

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav filmu a audiovizuální kultury

Eliška Malečková
(FAV, magisterské prezenční studium)

**Československo-blízkovýchodní
filmové kontakty v 50. a 60. letech**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Blažejovský, Ph.D.

Brno 2014

Prohlašuji, že jsem pracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů.

V Brně 14. prosince 2014

.....
Eliška Malečková

Na těchto řádcích bych velice ráda vyjádřila poděkování PhDr. Jaromíru Blažejovskému, Ph.D. za odborné a osobité vedení této diplomové práce. Dále bych za inspiraci, podporu či udělené rady ráda poděkovala Noemi Ferrer Schwenk, Mgr. Ondřeji Ševčíkovi, BA Kateřině Gyürüsi, Soně Weigertové a Mgr. Lucii Česálkové, Ph.D. V neposlední řadě mé poděkování patří Veronice, Václavovi a Simoně Malečkovým.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Teoreticko-metodologická část	4
2.1 Periodizace a kritéria výběru zemí	4
2.2 Stav poznání a zdroje	8
2.3 Metodologický přístup	10
3. Kontextová část	13
3.1 Situace na Blízkém východě po druhé světové válce	13
3.1.1 Blízkovýchodní kinematografie.....	15
3.1.1.1 Egypt	15
3.1.1.2 Sýrie	17
3.1.1.3 Tunisko.....	19
3.1.1.4 Alžírsko	20
3.1.1.5 Irák	21
3.1.1.6 Írán	22
3.2 Organizace československé zahraniční kulturní politiky	24
3.2.1 Propagační role zastupitelských úřadů a kulturních středisek	27
3.2.2 Propagační role československé kinematografie v zahraničí.....	32
3.3 Československo-blízkovýchodní vládní kulturní dohody	36
4. Cirkulace filmových děl a jejich uvádění.....	46
4.1 Cenzurní spory a antikampaně	46
4.2 Propagace filmem.....	50
4.2.1 Filmová představení pořádaná zastupitelskými úřady.....	53
4.2.2 Filmová představení nekomerčního charakteru mimo prostory ZÚ	64
4.2.3 Filmová představení pořádaná na komerční bázi.....	73
4.2.4 Televizní spolupráce	83
4.2.5 Reprezentační filmové týdny	92
5. Filmová tvorba	111
5.1 Československé filmy o arabském světě.....	111
5.2 Československé filmy o Egyptě	116
5.3 Československé filmy o stycích s Íránem	124

5.4 Československé filmy o Iráku po pádu monarchie	126
5.5 Viděno filmem: Čechoslováci v Sýrii, Syřané v Československu	130
5.6 Filmy o osvobozujícím se Alžírsku.....	133
5.7 Koprodukční filmy o tuniských památkách	137
6. Závěr.....	141
7. Zdroje	144
7.1 Literatura	144
7.2 Prameny.....	145
7.2.1 Archivní prameny	145
7.2.2 Publikované prameny.....	145
7.2.2.1 Dobové příručky a zprávy	145
7.2.2.2 Paměti a reportáže	146
7.2.2.3 Právní nařízení.....	147
7.2.2.4 Periodika.....	148
7.2.2.5 Bibliografické a filmografické zdroje	148
7.3 Filmografie	149
7.3.1 Analyzované filmy	149
7.3.2 Citované filmy	160
8. Dokumentační příloha	167
8.1 Soupis příloh	167
8.2 Písemná příloha	168
8.3 Obrazová příloha	169
9. Abstract.....	173

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá povahou československo-blízkovýchodních filmových kontaktů navázaných v 50. a 60. letech. Soustředí se konkrétně na blízkovýchodní země, s nimiž Československo uzavřelo ve zmíněném období bilaterální kulturní dohodu na vládní úrovni. Toto kritérium splňují Egypt, Sýrie, Irák, Tunisko, Alžírsko a Írán. Práce se zabývá otázkami, za jakých okolností byly mezi Československem a těmito zeměmi navázány prvotní filmové kontakty, která strana je iniciovala, jakou kdo měl představu o náplni a rozsahu vzájemných styků a za jakých podmínek byly jednotlivé spolupráce realizovány. Opomíjeny nejsou ani plány, jejichž obsah se vzhledem k řadě obstrukcí nerealizoval. Práce se dále soustředí na roli uzavřených kulturních dohod, zda plnily pouze symbolickou funkci či měly přímý vliv na podobu uskutečněných spoluprací, a také zda byly realizovány při jednostranné či oboustranné kooperaci. Tato práce si též všímá, jaké mocenské zájmy, politické události, ekonomické síly či společensko-kulturní vlivy formovaly tyto ideologicky zaštitěné styky.

Československo se od poloviny 50. let na popud Sovětského svazu započalo soustředit na vývoj v zemích třetího světa. Prezentovalo se zde jako rozvinutý stát, který může nabídnout svou spolupráci v mnoha oblastech. Ústředním tématem práce je proto rozbor československých sebepropagačních strategií v zahraničním prostředí, které byly konkrétně v oblasti kinematografie realizovány v široké škále aktivit. Tyto snahy měly usnadnit pronikání do strategicky významné oblasti Blízkého východu, která se ideologicky neustále formovala, a která hledala nové obchodní partnery. Diplomová práce na tuto problematiku nahlíží prostřednictvím dochovaných archivních materiálů z provenience ministerstva zahraničních věcí a skrze československou krátkometrážní tvorbu 50. a 60. let. Práce obsahuje teoreticko-metodologický a kontextový úvod, po něm následuje vlastní pojednání, členěné do dvou celků.

První část pojednání se zabývá strategiemi uvádění československých filmů na Blízkém východě. Soustředí se na proces navazování vztahů mezi československými a blízkovýchodními filmovými zástupci, na hledání distribučních partnerů i překonávání překážek spjatých s nezkušeností, cenzurou či politicky vedenými antikampaněmi. Práce se rovněž věnuje podobě uskutečněných filmových představení, kdo byl jejich pořadatelem, při jaké příležitosti, v jakém prostředí a pro jaké publikum projekci zorganizoval? Byly tyto aktivity podmíněny více komerčními či kulturně-politickými zájmy? A jakou úlohu při těchto filmových činnostech zastávaly československé zastupitelské úřady? Angažovaly se aktivně při vykonávání zahraniční kulturní politiky Československa? Druhá část diplomové práce poté přináší diskurzivní analýzu československé krátkometrážní tvorby 50. a 60. let bezprostředně spjaté s Blízkým východem. Jedná se o snímky natočené československým štábem během oficiálních cest na Blízký východ, o československé stříhové filmy z materiálů pořízeného blízkovýchodními filmaři, o filmové koprodukce, ale i o snímky natočené blízkovýchodními stipendisty během studií na FAMU. Práce se táže, jak a proč k těmto vzájemným průnikům v oblasti filmové produkce docházelo? Na čí popud byly filmy natáčeny a čí stanovisko poté reprezentovaly? Jak byla v těchto snímcích konstruována identita Československa a jak jednotlivých zemí Blízkého východu? Čemu byl ve snímcích přikládán význam a co bylo naopak opomíjeno?

Práce se tedy zabývá navazováním československo-blízkovýchodních filmových styků a jejich podobami. Soustředí se na československé snahy uspět u blízkovýchodních diváků, nezaměřuje se však na uvádění blízkovýchodních snímků v Československu. Touto problematikou se zabývá Matěj Nytra ve své magisterské diplomové práci nazvané *Asijské, africké a latinskoamerické filmy v československé distribuci (1945 – 1989)*. Nytra si všímá, za jakých okolností se mohly filmy z třetího světa dostat ke schvalovacímu procesu československé výběrové komise a následně do samotné distribuce. Předkládaná

práce se oproti tomu zaměřuje na kulturně-propagační taktiky, které umožnily československé filmy promítat na Blízkém východě. Práce se dále soustředí na vzájemné průniky v oblasti filmové produkce a zasazuje jednotlivé analyzované snímky do dobového kontextu. Cílem předkládané diplomové práce, založené na archivním výzkumu, je přispět k dosud nezcela prozkoumaným dějinám zahraničněpolitické a státně propagační role československé kinematografie.

2. Teoreticko-metodologická část

Předkládaná diplomová práce se zabývá československo-blízkovýchodními kinematografickými průniky v 50. a 60. letech. Soustředí se na styky dvou geograficky, kulturně, ekonomicky a politicky vzdálených a odlišných oblastí. Ty se ve specifické době protknuly, což vedlo ke vzniku mnoha netradičních mezinárodních projektů a k navázání osobních vazeb napříč jinak izolovanými kontinenty. Teoreticko-metodologická část práce tento výzkum vymezuje časově a osvětluje kritéria výběru zemí. Dále přináší informace o stavu dosavadního poznání této problematiky a reflektuje, jaké zdroje byly k vypracování této práce použity. V závěru této části práce je popsáno, jaký metodologický přístup práce byl zvolen.

2.1 Periodizace a kritéria výběru zemí

Výzkumné téma diplomové práce je ohraničeno 50. a 60. léty, během kterých v Československu probíhalo intenzivní budování socialistické republiky, posléze vyrovnávání se s procesem destalinizace a hledání cest k socialismu s lidskou tváří. V mnoha zemích Blízkého východu tou dobou docházelo k státním převratům či bojům za nezávislost, jejichž důsledkem vznikaly nové republiky. Tyto nové režimy blízkovýchodních států byly postaveny před rozhodnutí, s kým budou ve světě rozděleného studenou válkou spolupracovat. Od poloviny 50. let tak byly sovětské satelity ponoukány, aby se na Blízký východ zaměřily a snažily se sem všemožně proniknout. Československo se touto sovětskou linií řídilo a započalo aktivně navazovat styky s jednotlivými blízkovýchodními státy. Těmito průniky se zabývají Petr Zídek a Karel Sieber v knize nesoucí název *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989*. Zídek a Sieber zde přináší kontextovou periodizaci, která si všímá, jak se proměny v domácí a blízkovýchodní politice odrážely na vzájemných diplomatických, obchodních a společenských stycích. Tato periodizace je v předkládané

diplomové práci přejímána a aplikována na oblast československo-blízkovýchodních kulturních vztahů.

Zídek a Sieber píše, že kontakty mezi Československem a předními zeměmi Blízkého východu byly po skončení druhé světové války obnoveny, nicméně již po únoru 1948 došlo k jejich přerušení. Českoslovenští představitelé posléze neprojevovali zájem o dění na Blízkém východě, pouze s výjimkou kritiky Izraele. Situace se změnila teprve v roce 1955, kdy byla uzavřena s Egyptem smlouva o dodávkách československých zbraní. Zídek a Sieber popisují tento moment jako významnou přelomovou událost, která má vliv i na posílení role Československa mezi sovětskými satelity. A právě s Egyptem byla ve zmíněném období podepsána vládní kulturní dohoda, která ošetřovala rovněž filmové styky mezi oběma zeměmi. Zvolená periodizace tak umožňuje hledat vazby mezi zahraniční politikou a jejich vedlejšími dopady na kulturní odvětví. Zídek a Sieber dále představují období 1956–1967 jako etapu, během které se Československo stalo předním dodavatelem zbraní na Blízkém východě a zajišťovalo patřičný výcvik blízkovýchodních vojenských důstojníků. Československo udržovalo s Blízkým východem v oblasti vyzbrojování konstantní spolupráci, avšak jak dokládá tato diplomová práce, vzájemné kulturní spolupráce byly více odvislé od aktuálních politických nálad, a proto nebyly uskutečňovány pravidelně. Československo-blízkovýchodní vztahy na konci 60. let pak Zídek a Sieber popisují jako krátkodobé narušení dosavadního sovětského vlivu na československou zahraniční politiku.¹

Geografické vymezení práce již není tak jednoznačné, jako tomu je u periodizace. Termín Blízký východ byl a stále je vykládán různě. Zdeněk Macek k této problematice píše:

„V anglosaské a americké historiografii, politologii a publicistice se pro danou oblast častěji vyskytuje označení Střední východ, v sovětské či ruské historiografii a v historiografii zemí někdejšího

¹ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 16–18.

sovětského východního bloku byl až dosud pro oblast východního Středomoří častěji volen název Blízký východ.²

Blízký východ v sovětském pojetí odkazoval k námořnímu pojmu, který činil z oblasti otevřené, spíše než uzavřené teritorium, které je obklopeno pěti moři. Pojem jmenovitě zahrnoval Turecko, Irák, Sýrii, Libanon, Jordánsko, Izrael, Egypt, emiráty Perského zálivu, Saudskou Arábii, Kuvajt a Jemen (před získáním nezávislosti v listopadu 1967 známý jako Aden). Takto vymezený region měl bezprostřední vliv na sousední státy, kterými byly Sovětský svaz, Maroko, Tunisko, Alžírsko, Libye, Súdán, Írán a indický subkontinent.³ Dobové dělení československého ministerstva zahraničních věcí, které kategorizovalo státy světa do 10 teritoriálních odborů, tomuto konceptu však neodpovídá. Jak naznačují archivní materiály, jednotlivé státy byly v různých letech přiřazovány do různých odborů. V polovině 60. let byl například Írán přiřazen ke státům Dálného východu, posléze k zemím Středního východu a na konci 60. let k zemím Blízkému východu. Často se zde objevuje rovněž kategorie „arabské země a Afrika“, která rozšiřuje pojem Blízký východ o Maroko, Alžírsko, Tunisko či Libyi.

Zdeněk Macek si všímá, jak se dělení států na oblasti Blízkého a Středního východu prolínají. Pokouší se přesto o jakési dělení:

„Teritorium Blízkého a Středního východu zahrnuje ve většině odborných prací a tisku dnešní Afghánistán, Bahrajn, Irák, Írán, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Kypr, Libanon, Omán, Saudskou Arábii, Sjednocené arabské emiráty, Sýrii, Turecko a Egypt. Při případném územním a terminologickém rozlišování tzv. Blízkého a tzv. Středního východu bývají zpravidla oblasti Blízkého východu chápány afro-asijské země přímo nebo nepřímo lemující východní část Středozemního moře.“⁴

² Macek, Zdeněk (1994): *Kapitoly z obecných dějin 20. století II. Blízký a Střední Východ po roce 1945* (1. část). Plzeň: ZČU, s. 7.

³ Klieman, Aaron S. (1970): *Soviet Russia and the Middle East*. Baltimore - London: The John Hopkins Press, s. 8–9.

⁴ Macek, Zdeněk (1994): *Kapitoly z obecných dějin 20. století II. Blízký a Střední Východ po roce 1945* (1. část). Plzeň: ZČU, s. 7.

V pojetí Petra Zídka a Karla Siebera je termín Blízký východ rozšířen o státy subsaharské Afriky, naopak Turecko a Afghánistán jsou zde opomíjeny. Zídek a Sieber přinášejí typologii blízkovýchodních zemí, vytvořenou podle toho, jaký vztah k nim mělo Československo. Do první kolony spadá samostatně Izrael, jenž byl od roku 1952 pro Československo oficiálním protivníkem; do druhé kategorie patřily konzervativní arabské feudální státy, s nimiž bylo jednáno pouze příležitostně; do třetí kolony byly zařazeny prozápadní režimy, které byly však Československem diplomaticky uznány; do čtvrté spadaly arabské nacionalistické režimy, s nimiž Československo udržovalo obchodní a politické styky a do páté kolony byla samostatně zařazena Jemenská lidově demokratická republika, jež usilovala o socialistické zřízení.⁵ Niže uvedená tabulka na základě této typologie vyobrazuje, o jaké země konkrétně v 50. a 60. letech šlo:

1.	Izrael
2.	Saudská Arábie, Omán, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty
3.	Jordánsko, Maroko, Kuvajt, Libye, Írán , Tunisko , Libanon, Súdán
4.	Alžírsko , Sýrie , Egypt , Irák
5.	Jemenská lidově demokratická republika

Pro tuto diplomovou práci jsou pak podstatné státy zahrnuté ve čtvrté kategorii (Alžírsko, Sýrie, Egypt, Irák) a dvě země z kategorie třetí (Írán, Tunisko). S těmito zeměmi Československo v 50. a 60. letech uzavřelo bilaterální dohodu o kulturní spolupráci. Rozvoj vzájemných kulturních, tedy i kinematografických styků byl podpisem těchto vládních smluv oficiálně podpořen a dále prostřednictvím prováděcích plánů podněcován. Práce se proto soustředí na okolnosti, za jakých byly navázány filmové kontakty mezi Československem a zvolenými šesti zeměmi, jak se tyto styky projevovaly a jak dlouhé měly trvání.

⁵ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): Československo a Blízký východ v letech 1948–1989. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 18–20.

2.2 Stav poznání a zdroje

Předkládaná práce zkoumající filmové styky mezi Československem a Blízkým východem v 50. a 60. letech vychází ze zpřístupněných pramenů z Archivu Ministerstva zahraničních věcí. Tyto teritoriální fondy zahrnují korespondenci vedenou mezi zastupitelskými úřady a ministerstvem zahraničních věcí, ale i ministerstvem školství a kultury, Československým filmem či dalšími úřady a institucemi. Obsahem tohoto písemného styku byly krátké informační zprávy, ale i obšírné monitorovací analýzy o kinematografickém dění v zahraničí. Některé události jsou zde zaznamenány od zrodu nápadu až po realizaci, průběh jiných aktivit je pouze nastíněn. Archiválie umožňují tedy jen do jisté míry zrekonstruovat, jak se kinematografické styky Československa s jednotlivými zeměmi vyvíjely. Ukázalo se však, že archiválie přinášejí spolehlivější zdroj než dobové příručky. Jiří Havelka v *Čs. filmovém hospodářství 1956-1960* například uvádí, že v roce 1959 byly během prvního Týdnu československého filmu v Káhiře promítány snímky *Černý prapor*, *Ztracená stopa*, *Dobrý voják Švejk* a *Poslušně hlásím*. Cestovní zpráva vypracovaná československými delegáty vyslanými do Egypta nicméně ukazuje, že tyto snímky byly promítány při Týdnu československého filmu v Damašku, o kterém se Havelka ale nezmiňuje. V Káhiře byly naopak uvedeny filmy *Vlčí jáma*, *Vynález zkázy*, *Větrná hora*, *Ztracená stopa* a *Co řekne žena*.⁶ K této záměně mohlo dojít ze dvou důvodů, jednak proto, že Egypt a Sýrie se měsíc před konáním Týdne v Káhiře spojily v jeden státní celek, a také proto, že příprava obou filmových přehlídek byla provázena řadou organizačních problémů.

Dalším význačným pramenným zdrojem pro tuto práci jsou československé krátkometrážní snímky z 50. a 60. let. Jednotlivé filmové tituly byly nejprve vytipovány podle seznamu *Československé krátké filmy 1945–1970*

⁶ Srov. Festival československého filmu v Káhiře (1959). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1, č. 5, s. 20. Srov. Havelka, Jiří (1974): *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: Československý filmový ústav, s. 92.

vypracovaného Jiřím Havelkou a podle informací uvedených v archivních materiálech. Výsledkem této rešerše byl seznam šedesáti devíti filmů majících různý vztah k Blízkému východu, přičemž třicet šest těchto filmů bylo dostupných v Národním filmovém archivu. Zhlédnutí těchto snímků umožnilo zanalyzovat československo-blízkovýchodní průniky v oblasti filmové produkce z jiné perspektivy, než dovolovaly psané archivní zdroje. O produkci zmíněných filmů se také psalo v dobovém tisku, především v týdenících *Filmové informace* a *Filmový přehled*. Reportáže pojednávající o vzniku snímků byly rovněž publikovány knižně, jedná se například o knihy *Vyhliídka s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa* Adolfa Hoffmeistera z roku 1957, *Pod egyptským pŮlměsícem* Jaroslava Putíka z roku 1957 či *S uměním do celého světa. Manažerské vzpomínky* Huberta S. Matějčka z roku 2003.

Diplomová práce čerpá informace ze sekundární literatury spjaté s oblastmi historie, mezinárodních vztahů a diplomacie. Kniha Petra Zídka a Karla Siebera příznačně nazvaná *Československo a Blízký východ v letech 1948-1989* je pro předkládanou práci významným informačním zdrojem, který rozkrývá spletité vztahy mezi oběma geograficky vzdálenými teritorii. Dvoudílná kniha Jindřicha Dejmečka *Československá diplomacie* osvětluje vývoj a proměny na ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelských úřadech v zahraničí. Kniha *Islám v srdci Evropy* Miloše Mendela, Bronislava Ostřanského a Tomáše Rataje se zabývá českou historickou zkušeností s islámem, která je jednou z nejmenších z celé Evropy. Odborná reflexe filmových vztahů mezi Československem a Blízkým východem prozatím ale absentuje. Diplomová práce se nicméně může inspirovat jinými výzkumy zabývajícími se rovněž transnárodními kinematografickými dějinami. Takovýto výzkum přináší například Ewa Cieszewska, která se zabývá československo-polskými kinematografickými styky v letech 1945–1991. Věnuje se koprodukčním spolupracím mezi oběma zeměmi a uplatněním polských herců v československých filmech. Vychází přitom z premisy, že k těmto četným spolupracím docházelo především kvůli oboustranné

oficiální podpoře a kvůli následné finanční výhodnosti pro filmaře.⁷ Dalším inspiračním zdrojem je historicky a kulturně kritický projekt Jindřišky Bláhové zabývající se styky Československa a Hollywoodu v letech 1945–1969.⁸ Bláhová předkládá výzkum založený na materiálech pocházejících z amerických a českých archivů. Československo-zahraněními kontakty se zabývá také Pavel Skopal, který tak činí například v úvodu k edici „Filmy pana velvyslance“, kde osvětluje americké kulturně-propagační strategie pronikání do Československa.⁹

2.3 Metodologický přístup

Předkládaná práce čerpá z kriticky zhodnocených zdrojů, prostřednictvím kterých je rekonstruována podoba československo-blízkovýchodních kinematografických styků. Práce je členěna tematicky, přičemž jednotlivá témata se vynořovala v průběhu studia zdrojů a při sledování souvztažných snímků. U části témat bylo předpokládáno již dopředu, že se objeví, byl však ponechán otevřený prostor k zaplnění tématy mimo předem definovaný rámec. Jan Miessler ve studii nazvané „Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů“ navrhuje typ analýzy, který vycházející z kritické diskurzivní analýzy, a který se soustředí právě na jednotky významu. Miessler k tomuto přístupu píše:

„Výhodou oproštění se od závislosti na formálních lingvistických kategoriích, na jejichž základě by byl kódován obsah, totiž otvírá analytikovi prostor pro vlastní definice ‚významových jednotek‘, které se v jednotlivých textech opakovaně vyskytují, případně proměňují. Naopak, nevýhodou mého ‚arbitrárnějšího‘ přístupu je ztížená možnost kvantifikace a replikace analýzy jinými výzkumníky, která vychází právě z možnosti zvolit si klíčové

⁷ Ewa Cieszewska v Olomouci 6. 5. 2013.

⁸ Bláhová, Jindřiška (2007): A Tough Job for Donald Duck: Czechoslovakia and Hollywood 1945-1969. *Illuminace*, 19, č. 1 (65), s. 215–218.

⁹ Skopal, Pavel (2008): Filmy pana velvyslance. Československé filmové publikum a americký Státní department (1945-1960). *Illuminace*, 20, č. 3 (71), s. 155–188.

jednotky nikoliv na základě objektivních kritérií [...], ale na základě vlastního úsudku.¹⁰

Jan Miessler dále hodnotí důsledky jím navrženého přístupu:

„Na rozdíl od obtížně realizovatelné ‚série diskurzivních analýz‘ jsou sice výsledky komunikovatelné a nepředstavují takovou zátěž ani pro výzkumníka, ani pro čtenáře, dochází zde ovšem ke ztrátě významu. [...] analytik však může tyto ztráty kontrolovat a zachovat tak to, co považuje za klíčové. Na úkor nepodstatných detailů, které by odváděly pozornost, tak má možnost zdůraznit klíčové aspekty analyzovaného diskurzu a jejich vazby na sociální kontext, různé pravidelnosti či naopak variace, eventuálně vývoj diskurzu v čase.“¹¹

Miessler v závěru shrnuje, že navržený postup, který nedefinuje zkoumané veličiny předem, ale hledá jednotky významu v průběhu analýzy, umožňuje zabývat se velkým množstvím textů (diskurzivních instancí) nejen kvantitativně, ale i kvalitativně.

Miesslerův přístup je pro účely této diplomové práce přejímán, neboť je možné jej aplikovat jak na analýzu zhlédnutých filmů, tak na kritické čtení archivních materiálů. V obou případech lze hledat vztahy mezi sděleními a prostředími, ve kterém texty vznikaly a nahlížet na mocenské vztahy, které je formovaly. V obou případech jsou významové jednotky sdělení a vztahů pojmenovávány v průběhu analýzy a definovány posléze. Tento přístup vychází z kritické diskurzivní analýzy, Miessler nicméně otevřeně přiznává, že ji nevyužívá v celé možné šíři, nýbrž opět výběrově. Také Norman Fairclough, jeden ze zakladatelů kritické diskurzivní analýzy, píše, že je pro badatele velmi obtížné použít kritickou diskurzivní analýzu v plné šíři. Shrnuje, že badatelé se jí

¹⁰ Miesler, Jan (2008): Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: Bočák, Michal – Rusnák, Juraj (eds.): *Médiá a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 122.

¹¹ Miesler, Jan (2008): Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: Bočák, Michal – Rusnák, Juraj (eds.): *Médiá a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 122.

proto nechávají inspirovat alespoň v dílčích bodech. Kritická diskurzivní analýza médií by si podle Faicloguha měla všímat těchto oblastí:

1. „Toho, jak se širší společenské a kulturní změny projevují ve změnách mediálního diskurzu.
2. Analýza mediálních textů by měla věnovat detailní pozornost jejich jazyku a textuře.
3. Analýza mediálních textů by měla být rozšířena o analýzu produkce a percepce.
4. Analýza textů by měla mapovat zároveň analýzu institucí a širšího sociálního a kulturního kontextu mediální praxe včetně mocenských vztahů a vztahů vůči ideologii.
5. Textová analýza by měla zahrnovat jak lingvistickou analýzu, tak intertextovou analýzu žánrů a diskurzů.
6. Lingvistická analýza textů by měla být pojímána multifunkčně a orientovat se na reprezentaci a konstituci vztahů a identit jako simultánních procesů v rámci textů a důležitých vztahů mezi nimi.
7. Lingvistická analýza textů by si měla všímat řady různých úrovní včetně fonémické, lexikální, gramatické a makrostrukturálních schémat.
8. Vztah mezi texty a společností / kulturou by měl být nahlížen dialekticky.“¹²

Diplomová práce se těmito body kritické diskurzivní analýzy nechává volně inspirovat, soustředí se na vlivy, které formovaly filmovou praxi, analyzuje vztah mezi filmem a společností, všímá si jazyku i textury natočených snímků a pokud je to možné, analyzuje produkční podmínky i diváckou percepci. Práce nicméně primárně vychází ze selektivního přístupu navrhovaného Janem Miesslererem. Umožňuje to výzkumné téma podob československo-blízkovýchodních kinematografických styků uchopit způsobem, který zvýrazní klíčové události a na ty méně podstatné alespoň upozorní.

¹² Trampota, Tomáš – Vojtěchovská, Martina (2010): *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, s. 172.

3. Kontextová část

Tato kapitola zasazuje výzkum československo-blízkovýchodních filmových kontaktů navázaných v 50. a 60. letech do kontextu poválečného politického a kulturně-společenského vývoje v Československu a ve zvolených zemích Blízkého východu. Všímá si politicky proměnlivé a autonomizující atmosféry v blízkovýchodních zemích a vztahu nových vlád k rozvíjejícímu se kinematografickému sektoru. Jak již bylo nastíněno v kapitole zdůvodňující výběr zemí, práce se soustředí výhradně na dění v Egyptě, Iráku, Sýrii, Tunisku, Alžírsku a Íránu, neboť s těmito státy Československo během 50. a 60. let navázalo kulturní styky, jež podnítily uzavření bilaterální kulturní dohody. Kapitola dále přibližuje, které orgány československé státní správy měly zodpovědnost za oblast kulturních styků se zahraničím, a osvětluje, jakou roli při tomto procesu kulturního pronikání do zahraničí hrály československé zastupitelské úřady. Kapitola na závěr přináší informace o tom, kdy a za jakých okolností došlo k podpisu vládních kulturních dohod mezi Československem a jednotlivými blízkovýchodními státy a co bylo obsahem těchto smluv.

3.1 Situace na Blízkém východě po druhé světové válce

Po druhé světové válce došlo na Blízkém východě k řadě bouřlivých momentů, během kterých se měnily vlády a státní zřízení jednotlivých zemí, vznikala nová politická seskupení a realizovalo se množství modernizačních reforem. 50. a 60. léta tak v této oblasti probíhala ve znamení ozbrojených vzpour, emancipačních hnutí, bojů za nezávislost, arabsko-izraelských konfliktů a šíření panarabismu. V Egyptě došlo k sesazení krále Farúka I. v roce 1952 a vlády se zde chopila skupina Svobodných důstojníků v čele s Gamálem Násirem, jenž poté

v letech 1956–1970 zastával funkci prezidenta.¹³ V roce 1956 vypukla suezská krize, jejíž průběh a výsledek usnadnil v následujících letech socialistickým státům ideologicky pronikat do Egypta a okolních zemí. Roku 1958 pak došlo ke sloučení Egypta a Sýrie v jeden státní celek nazvaný Sjednocená arabská republika. Egypt tento státní název používal až do roku 1971 a to i přesto, že Sýrie se již v roce 1961 opět osamostatnila. Determinující událostí nejen pro Egypt, ale i pro další arabské státy pak bylo vypuknutí třetí a čtvrté arabsko-izraelské války v průběhu roku 1967. Pro dění v Sýrii 50. a 60. let bylo charakteristické časté střídání režimů a představitelů země opírajících se téměř vždy o armádu, což mělo přímý vliv i na proměnlivý vývoj spolupráce se zahraničím. Roku 1963 se k moci dostala panarabská socialistická strana Baas, jež v zemi využívala praktik policejního státu. Teprve v druhé polovině 60. let se do vedení země dostalo umírněnější křídlo této strany.¹⁴

Ve státech subsaharské Afriky v první polovině 50. let probíhala protikoloniální hnutí. Tunisko nejprve získalo autonomii, jež se ale postupně přerodila v nezávislost. 25. července 1957 byl proto vyhlášen vznik republiky, jejímž prezidentem byl zvolen Habíb Burgiba, vůdce revolučního hnutí. Tunisko-francouzské vztahy se výrazně ochladily po bizertské krizi v polovině roku 1961. Tato situace zapříčinila následný tuniský příklon ke spolupráci se socialistickými státy.¹⁵ Alžírská cesta k nezávislosti probíhala mnohem krvavěji než ta tuniská. Roku 1954 byla rozpoutána guerillová válka, jejímž výsledkem bylo 18. března 1962 podepsání evianských dohod a den poté vyhlášení nezávislosti na Francii. Nový autokratický režim prezidenta Ahmeda Ben Belly navázal spolupráci se socialistickými státy, tyto vztahy byly ale již v roce 1965 přerušeny pučem

¹³ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 53.

¹⁴ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 273–290.

¹⁵ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 290–296.

plukovníka Houari Boumédièna.¹⁶ Nové republiky nevznikaly ale jen v Severní Africe, ale i v dalších blízkovýchodních státech. Poválečný vývoj v Iráku spočíval nejprve v odchodu Britů a posléze v přistoupení k Bagdádskému paktu. V roce 1958 došlo k vojenskému převratu v čele s Abdalem Karímem Kásimem, což podnítilo vznik republiky, která se postupně sblížovala se Sovětským svazem. V průběhu 60. let došlo k dalšímu převratu a postupně se ujala moci irácká větev strany Baas.¹⁷ V sousedním Íránu se ale udržela monarchie, v jejímž čele byl od roku 1941 šáh Muhammad Rezá Pahlaví. Šáh prostřednictvím autokratických metod usiloval o modernizaci státu a posílení vztahů se západními zeměmi. Nicméně mezi jeho obchodní partnery patřilo i tehdejší Československo, mezi jehož přední vývozní artikly do Íránu patřily zbraně, investiční celky, ale i kulturní audiovizuální programy vytvořené na zakázku.¹⁸

3.1.1 Blízkovýchodní kinematografie

3.1.1.1 Egypt

Vlivem anglo-egyptských spojeneckých smluv se v Egyptě po skončení druhé světové války objevila nová sociální třída s objemnějšími materiálními zdroji. Tento rozmach podnítil ke vzniku řady nových filmových společností a v období 1945–1952 tak došlo k nárůstu filmové produkce, jež se v průměru ustálila na 48 natočených filmech ročně.¹⁹ Filmová představení nejčastěji navštěvovali dobře placení dělníci a řemeslníci, kteří byli tou dobou také téměř jediní, kdo si

¹⁶ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 36–41.

¹⁷ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 92–93.

¹⁸ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 112–120.

¹⁹ Shafik, Viola (2001): Egyptian cinema. In: Leaman, Oliver (ed.): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 25–27.

mohli takovouto zábavu dovolit.²⁰ Egyptskému filmu se podařilo expandovat do kin téměř všech arabských zemí, ale v menším měřítku také do kin Francie, Sovětského svazu či Německé demokratické republiky. Naopak do Egypta, kde fungovalo okolo 500 kin na 35 mm film, se dovážely filmy převážně z USA a Itálie, dále ze Sovětského svazu, Francie či Velké Británie.²¹ Egyptská kinematografie patřila bezkonkurenčně k nejvyspělejším kinematografiím Blízkého východu a její historie se píše již od němé éry.

Rozvíjející se poválečná kinematografie si po vypuknutí egyptské revoluce v roce 1952 získala postupně státní pozornost a legislativní a finanční podporu. Násirův režim tak zásadně ovlivnil podobu egyptské kinematografie, jež se dále rozvíjela pod dozorem státu, což mělo vliv na objevování se například nových žánrů a témat.²² V padesátých a šedesátých letech tak mj. byla zpracovávána témata týkající se kolonialismu, palestinské války, Suezské krize, revoluce, alžírské nezávislosti či přednásirovského královského režimu.²³ Legislativní zázemí egyptské kinematografii poskytlo ministerstvo národní kultury roku 1957, kdy založilo Národní organizaci pro konsolidaci kinematografie. Ta se zabývala udělováním výročních cen, podporou arabsko-zahraničních koprodukcí, vydáváním filmových nařízení, regulací cenzurního práva, vysíláním delegátů do Latinské Ameriky či Asie. Roku 1959 ministerstvo založilo vzdělávací Filmový institut v Káhiře, který pořádal dvouleté výukové kurzy pro budoucí filmaře.²⁴

V roce 1960 byl filmový průmysl v Egyptě znárodněn, týkalo se to především filmových studií, produkčních společností a téměř třetiny kin. Filmová

²⁰ El Charkawi, Galal (1966): History of the U.A.R. Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 87–88.

²¹ *The Motion Picture Industry in Egypt* (1975). [Káhira]: Ministry of Culture. Cinema, Theatre and Music Organisation, s. 59–60.

²² Šafík, Viola (2001): Egyptian cinema. In: Leaman, Oliver (ed.): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 27–29.

²³ Hepnerová, Eva (1971): Úsvit arabského filmu. *Film a doba*, 17, č. 9, s. 483–485.

²⁴ El Charkawi, Galal (1966): History of the U.A.R. Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 92–94.

produkce pak byla centralizována a začleněna do reorganizovaného Generálního filmového podniku.²⁵ O zestátnění egyptské kinematografie se však debatovalo již dříve, neboť již v roce 1956 byl Československý státní film kontaktován egyptským producentem a distributorem Abdelem Kaderem El Telmissanym, jehož zajímala právě struktura zestátněné kinematografie v Československu. Telmissany egyptským představitelům podával návrhy na znárodnění egyptských společností a československý zastupitelský úřad tak doporučil, aby s ním byla navázána spolupráce, není však prokazatelné, zda k ní posléze došlo.²⁶ Kinematografie byla pro Násirův režim významným odvětvím, jehož rozmach byl propagován i skrze zahraniční kulturní politiku. Egyptské ministerstvo kultury usilovalo o kulturní výměnu se zahraničím a v období let 1956–1969 uspořádalo Týdny egyptských filmů v Sovětském svazu, Číně, Jugoslávii, Uruguayi, Československu, Polsku, Maďarsku, Německé demokratické republice, Itálii, Indii, Malajsii či v Alžírsku.²⁷ Pronikání filmem do zahraničí bylo tak pro Egypt 50. a 60. let významným úkolem.

3.1.1.2 Sýrie

Sýrie, jejíž území bylo až do konce první světové války součástí Osmanské říše a posléze pod nadvládou Francouzů, se své nezávislosti dočkala roku 1946. Rozvoji národní kinematografie nebyla věnována z počátku patřičná pozornost, syrská vláda se sice zabývala cenzurními a jinými restriktivními nařízeními, ne ale již oblastmi spjatými s udílením podpory produkci celovečerních hraných snímků. Při jednotlivých syrských ministerstvech však fungovaly filmové sekce, s rozdílným postavením a zaměřením, které sloužily danému resortu při naplňování jejich činností. Ministerstvo zemědělství, jež začalo obstarávat

²⁵ Shafík, Viola (2001): Egyptian cinema. In: Leaman, Oliver (ed.): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 27–29.

²⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Festival čs. filmů v Egyptě, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 2. 7. 1956.

²⁷ *The Motion Picture Industry in Egypt* (1975). [Káhira]: Ministry of Culture. Cinema, Theatre and Music Organisation, s. 73–74.

filmový materiál již v letech 1946–1947, vyprodukovalo několik instruktážních filmů čistě lokálního významu, které se však pokoušeli uplatnit i v zahraničí.²⁸ V druhé polovině 50. let byl tak jeden z jejich filmů o pěstování bavlny v Sýrii nabídnut také československému zastupitelskému úřadu a posléze zapůjčen československým zájemcům do Prahy. Film byl po projekci nicméně vrácen, neboť pracovníci československých podniků jej neshledali informačně přínosným a navíc očekávali, že v nejbližších dnech obdrží kopie filmu o bavlně sovětské produkce, již upřednostnili.²⁹

Filmová sekce fungovala také u syrského ministerstva zdravotnictví, jednak vyráběla vlastní filmy, tak se zabývala pořádáním filmových projekcí, především zapůjčených filmů ze Světové zdravotnické organizace. Ministerstvo národního vzdělávání ve svém rozpočtu počítalo s nákupem filmů a projekčního zařízení pro státní školy. Rovněž ministerstvo sociálních věcí a práce se věnovalo distribuci filmů, konkrétně filmů od Organizace spojených národů, které byly určeny k projekcím v málo informovaných provinciích. A roku 1951 byla založena filmová informační služba u ministerstva obrany. Tato armádní filmová služba se dále rozrůstala, až se roku 1960 přestěhovala do samostatné budovy, vybavené laboratořemi, nahrávacím zařízením a kamerami. V neposlední řadě roku 1958 zřídilo filmové oddělení i ministerstvo kultury a národní orientace, které začalo s natáčením celovečerních snímků. Ministerstvo za tímto účelem uzavíralo smlouvy se zahraničními experty, především s jugoslávskými.³⁰

Roku 1960 byla založena syrská televize, jejíž televizní studio spolupracovalo se zahraničními experty, kteří pro ni na zakázku natáčeli dokumentární filmy, především o syrském průmyslu, turistických atrakcích či o

²⁸ Dehni, Salah (1966): History of the Syrian Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 98–107.

²⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Syrský film o bavlně, Dopis ministerstva zahraničního obchodu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 12. 5. 1957.

³⁰ Dehni, Salah (1966): History of the Syrian Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 98–107.

místním folklóru.³¹ Ve stejném roce bylo založeno i filmové studio v Damašku, které bylo vybaveno opět za zahraniční spolupráce. V roce 1963 pak vznikla pod ministerstvem kultury Národní filmová organizace, jejíž činnost finančně i administrativně podněcovala další rozvoj syrské kinematografie.³²

3.1.1.3 Tunisko

Prioritou pro vládu nezávislého Tuniska bylo podnícení filmové výroby, která by se týkala vzniku nových krátkometrážních turistických filmů, dokumentárních filmů a koprodukčních celovečerních filmů. Za tímto účelem byla zřízena Tuniská akciová společnost pro výrobu a šíření filmů, která byla známá pod zkratkou svého francouzského názvu SATPEC. Společnost byla po formální stránce soukromým subjektem, avšak téměř její veškerý akciový kapitál vlastnil stát.³³ SATPEC, jehož právní statut byl schválen na konci roku 1957, zahájil svou činnost až v lednu 1960 a to v oblastech filmové produkce, importu a distribuce.³⁴ V roce 1969 získala společnost monopol na filmový import a distribuci. SATPEC fungoval až do roku 1992 a v průběhu své existence navázal řadu mezinárodních spoluprací. Podílel se s československými filmaři na vzniku několika koprodukčních filmů, byl pořadatelem přehlídky Týden československého filmu v Tunisu či vysílal své delegáty na Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech, aby zde reprezentovali tuniskou kinematografii.

Pro tuniské filmové prostředí bylo rovněž významné fungování filmových klubů. Ty byly sdruženy v Tuniské federaci kinoklubů, jež byla založena v roce

³¹ Dehni, Salah (1966): History of the Syrian Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 98–107.

³² Kennedy-Day, Kiki (2001): Cinema in Lebanon, Syria, Iraq and Kuwait. In: Leaman, Oliver (ed.): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 389–392.

³³ Oliva, Ljubomír (1982): Film v Maghrebu. *Film a doba*, 28, č. 2, s. 89–90.

³⁴ *Tunisia works* (1960). [Tunis]: Secretariat of State for Information of the Tunisian government, s. 154–155.

1950 a byla vůbec prvním takovýmto sdružením na africkém kontinentu.³⁵ Podle dochovaných archiválií je možné rovněž doložit, že Tuniská federace kinoklubů již na počátku 60. let zařazovala do svého programu mj. československé krátkometrážní snímky.³⁶ V průběhu 60. let pak promítala také filmy československé nové vlny. Filmovou distribucí se zabývala rovněž tuniská vláda, která se soustředila na uvádění filmů ve venkovských oblastech.³⁷ Celkově fungovalo v Tunisku na konci šedesátých let okolo 85 kin na 35 mm film a 40 kin na 16 mm film, které uváděly mezi 390 až 400 filmy ročně.³⁸ V roce 1966 navíc zahájila svou činnost tuniská televize.

3.1.1.4 Alžírsko

Alžírská kinematografie se zrodila v milieu alžírského boje za nezávislost. Guerilloví filmaři natáčeli dokumentární snímky z bojů, vojenských táborů či o uprchlících. Tyto odbojové filmy pak byly distribuovány po zemích, které tento boj podporovaly. O rozvíjející se kinematografii projevil zájem již na začátku své existence nově osvobozený stát, který se zabýval nekomerční distribucí filmů. Ministerstvo mládeže a sportu spravovalo filmovou organizaci CINEPOP, jejíž činnost se týkala především osvěty, kterou uskutečňovala ve vlastní síti kin po celém Alžírsku. Mimo toho využívala také tzv. ambulantní kina či cinébusy, se kterými podnikala zájezdy i do odlehlejších vesnic.³⁹ Dle statistických údajů fungovalo v Alžírsku takovýchto pojízdných kin 25, přičemž stálých kin bylo pod správou obcí v chodu okolo 350.⁴⁰ Ministerstvo informací a kultury pak provozovalo filmovou sekci, která pořádala projekce zapůjčených filmů či

³⁵ Oliva, Ljubomír (1982): Film v Maghrebu. *Film a doba*, 28, č. 2, s. 89–90.

³⁶ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Hodnocení kulturních, vědeckých a školských styků, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 1. 4. 1960.

³⁷ *Tunisia works* (1960). [Tunis]: Secretariat of State for Information of the Tunisian government, s. 155.

³⁸ Hepnerová, Eva (1971): Úsvit arabského filmu. *Film a doba*, 17, č. 9, s. 489.

³⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, CINEPOP – předání a zapůjčení filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Alžíru Československému filmexportu, Alžír, 20. 5. 1963.

⁴⁰ Oliva, Ljubomír (1982): Film v Maghrebu. *Film a doba*, 28, č. 2, s. 85.

koordinovala různé filmové aktivity v zemi. Pod jeho dohledem byla v roce 1963 založena také státní alžírská televize. Alžírské filmové organizace v průběhu 60. let pak prošly řadou reorganizací, jež zapříčinily postupně zestátnění filmové produkce, posléze i distribuce, dovozu a vývozu filmů.⁴¹

3.1.1.5 Irák

Irácká kinematografie se začala pozvolna organizovat po skončení druhé světové války. Rozvoj výroby byl nepochybně spjat se spoluprací s Egyptem a posléze s návratem iráckých filmově vzdělaných režisérů zpět ze zahraničí.⁴² Celovečerní filmy a dokumentární snímky vznikaly v produkci filmových skupin jednotlivých ministerstev, irácké petrolejové společnosti či amerických filmových společností. Postupně se začaly množit i irácké filmové produkční společnosti, avšak přesto do poloviny 60. let vznikaly pouze 1 až 3 celovečerní snímky ročně.⁴³ V roce 1954 byla založena televize a o deset let později bylo v Bagdádu vybudováno první filmové studio. Od roku 1959 byla kinematografie řízena Generálním podnikem pro divadlo a film, jenž fungoval pod ministerstvem kultury. Toto ministerstvo rovněž oceňovalo umělce, spisovatele a autory za jejich práci v oblasti filmu a divadla udělováním cen a finančních odměn.⁴⁴

V Iráku se ročně uvádělo mezi 400–420 filmy a to v 65 kinech na 35 mm film, ve 20 amfiteátrech a v 15–20 kinech na 16 mm film.⁴⁵ Na jedno sedadlo tak při sedmimilionovém obyvatelstvu spadalo 153 návštěvníků.⁴⁶ Řídká síť kin a nepřilíš organizačně rozvinutá kinematografie byly jen nepatrným důsledkem

⁴¹ Armes, Roy (2001): Cinema in Maghreb. In: Leaman, Oliver (ed.): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 437–439.

⁴² Hepnerová, Eva (1971): Úsvit arabského filmu. *Film a doba*, 17, č. 9, s. 486.

⁴³ Sadoul, Georges (1966): *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 287.

⁴⁴ Chebli, Hakki (1966): History of the Iraqi Cinema. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 117–119.

⁴⁵ Hepnerová, Eva (1971): Úsvit arabského filmu. *Film a doba*, 17, č. 9, s. 486.

⁴⁶ Sadoul, Georges (1966): *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beiru: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 291.

bídné životní situace v Iráku padesátých a šedesátých let. Československý zastupitelský úřad ve své zprávě z roku 1960 upozornil, že:

„Životní úroveň lidu je velmi nízká a prakticky od revoluce nedošlo k žádným opatřením, která by znamenala její zvýšení. Nesmírná bída je hlavně v řadách vesnického obyvatelstva, které tvoří převážnou část obyvatelstva. Tito obyvatelé žijí v hliněných chatrčích, bez jakéhokoliv hygienického zařízení, mnohdy bez vody, naprosto odloučení od jakékoliv civilizace, prakticky feudálním způsobem. Ve městech je situace poměrně lepší [...]. Hlavním zdrojem kultury zůstávají biografy (pouze ve velkých městech) a televise (pouze v Bagdádu). Drtivá většina promítaných filmů je americké produkce. Na vesnicích a v menších městech existují jako společenské místnosti pouze restaurace, kde mužské obyvatelstvo stráví většinu svého volného času. Ženy jsou ve většině případů vlivem náboženských zvyklostí z veřejného a kulturního života téměř vyloučeny.“⁴⁷

Irácká společnost tou dobou tak měla před sebou bezesporu významější otázky bezprostředně se týkající jejich každodenního života, než byly úvahy o organizaci a rozvoji národní kinematografie, kterými se zabývala hrstka filmařů žijících převážně v hlavním městě.

3.1.1.6 Írán

Po skončení druhé světové války byly v Íránu nastartovány modernizační procesy v oblasti zemědělství a těžby ropy, které slibovaly zvýšení životní úrovně obyvatelstva. Stále rostoucí nezaměstnanost a zesilující se americký vliv v regionu vyvolával však silnou společenskou nevoli a protivládní kritiku. Do debaty o každodenním životě v Íránu se mj. zapojovaly náboženské organizace s požadavkem zavedení práva šaría, podle kterého by se jednak zakázal plošně alkohol, opium, gamblerství, ale i filmová představení a další druhy zábavy.⁴⁸ V roce 1950 byl zaveden ministerstvem vnitra přísný cenzurní kodex obsahující

⁴⁷ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí, Bagdád, 26. 10. 1960.

⁴⁸ Sadr, Hamid Reza (2006): *Iranian Cinema: A Political History*. London: I. B. Tauris, s. 47–48.

restriktivní pravidla pro filmové scénáře, jejich zpracování a následné uvádění. Na cenzurním zákoně se rovněž podílelo ministerstvo kultury, odbor médií a rozhlasu, politické autority či bezpečnostní složky státu. Cenzurní nařízení byla namířená především proti importovaným zahraničním snímkům, které např. nesměly podněcovat povstání či vyobrazovat jiné formy nepokojů. V roce 1954 byla na krátký čas dokonce zřízena speciální cenzurní komise složená ze zástupců armády a vlády, jež se zabírala historickými dramaty zahraniční i domácí produkce. Cenzurní regulace, jejíž pravidla se neustále upravovala a rozšiřovala, vyvolávala chaos a v závěru byla kina zaplavena americkými akčními filmy, které se vzdalovaly íránské realitě.⁴⁹

Československý zastupitelský úřad v Teheránu zaslal v první polovině 50. let monitorující zprávu, která popisovala divácké preference a programovou skladbu íránských kin následovně:

„Íránská filmová produkce je nepatrná a tak se i v Íránu promítají filmy cizí, nejvíce staré i předválečné americké filmy, potom též filmy anglické, velmi málo francouzských. V poslední době se častěji objevují filmy německé. Co do obsahu jsou to vesměs filmy dobrodružné, napínavé. V oblíbě jsou tzv. krváky, cowboyky a detektivky nebo druhořadé hudební revue apod., diváci jsou vděční a hlasitě komentují dramatické scény. Zvláštní oblíbě se těší filmy perské produkce, vesměs slabé úrovně, sentimentální limonády a citovky, z nichž mnohé napodobují americké dobrodružné filmy. Íránská filmová produkce se odhaduje na 3 až 4 filmy ročně.“⁵⁰

Zpráva československého zastupitelského úřadu v Teheránu dále objasňovala význam kinematografie pro městské obyvatelstvo, popisovala divácké návyky a dobový vzhled kin:

„Íránské obyvatelstvo má velký zájem o filmy a to zejména mladší generace, neboť ani v Teheránu, tím méně v jiných větších městech není téměř žádné jiné možnosti zábavy. Divadel je velmi málo. V Teheránu je poměrně dobré jediné divadlo Šaadi, dobře

⁴⁹ Sadr, Hamid Reza (2006): *Iranian Cinema: A Political History*. London: I. B. Tauris, s. 65–69.

⁵⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Filmová propagace, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu Ústředně pro propagaci filmem, Teherán, 13. 4. 1953.

navštěvované, které pojmy 300 až 400 diváků. Slabší je divadlo Perdowski a ostatních několik divadel je pod úrovní. Koncerty většinou cizích sólistů jsou velmi řídké. A tak v Teheránu i ostatních městech zbývají pouze kina jako centra masové zábavy. Kin je v Teheránu 20 až 25. Je v nich stále vyprodáno a policie udržuje u pokladen i u vchodu kin pořádek. Evropané chodí do perských kin velmi zřídka, protože je tam mnoho špíny, podlahy jsou obvykle z udupané hlíny, diváci kolem sebe vyplivují zrnka z jader, takže pobyt v kině pro Evropana není příjemný. V létě se hraje i v zahradách nebo na střeších domů.⁵¹

Diváci hojně navštěvovali i teheránský Filmový klub. Ten každou neděli dopoledně pořádal filmové matiné v největším teheránském kině, které pojalo přes tisíc diváků na jedno představení. Promítaly se zde filmy polské, maďarské, mexické, francouzské, italské, americké, ale rovněž i československé (*Rodná zem*, *Árie prerie* či *Poklad Ptačího ostrova*).⁵²

3.2 Organizace československé zahraniční kulturní politiky

Poválečná československá zahraniční politika usilovala o znovuobjevení hlavních atributů Československa na mezinárodním poli a navázala v celé řadě aktivit na svou předválečnou činnost. Orientaci zahraniční politiky reprezentovanou Janem Masarykem však zvrátil komunistický puč v únoru 1948, který styk se zahraničím nasměroval výhradně blokově, tedy na spolupráci se „spřátelenými zeměmi socialistického bloku“. Únorové události se pak odrazily také na proměně personálního složení ministerstva zahraničních věcí a diplomatického sboru. Jindřich Dejmek ve své knize o československé diplomacii tento proces popisuje následovně:

„[Byli] přijímáni noví lidé ze stranického aparátu, počátkem padesátých let též z jednoročních dělnických přípravků na maturitu,

⁵¹ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Filmová propagace, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu Ústředně pro propagaci filmem, Teherán, 13. 4. 1953.

⁵² AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Připomínky ke kulturnímu plánu 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 5. 10. 1955.

ale houfně byli také přijímáni absolventi právnické fakulty či jiných vysokých škol, samozřejmě většinou členové strany. Koncem 50. let přicházejí i první absolventi Moskevského institutu mezinárodních vztahů (MGIMO), mnohdy získaní jako spolupracovníci sovětské zpravodajské služby.⁵³

Od poloviny 50. let se styky se zahraničím začaly ale teritoriálně rozšiřovat i o státy nesocialistického zřízení. Hlavním cílem tou dobou bylo proniknout s československým zbožím na jejich trhy a socialistickou ideologii infiltrovat do tamní společnosti. Vliv na tato úsilí měla bezesporu Moskva, která pobízela své satelity, aby se zaměřily na oblast tzv. třetího světa. Aktivizované Československo tak od poloviny 50. let následovalo sovětský příklad a započalo intenzivně spolupracovat například s Indií, brzy též s Indonésií či Severním Vietnamem. Na významu dostaly též styky s Afrikou a s jejími osamostatňujícími se státy subsaharské části tohoto kontinentu.⁵⁴ Počátkem 60. let pak pozvolna docházelo k prvním, velmi opatrným diskusím týkajících se odlišného vedení zahraniční politiky.⁵⁵ Jedinci, kteří však přicházeli se svou vlastní koncepcí propagace Československa, naráželi na značný odpor ministerstva zahraničních věcí. Teprve v únoru 1968 došlo během výroční plenární schůze KSČ na ministerstvu zahraničních věcí k několikanásobné kritice dosavadně vedené zahraniční politiky.⁵⁶ Započatý proces obrody byl však definitivně zastaven srpnovou okupací roku 1968, jejímž důsledkem došlo nejen na ministerstvu zahraničních věcí k zásadním personálním čistkám.

Tato zahraničněpolitická sféra byla do značné míry provázána s kulturní oblastí. Ministerstvo zahraničních věcí tak spolupracovalo s příslušným ministerstvem, do jehož resortu zrovna patřila oblast kulturních styků se

⁵³ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 11.

⁵⁴ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 169.

⁵⁵ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 11.

⁵⁶ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 11.

zahraničím. V letech 1948–1956 byla za vedení kulturní a osvětové politiky v Československu zodpovědná dvě ministerstva, prvním bylo ministerstvo informací (později kultury) a druhým ministerstvo školství. Mezi těmito ministerstvy pak docházelo k dílčím přesunům jejich působnosti, což se nejčastěji dotklo právě agendy kulturních styků se zahraničím.⁵⁷ Ta zprvu patřila pod ministerstvo informací, které vzniklo z podnětu komunistické strany již na jaře roku 1945. V říjnu 1948 se okruh působnosti tohoto ministerstva rozšířil a projevilo se to rovněž ve změně jeho názvu na ministerstvo informací a osvěty. V lednu 1953 došlo k rozsáhlé reorganizaci ministerstev, jež zůstala v platnosti pouze do podzimu téhož roku. Ministerstvo informací a osvěty bylo zrušeno a jeho agenda byla přerozdělena mezi další subjekty různého statutu. Mezi nimi se objevil i nově založený úřad Výbor pro kulturní styky se zahraničím, který byl ale již v podzimních měsících zrušen.⁵⁸ Agendu zahraničních kulturních styků však Výbor plnil alespoň krátkodobě, dokladem toho je konání oficiální návštěvy egyptského vyslance v Praze u předsedy Výboru. Vyslanec zde tlumočil zájem vlády Egyptské republiky o zahájení kulturních styků s Československem a vzájemnou výměnu kulturních statků. Předseda poté neformálně pozval egyptského vyslance a jeho rodinu na zvláštní filmové představení ve Výboru pro kulturní styky se zahraničím, kde pro ně byly promítnuty vybrané československé filmy.⁵⁹ Na Výbor pro kulturní styky se zahraničím se rovněž obrátil Buzurg Alaví, iránský spisovatel a člen předsednictva Společnosti iránsko-sovětského přátelství. Ten ve Výboru jednal o rozšíření kulturních a školských styků mezi

⁵⁷ Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 46.

⁵⁸ Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 47.

⁵⁹ AMZV, f. TO-O 1945–1959, SAR, k. 6, Návrh na zahájení kulturních styků s Egyptskou republikou z podnětu egyptského vyslanectví, Dopis ministerstva informací a osvěty ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 1. 7. 1953.

Íránem a Československem.⁶⁰ Od září 1953 pak kulturní styky se zahraničím mělo na starosti nově zřízené ministerstvo kultury.

V roce 1956 došlo k další reorganizaci, během které došlo ke sloučení ministerstva kultury s ministerstvem školství. V té době tak krátce agendu kulturních styků se zahraničím vedlo samotné ministerstvo zahraničních věcí.⁶¹ To bylo však o kulturním dění informováno i v předchozích letech, neboť skrze jeho resort komunikovala ostatní ministerstva se zastupitelskými úřady v cizině. Kulturní styky se zahraničím pak mělo ale až do druhé poloviny 60. let na starost ministerstvo kultury a školství. To bylo však v lednu 1967 vlivem decentralizačních vládních opatření zrušeno a opět tak vznikly dva samostatně působící orgány, ministerstvo školství a ministerstvo kultury a informací, přičemž to druhé mělo ve svých kompetencích zahraničně-kulturní styky.⁶² Výše uvedený přehled tak naznačuje, s kým ministerstvo zahraničních věcí spolupracovalo v souvislosti s plánováním a následným realizováním zahraničněpolitických aktivit v oblasti kultury.

3.2.1 Propagační role zastupitelských úřadů a kulturních středisek

Po druhé světové válce mělo Československo na území Blízkého východu a Severní Afriky pouze čtyři zastupitelské úřady (v Káhiře, Teheránu, Bejrútu a Jeruzalému).⁶³ Jejich počet se postupně zvyšoval a úřady expandovaly do nových oblastí, na jejichž trzích se československé zastupitelské úřady pokoušely navázat kontakty, které by prospěly především československému exportu. V roce 1968 tak v tomto regionu fungovalo již deset československých zastupitelských úřadů

⁶⁰ AMZV, f. TO-O 1945–1960, Írán, k. 7, Informační zpráva o poradě s B. Alavim, Dopis ministerstva kultury pro zastupitelský úřad v Teheránu, Praha, 13. 10. 1953.

⁶¹ Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 48–49.

⁶² Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 48–49.

⁶³ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 137–140.

v osmi různých zemích (v Alžírsku, Iráku, Íránu, Libyi, Tunisku a po dvou úřadech v Egyptě a Maroku).⁶⁴ Se změnami státních zřízení a politického vedení jednotlivých zemí se region stával ideologickým bojištěm mezi západními zeměmi a státy socialistického bloku. Československé zastupitelské úřady tak v této oblasti zastávaly význačnou roli v oblasti kulturní propagace, skrze kterou šířily jednak ideje socialismu, nýbrž budovaly i mezinárodní identitu Československa právě skrze kulturní artefakty. Zisk deviz a valut hrál významnou roli i v zahraniční kulturní politice, avšak politické a ideové zaměření prováděných činností a poskytovaných informací získalo prvořadný význam.

Zastupitelské úřady v oblasti kultury zastávaly funkci nenahraditelného prostředníka při navazování prvotních kontaktů s oficiálními místy dané země a s představiteli jednotlivých kulturních institucí a organizací. Zastupitelské úřady monitorovaly situaci v zemi a na základě vlastních analýz navrhovaly, které oblasti kulturní spolupráce jsou žádoucí. Během oficiálních návštěv československých kulturních delegátů v zemích Blízkého východu byl právě zastupitelský úřad tím orgánem, který připravoval pro přijíždějící delegáty podklady s informacemi o rozvoji jednotlivých uměleckých oblastí, zprostředkoval pro ně setkání a na jejich počest pořádal společenské podniky často spojené s filmovou projekcí, neboť zastupitelské úřady byly pravidelně zásobovány snímky, jak celovečerními, tak krátkometrážními, které měly být využívány u co nejvíce možných příležitostí.

Československé zastupitelské úřady vykonávaly kulturní propagační činnost, jež byla centrálně řízena z Československa, nejčastěji formou prováděcích plánů kulturních spoluprací. Zastupitelské úřady se však do značné míry samy podílely na přípravě těchto plánů. Zasílaly podněty, čeho by se mezinárodní spolupráce měly pro daný rok týkat, v jaké formě a v jakém rozsahu by byla vhodná jejich realizace a navrhovaly více či méně kreativní řešení

⁶⁴ Dejmek, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia, s. 185–187.

jednotlivých činností. Jejich aktivity byly zcela podřízeny politickým trendům a nařízením, nicméně vhodným způsobem si zastupitelské úřady mohly také dovolit projevovat kritické postoje vůči zavedeným, pro ně nevyhovujícím propagačním praktikám. Kritizovaly výběr zasílaných snímků do filmotéky zastupitelského úřadu, stěžovaly si na politické neporozumění Československého filmu, když nechtěl zdarma otitulkovat filmy do arabštiny či odmítly uvolněný prostor po sovětské organizaci VOKS, jež by vyhovoval ke zřízení československého informačního střediska s odůvodněním, že převzetí místností VOKSU „mohlo by být špatně vykládáno jako forma tzv. ‚satelitství‘ vůči SSSR.“⁶⁵

Kulturně propagační praxe zastupitelských úřadů se nejviditelněji projevovala pořádáním oficiálních či polooficiálních společenských podniků pro zvané hosty z vládních, diplomatických či kulturních řad, případě ze zájmových organizací a institucí. Zastupitelské úřady také často zapůjčovaly filmy ze své filmotéky třetí straně, například univerzitám, spolkům, filmovým klubům apod., prostřednictvím kterých se propagační aktivity realizovaly nepřímo, ale efektivně i vůči širší veřejnosti. Mnohé činnosti byly však limitovány blízkovýchodními směrnicemi, které nedovolovaly uzavírat smlouvy se subjektem, který sídlil ve stejných prostorách jako zastupitelský úřad.⁶⁶ V druhé polovině 50. let se tak začalo hovořit o vybudování československého kulturně informačního střediska v Káhiře, skrze které by bylo možné uzavírat smlouvy s lokálními společnostmi a které by umožnilo věnovat se kulturním aktivitám systematictěji a důsledněji, což by dovolovalo oslovit i nový typ diváků.

Československá kulturně informační střediska byla zřizována již od konce 40. let, kdy byla založena střediska například v Sofii či Varšavě a v průběhu let padesátých vznikala další na území socialistických států. Na jejich vzniku se podílela příslušná československá ministerstva, od poloviny 50. let pak tuto

⁶⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Čs. kulturní a informační středisko v Káhiře, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 11. 3. 1958.

⁶⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zřízení informačního střediska v Káhiře, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 20. 5. 1957.

činnost vyřizoval odbor zahraničních středisek při národním podniku ORBIS.⁶⁷ Káhira byla v té době vnímána jako centrum dění v arabských zemích a tak umístění střediska právě do této oblasti bylo vysvětlováno ideologickými záměry. V návrhu vládního zřizovacího usnesení se proto role střediska vysvětlovala takto:

„[Posílí] postavení Československa a celého socialistického tábora jako věrného a spolehlivého přítele všech národů bojujících za dobytí nebo udržení samostatnosti a [bude] přispívat k šíření bratrské družby mezi Československem a Araby v Egyptě i v Sýrii.“⁶⁸

Československé kulturně informační středisko v Káhiře mělo být navíc prvním československým střediskem otevřeným v zemi s nesocialistickým státním zřízením. Střediskem v Káhiře se proto zabývalo také ÚV KSČ, který se k této záležitosti vyjádřil následující floskulí:

„Československé kulturně informační středisko by mohlo být za vhodného politického vedení naším ZÚ účinným nástrojem československé propagandy v Sjednocené arabské republice.“⁶⁹

Středisko v Káhiře bylo otevřeno 15. prosince 1959 a mezi jeho hlavní náplň patřilo provozování informační a kulturně osvětové služby, ale také služby filmové, která se týkala promítání a zapůjčování filmů různým institucím k bezplatnému použití.

Československé kulturní středisko bylo zřízeno rovněž v Bagdádu a k jeho oficiálnímu otevření došlo 10. 1. 1962. Tomuto však předcházela přinejmenším dvouletý proces plánování a neustálého urgování iráckých úřadů, jimž se otevření střediska nezamlouvalo. Československá strana plánovala, že se činnost střediska zaměří na pořádání hudebních a filmových večerů, přednáškových akcí či výstav.

⁶⁷ Peterková, Jana (2008): *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 60.

⁶⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Návrh vládního usnesení o zřízení kulturně-informačního střediska v Káhiře, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu informací, ministerstvu zahraničního obchodu, Státnímu úřadu plánovacímu a Úřadu předsednictva vlády, Praha, srpen 1958.

⁶⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis tajemníka ÚV KSČ Jiřího Hendrycha zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, duben 1959.

Počítalo se zde mj. také s promítáním instruktážních filmů pro irácké sportovce za spolupráce československých expertů – učitelů tělovýchovy na bagdádské univerzitě.⁷⁰ Počáteční zájem irácké veřejnosti o aktivity pořádané v československém středisku (především vysoký zájem o kurzy češtiny) byl ale utlumen státním převratem. Ve zprávě střediska z 2. května 1963 byla nastalá situace popisována takto:

„Podmínky pro činnost střediska oproti minulým dvěma měsícům se podstatně zlepšily. Středisko není hlídáno policií a návštěvy ve středisku se viditelně lepší. Dosud však není možnost činnost střediska rozvinout v takovém rozsahu, jak byla před převratem 8. 2. 1963. Není možnost např. pokračovat v kursech češtiny, protože přes výzvu se přihlásilo celkem 5 uchazečů, při třech pokusech o promítání filmu přišli do střediska 4 návštěvníci a pokračovat v rozhlasových relacích se nedá, protože na ohlášený společný poslech nikdo nepřišel.“⁷¹

Vnitropolitická situace v Iráku se nadále zhoršovala, po dalším převratu byla nově zatýkána řada lidí, zesílil teror v zemi i propaganda proti socialistickým zemím. Československé kulturní středisko však podalo zprávu, že i přes tuto těžkou situaci k nim opět začali chodit návštěvníci, denně prý průměrně okolo 200 lidí. A na závěr zprávy stručně poznamenalo, že naproti tomu „středisko SSSR je na tom vcelku špatně. Nikdo jim tam nechodí.“⁷²

Mimo oficiální československá kulturní střediska zřízená v zemích Blízkého východu působily kulturně osvětovou činnost také další zájmové organizace, jež si kladly za cíl navazovat mezinárodní styky, rozšiřovat povědomí o Československu v zahraničí, tak šířit zájem o život v druhé zemi v domácím prostředí. Mezi takováto seskupení patřila např. Společnost pro kulturní a hospodářské styky s Orientem, která 23. 10. 1948 založila iránskou sekci. Sekce,

⁷⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí, Bagdád, 26. 10. 1960.

⁷¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Zpráva o činnosti Čs. kulturního střediska za měsíc duben 1963, Bagdád, 2. 5. 1963.

⁷² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Zpráva o činnosti Čs. kulturního střediska v červenci 1963, Dopis Čs. kulturního střediska zaslaný skrze zastupitelský úřad v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí, Bagdád, 3. 8. 1963.

složená z akademiků, si vytkla za úkol informovat československou veřejnost o Íránu a měla v plánu toho dosáhnout pořádáním přednášek a výstav, vydáváním publikací, promítáním filmů o Íránu, stýkáním se s Íránci usazenými v Československu, zajišťováním cest do Íránu, obstaráváním literatury a časopisů, překládáním íránské literatury do češtiny apod. Nadto si íránská sekce přála založit Společnost íránsko-československého přátelství v Íránu. Byla si však vědoma, že tento cíl je vzhledem k íránské politické situaci nerealizovatelným přáním.⁷³ Zmíněné kulturně osvětové činnosti Společnosti byly z části realizovány v československém akademickém prostředí (především spjatém se studiem íranistiky), z části také v zahraničí, avšak v porovnání s aktivitami pořádanými zastupitelskými úřady či kulturními středisky neměly zájmové organizace vzhledem k jejich pravomocem a možnostem takový mezinárodní rozsah a dopad.

3.2.2 Propagační role československé kinematografie v zahraničí

Dekretem o opatřeních v oblasti filmu byla v srpnu 1945 znárodněna československá kinematografie. Stát získal právo provozovat filmové ateliéry, vyrábět filmy, laboratorně je zpracovávat, půjčovat je a poskytovat k veřejnému promítání. Rovněž si vyhrazoval právo na dovoz a vývoz filmů pro celé území Československa.⁷⁴ A právě export nově vyrobených československých filmů představoval v kontextu zestátněné kinematografie významný prostředek šíření státní ideologie, což bylo deklarováno v dobovém tisku takto:

„Filmové umění se obrací k nejširším masám, které hromadně ovlivňuje v hledištích desítek tisíc kin, rozmístěných dnes po celém světě, a to nejenom ve velkých městech, ale i v odlehlých venkovských krajích. Tyto skutečnosti nemůže přehlížet právě socialistická kinematografie, pro niž představuje vývoz filmů především vývoz idejí. Proto musí hledět na pronikání filmů, které doma slouží socialistické výchově širokých mas, do

⁷³ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Dopis Íránské sekce Společnosti pro kulturní a hospodářské styky s Orientem ministerstvu zahraničních věcí, [Praha], 25. 8. 1949.

⁷⁴ Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 315.

kapitalistických zemí nejenom jako na směnný obchod, jež se na cizí, mnohdy nepřátelské půdě mění v účinný prostředek propagandy. Uvádění československých filmů v zemích socialistického tábora pomáhá velmi účinně upevnění jejich jednoty, společnému úsilí o budování socialistické společnosti a je zároveň důležitým prostředkem převýchovy mas.⁷⁵

V organizačním rámci zestátněné kinematografie byl pro vývoz a dovoz filmů ustaven samostatný odbor, který vedl jeden ze šesti filmových zplnomocněnců ministra informací. Odbor se věnoval uplatňování československých filmů v zahraničí, přičemž jeho činnost se po únorových událostech roku 1948 omezila výhradně na socialistické státy. Po roce 1952 se začal opětovně rozvíjet exportní a importní styk se zeměmi kapitalistickými a to na základě recipročního vztahu.⁷⁶ Roku 1956 byl jako samostatný podnik založen Československý filmexport, který převzal náplň odboru pro vývoz a dovoz filmů do své kompetence. Dovozní politika se nadále soustředila na „spřátelené“ socialistické země, byly ale také uváděny i filmy z kapitalistických států a to i velmi geograficky vzdálených.⁷⁷ Československý filmexport tak postupně navázal vývozní a dovozní styk mj. se zeměmi Blízkého východu, ač se nejednalo o soustavnou a oboustranně vyváženou spolupráci.

Filmy, které Československý filmexport neuplatnil v zahraničí komerčně, získala k dispozici Komise pro propagaci filmem v zahraničí. Tato Komise fungovala při ministerstvu školství a kultury a kulturně propagačním sekretariátu ministerstva zahraničí⁷⁸, řídila se ale také usnesením strany a vlády.⁷⁹ Komise komunikovala s československými zastupitelskými úřady, kterým zasílala pravidelně filmy do jejich filmoték. S vykonáváním své činnosti nebyla však spokojena, neboť filmy, které mohla pro propagační činnost využívat, byly

⁷⁵ Kachtík, Ladislav (1960): Náš zahraniční filmový obchod. *Film a doba*, 6, č. 4, s. 268.

⁷⁶ Kachtík, Ladislav (1960): Náš zahraniční filmový obchod. *Film a doba*, 6, č. 4, s. 269–270.

⁷⁷ Kachtík, Ladislav (1960): Náš zahraniční filmový obchod. *Film a doba*, 6, č. 4, s. 269.

⁷⁸ Havelka, Jiří (1974): *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: Československý filmový ústav, s. 21.

⁷⁹ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 3–4.

z jejího hlediska neúčinné. Ve zprávě za rok 1960 hodnotila Komise propagační situaci následovně:

„Možnosti řádně plnit tyto úkoly byly opět ztíženy tím, že Komise byla nucena používat k propagaci pouze filmů, které byly natočeny pro domácí distribuci a které v zahraničí neuplatnil komerčně Československý filmexport. Je samozřejmé, že mnoho těchto filmů se k propagaci v zahraničí nehodilo a to z toho důvodu, že byly zaměřeny k řešení našich interních problémů, předpokládaly znalost našich poměrů a bylo mnohdy nebezpečí, že by mohly být zneužity. Ryze propagačních filmů měla Komise k dispozici málo. [...] Komise postrádala zejména filmy s touto tematikou: socialistické zemědělství, demokratická práva našeho občana, naše výstavba, využití techniky i prefabrikátů k této výstavbě, rozvoj školství, polytechnická výchova, výchova mládeže, uplatnění žen ve veřejném životě i jejich práva, sociální péče a kulturní rozvoj. Jako v předcházejících letech žádala pak převážná většina ZÚ natočení dobrého, všestranně informujícího filmu o Československu.“⁸⁰

Komise se tak vyjadřovala i k profilu budoucí propagační tvorby a jednala s filmovými studii, aby pro ni vyrobily filmy na zakázku k jednotlivým událostem, výročím či oslavám.

Ve výroční zprávě za rok 1960 Komise pro propagaci filmem v zahraničí představila plán svých dalších činností chystaných pro následující pětileté období. Vytyčila si v něm čtyři teritoriální oblasti, kterým se chtěla věnovat, přičemž prioritou pro ni byly rozvojové státy. Komise měla na léta 1961–1965 v plánu:

„1. Teritoriálně zaměřit propagaci filmem na hospodářsky méně vyvinuté země v Africe /především Guinea, Ghana, Mali, Maroko, Tunisko, Somálsko/, v Latinské Americe zejména na Kubu, v Asii na Indii, Indonésii, Cejlon, Kambodžu, Afghánistán, na Blízkém a Středním východě SAR a Irák.

2. V socialistických státech dokumentovat bratrské vztahy, prohlubovat socialistickou jednotu, zaručit výměnu odborných zkušeností na úseku techniky, školství, vědy a kultury.

⁸⁰ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 4.

3. V málo vyvinutých zemích LA, Asie a Afriky ukazovat na příkladu ČSSR a zejména Slovenska možnosti rozvoje, zdůrazňovat, co znamená socialistické zřízení pro další rozmach národního hospodářství, ukazovat přednosti socialistického zřízení na všech úsecích, propagovat výstavbu, posilovat vzájemné vztahy, význam národní samostatnosti, rovnoprávnosti národů, rozvoj demokracie, posilovat boj proti zbytkům kolonialismu, odhalovat americký a německý neokolonialismus a propagovat mír a spolupráci mezi národy. V africké oblasti a Latinské Americe chceme pak ukazovat zkušenosti z výstavby, rozvoje průmyslu a zemědělství, propagovat znárodnění a združstevnění a ukazovat naši pomoc málo vyvinutým zemím /Homs/. V propagaci filmem se pak zaměříme na široké masy a národní buržoazii.

4. Ve vyspělých kapitalistických státech propagovat mírovou zahraniční politiku socialistického tábora, mírové soužití mezi národy, boj proti fašismu a revanšismu, demokratičnost socialistického zřízení, zvyšování kulturní a hmotné úrovně našeho lidu, právo na práci, národnostní otázky, združstevnění a znárodnění a odhalovat pravou tvář USA. Budeme se orientovat na pokrokové vrstvy a dělnickou třídu a tak posilovat boj komunistických stran.⁸¹

Jak výše uvedený plán napovídá, země Blízkého východu a Maghrebu patřily spolu se státy Latinské Ameriky do centra pozornosti propagační Komise. Podle ní bylo dále potřeba zaměřit propagační úsilí na hospodářsky méně vyvinuté země a zasílat jim didakticky zaměřené snímky.⁸² Komise tak při zasilání edukativních filmů zastupitelským úřadům postupovala v souladu s uplatňovanou zahraniční politikou Československa, která se skrze nabízenou pomoc méně vyvinutým státům snažila rovněž ideologicky prosadit na jejich území.

Negramotnost arabského světa v 50. až 60. letech dosahovala 70-80%, proto kinematografie byla vnímána jako efektivní nástroj výchovy a osvěty. Tohoto si nebyli vědomi pouze zástupci československých filmových orgánů, kteří v rozvojovém světě vedli svou ideologickou propagandu, podobně se

⁸¹ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 12–13.

⁸² *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 12.

vyjadřovali i delegáti jednotlivých blízkovýchodních zemí. Jako příklad lze uvést žádost Alžírské prozatímní vlády vznesené vůči československému zastupitelskému úřadu o poskytnutí názorných pomůcek pro vyučování v uprchlických táborech. 90% zmíněných uprchlíků bylo negramotných a tak šíření poznatků bylo pro ně nejsrozumitelnější právě skrze výukové filmy, diapozitivy a názorné pomůcky.⁸³ Pozitivními účinky filmu bylo argumentováno i na pan-arabských konferencích, kde se hlásalo, že arabské filmy mohou pomoci „zvítězit arabskému nacionalismu, že musí být použity jako prostředek k vybudování nové arabské společnosti, při boji proti chudobě, chorobám a ignoranci.“⁸⁴ Kinematografie tak byla významným činitelem při budování identity jednotlivých států v zahraničí, při jejich ideologickém pronikání a beze sporu také jako nástroj šíření znalostí a informací, ke kterým byl jinak omezený přístup. Umělecké kvality hraných, kreslených a loutkových filmů byly řádně zpoplatněny v zahraniční komerční distribuci, populárně-vědecké a dokumentární filmy byly pak zpravidla využívány jako informační zdroj při bezplatných představeních. Kinematografie tak v 50. a 60. letech představovala nejžádanější kulturní artikl a nejvýznamnější prostředek propagace a reprezentace státu na mezinárodním poli.

3.3 Československo-blízkovýchodní vládní kulturní dohody

Jak již bylo nastíněno výše, Sovětský svaz v druhé polovině 50. let podněcoval státy socialistického bloku, aby zaměřily své zahraničně-politické aktivity na blízkovýchodní a severoafrické země. Iniciátory těchto spoluprací byly často také samotní zástupci jednotlivých blízkovýchodních států, kteří usilovali o naplnění svých vlastních zájmů. Ty se často týkaly získání bezplatné či finančně

⁸³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Filmy a názorné pomůcky pro vyučování – zaslání, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury, ČSAV a ministerstvu zemědělství, Tunis, 19. 5. 1961.

⁸⁴ Hilmi, Halim (1966): The Cultural influence of Arabic films. In: Sadoul, Georges: *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema & Television, s. 40.

výhodné pomoci, obdržení půjčky, doplnění technických znalostí, dále navázání spoluprací s politicky spřízněnými uskupeními a také posílení svého mezinárodního obchodu. Podpis bilaterálních kulturních dohod tak byl projevem oficiálního stvrzení obou stran, že mají zájem na realizaci konkrétních bodů uzavřených smluv. Některým částem dohod však předcházelo dlouhé diplomatické vyjednávání a několikaleté období navazování drobných spoluprací a postupného poznávání se. Následující přehled tak přibližuje, za jakých okolností došlo k podpisu bilaterální dohody. Zda smlouva opravdu umožnila vzájemný styk rozvíjet rychleji a bez obstrukcí, či se stala pouhou listinou, která v realitě spolupracím výrazněji nenapomohla, to jsou otázky následující kapitoly.

Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Egyptskou republikou byla podepsána 19. října 1957 v Káhiře Arnoštem Karpíškem, mimořádným a zplnomocněným velvyslancem Československé republiky a Alím Sabrím, egyptským ministrem zahraničních věcí. Dohoda nabyla účinnosti dne 24. března 1958 a jejím obsahem byla mj. úmluva o „poskytování příslušníkům druhé strany takových výhod, jako je udílení peněžitých podpor a zvaní k vědeckým a uměleckým výstavám, divadelním a filmovým představením, hudebním pořadům a rozhlasovým vysíláním.“⁸⁵ A nebo také, že „obě smluvní strany vyhradí ve svém rozhlasovém a televizním vysílání zvláštní pořady, které pomohou k lepšímu vzájemnému poznání.“⁸⁶ Uzavření této kulturní dohody, která se rovněž týkala školních či sportovních styků, předcházelo zhruba čtyřleté období navazování oficiálních vztahů, vysílání kulturních delegátů a uzavírání ročních plánů na kulturní styky.

Prvním poválečným impulsem k zahájení československo-egyptských kulturních styků na oficiální úrovni byla návštěva egyptského vyslance u předsedy

⁸⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 28. srpna 1957 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Egyptskou republikou, 49/1958 Sb., čl. 1 E. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

⁸⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 28. srpna 1957 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Egyptskou republikou, 49/1958 Sb., čl. 3. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Výboru pro kulturní styky se zahraničím v roce 1953. Vyslanec tlumočil přání zahájit těsnější kulturní styky s Československem a začít s výměnou kulturních komodit.⁸⁷ Zastupitelský úřad v Káhiře k tomuto korespondenčně poznamenal, že v posledních letech neprobíhala téměř žádná spolupráce mezi Československem a Egyptem v oblasti kultury a navíc samotné egyptské úřady se „projevují jako brzda takové činnosti, ať již svou nerozhodností, těžkopádností nebo neinformovaností.“⁸⁸ Vyslanectví rovněž připomnělo rok 1952, kdy egyptské úřady dokonce zakázaly egyptským filmovým společnostem účast na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech. Vyslanectví přesto vyjádřilo názor, že rozšíření kulturních styků na oficiální úrovni by velmi pomohlo v provádění jejich kulturně politické propagace v Egyptě.

V říjnu 1953 obdrželo československé ministerstvo zahraničních věcí návrh na rozsah kulturních styků mezi Československem a Egyptem, vypracovaný z podnětu egyptského vyslance v Praze. I přes doporučující dopis ze strany československého vyslanectví v Egyptě a československého ministerstva zahraničních věcí vstoupilo ministerstvo kultury do debaty s chladným postojem. Podle jejího vyjádření považovalo „za nejvhodnější formu normalisace [...] plán kulturních styků, stanovený vždy na rok dopředu počínajíc rokem 1955, který by byl po souhlasu obou stran podepsán a byl by pro obě strany závazný.“⁸⁹ Záležitost nakonec uzavřelo stanoviskem, že „kulturní dohodu československo-egyptskou jako mezistátní smlouvu zatím nepovažujeme za vhodnou.“⁹⁰

Aktivity v kulturních stycích Československa a Egypta se postupně od roku 1955 začaly zvyšovat. Podle vyslanectví v Káhiře se tato činnost projevila i v

⁸⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Návrh na zahájení kulturních styků s Egyptskou republikou z podnětu egyptského vyslanectví, Dopis ministerstva informací a osvěty ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 1. 7. 1953.

⁸⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Egypt – kulturní styky s ČSR, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 10. 10. 1953.

⁸⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Možnost podnětu eg. strany k normalizaci kulturních styků, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 21. 7. 1954.

⁹⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Možnost podnětu eg. strany k normalizaci kulturních styků, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 21. 7. 1954.

intenzivnějších stycích Egypta s ostatními lidově-demokratickými zeměmi.⁹¹ V roce 1956 byla do Egypta vyslána československá kulturní delegace a byla důkladně připravována první obchodní cesta delegáta Československého státního filmu do Egypta.⁹² Eduard Hais se měl v Egyptě zastavit při své cestě z Indie a jeho úkolem bylo navázat styky Československého státního filmu s egyptskými filmovými producenty a distributory, dojednat distribuci československých filmů v Egyptě a případně egyptských filmů v Československu.⁹³ Haisem navázané kontakty a předběžně domluvené spolupráce v oblasti komerční distribuce československých dlouhometrážních snímků a nekomerčního půjčování krátkometrážních filmů jsou dále rozvedeny v příslušných kapitolách této diplomové práce.

Zatímco v návrhu kulturních styků na rok 1957, vypracovaném zastupitelským úřadem v Káhiře v říjnu 1956, se objevily mj. úkoly zřídit kulturně informační středisko v Káhiře, uspořádat festival československých filmů v Egyptě či projednat filmové koprodukční možnosti,⁹⁴ tak v aktualizovaném plánu, vypracovaném ministerstvem kultury následujícího roku, se navíc počítalo již s uzavřením dohody o kulturních stycích mezi Československem a Egyptem.⁹⁵ Tento čtyřletý proces navazování oficiálních styků v oblasti kultury byl doprovázen celou řadou drobných kinematografických průniků, jež vyústily v podpis bilaterální kulturní dohody. Ta dále prohloubila vzájemnou výměnu, která nebyla již v takové míře jednostranná a umožňovala Egyptu reciproční požadavky. Smlouva rovněž sloužila jako příležitost československé straně k hájení se při

⁹¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Připomínky ke kulturním stykům na rok 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 29. 5. 1955.

⁹² AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Cesta zástupce Čs. státního filmu k navázání egyptsko-československých filmových styků, Dopis Čs. státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 19. 6. 1956.

⁹³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o jednáních delegáta ČSF s. Haise, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 6. 10. 1956.

⁹⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Egypt – návrh kulturních styků v roce 1957, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 4. 9. 1956.

⁹⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Plán kulturních styků s Egyptem v r. 1957, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 25. 6. 1957.

problémech s egyptskou cenzurou a při provádění kulturně politické propagace jednak československým zastupitelským úřadem, tak nově vybudovaným československým kulturně informačním střediskem v Káhiře.

Od poloviny 50. let se rovněž intenzivně rozvíjely československé kulturní vztahy se Sýrií a začalo se tak hovořit o nutnosti ošetření těchto styků smluvně. V důvodové zprávě z roku 1956 se tento stav popisuje následovně:

„Dohoda o kulturní spolupráci se Sýrií je po Egyptu první kulturní dohodou, jež bude uzavřena mezi Československou republikou a arabskými zeměmi Blízkého a Středního východu. Uzavření kulturní dohody se Sýrií plně odpovídá politickému vývoji Sýrie a neustále se rozšiřujícím stykům československo-syrských. [...] Sýrie v tomto období začala rychleji rozvíjet své styky se Sovětským svazem a zeměmi lidových demokracií, mezi nimi i s Československem”.⁹⁶

V polovině roku 1956 syrská strana naznačila, že očekává, že jí Československo podá oficiální návrh na kulturní dohodu, která se zároveň bude podobat té dohodě, kterou Sýrie již podepsala s Německou demokratickou republikou.⁹⁷ V lednu 1957 po souhlasu československé vlády skutečně Československo předložilo prostřednictvím svého zastupitelského úřadu v Damašku syrské straně návrh Dohody k vyjádření. Po několikaměsíčním jednání došlo 18. června 1957 k podepsání „Dohody o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Syrskou republikou”. Dohodu signovali československý vyslanec v Damašku Josef Žabokrtský a syrský ministr školství Hani Sibaj.⁹⁸ Z archivních materiálů není však zcela jasné, kdy smlouva vešla v platnost, v jejím návrhu se nicméně počítalo s úmluvami, že obě smluvní strany budou „vytvářet materiální předpoklady pro vzájemné organizování vědeckých a uměleckých výstav, divadelních a filmových představení, hudebních pořadů a rozhlasových

⁹⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Důvodová zpráva, [1956].

⁹⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Důvodová zpráva, [1956].

⁹⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Jednání o kulturní dohodě mezi ČSR a Sýrií, Dopis ministerstva zahraničních věcí s. náměstkovi Gregorovi, Praha, 9. 9. 1957.

vysílání“⁹⁹ a také že obě smluvní strany budou „působit k tomu, aby k uskutečňování výměny filmů a vysílání rozhlasových a televizních materiálů [...] byly sjednány mezi příslušnými orgány obou smluvních stran konkrétní dohody.“¹⁰⁰

O dekádu později byla v Praze 28. listopadu 1966 podepsána nová „Kulturní dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Syrské arabské republiky“, jež nahradila tu předchozí z června 1957. Svým podpisem ji stvrdili ministr zahraničních věcí Václav David a místopředseda Rady ministrů a ministra zahraničních věcí Ibrahim Makhose. Dohoda vstoupila v platnost dne 4. října 1967 a oproti té z roku 1957 se rozšířila o televizní spolupráci, o podporu vysílání televizních pořadů a uvádění filmových děl.¹⁰¹

Dalším z blízkovýchodních států, který podepsal v 50. letech dohodu o kulturní spolupráci s Československem, byla Irácká republika. Ta vznikla v roce 1958 svržením královské monarchie a do čela země se dostal Abdal Karim Kásim. Československo navázalo s Kásimovým režimem okamžitě spolupráci, jež zasahovala do mnoha rozličných oblastí a byla záhy stvrzena několika podepsanými dohodami. Jednou z nich byla právě dohoda o kulturní spolupráci, která byla podepsána 7. května 1959 v Bagdádu ministrem školství a kultury Františkem Kahudou a iráckým ministrem výchovy Muhiddin Abdul Hamidem. V platnost vešla 2. září 1959 a obsahovala úmluvu, že „obě smluvní strany poskytnou stipendia a další výhody občanům druhé smluvní strany a umožní jim studium na univerzitách, uměleckých, technických a jiných školách.“¹⁰² Dle

⁹⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Syrskou republikou, [1957].

¹⁰⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Syrskou republikou, [1957].

¹⁰¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 16. října 1967 o Kulturní dohodě mez vládou Československé socialistické republiky a vládou Syrské arabské republiky, 104/1967 Sb., čl. 5, 9. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰² Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 27. října 1960 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Iráckou republikou, 170/1960 Sb., čl. 2. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Dohody rovněž „každá smluvní strana umožní zřízení kulturního střediska druhé strany na svém území.“¹⁰³ Především kvůli tomuto článku týkajícího se zřízení kulturního střediska irácká strana zdržovala podpis smlouvy, neboť se obávala obdobného požadavku i od dalších, zejména západních států, kterým nechtěla vyhovět. Mezi další body Dohody patřilo, že „obě smluvní strany umožní vzájemnou výměnu knih, kulturních, vědeckých a uměleckých časopisů, duplikátů nebo odlišných starobylých památek, filmů pro kina a televizi a budou podporovat organizaci filmových festivalů.“¹⁰⁴ A v neposlední řadě Dohoda zmiňovala úmluvu o „upevňování spolupráce v oblasti tisku, rozhlasu a televize“.¹⁰⁵

V kulturní dohodě bylo rovněž stanoveno, že každý rok bude vypracován plán kulturní spolupráce, který detailněji upřesní zásady, rozsah a podmínky vzájemné kooperace. Ačkoliv byla dohoda podepsána na vládní úrovni jako bilaterální, smlouva se stala pouhým oficiálním zaštitěním československých aktivit v Iráku, kde místní úřady této činnosti příliš nepřály a zdržovaly podpisy jednotlivých prováděcích plánů. V únoru 1963 došlo k státnímu převratu, během kterého byl Kásim popraven a v zemi se udály masové represálie. Irácké ministerstvo zahraničních věcí poté oznámilo československému zastupitelskému úřadu v Bagdádu, že veškerá filmová představení na zastupitelském úřadu, byť polooficiálního charakteru, kterých by se účastnili iráckí občané, musí být předem schválena příslušnými úřady.¹⁰⁶ Realizace kulturní dohody se tak omezila na výjimečnou televizní spolupráci či na půjčování krátkometrážních odborných

¹⁰³ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 27. října 1960 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Iráckou republikou, 170/1960 Sb., čl. 3. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 27. října 1960 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Iráckou republikou, 170/1960 Sb., čl. 7. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 27. října 1960 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Iráckou republikou, 170/1960 Sb., čl. 9. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰⁶ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 1, Cirkulární nota o promítání filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí, Bagdád, 29. 5. 1963.

snímků k nekomerčnímu promítání, avšak k navázání pravidelné oboustranné kulturní výměně již v průběhu 60. let nedošlo.

„Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou” byla signována dne 6. dubna 1963 v Tunisku ministrem školství a kultury Františkem Kahudou a tuniským státním sekretářem kulturních záležitostí a informací Chedli Klibim. Dohoda vstoupila v platnost 5. července 1964 a obsahovala mj. úmluvu o poskytování podpory a stipendií při studiu a stážích. Dále deklarovala, že „obě smluvní strany budou podporovat spolupráci v oblasti tisku, rozhlasu a televize”¹⁰⁷ či, že „usnadní výměnu knih, vědeckých, kulturních a uměleckých publikací, filmů a televizních filmů a budou podporovat realizaci filmových koprodukcí.”¹⁰⁸ Článek týkající se filmových koprodukcí byl do smlouvy zahrnut vzhledem k předchozí československo-tuniské koprodukční zkušenosti z roku 1961 a také kvůli plánovaným dalším koprodukčním spolupracím. Proto byla také již 25. února 1964 podepsána dílčí dohoda o spolupráci při tvorbě nových tří krátkých filmů mezi SATPEC a Československým filmexportem.¹⁰⁹ Realizaci mezistátní smlouvy si chválilo i ministerstvo školství a kultury, které k tomuto uvedlo:

„Na základě podepsané kulturní dohody byla v roce 1963 uskutečněna řada významných akcí, při nichž došlo k výměně školských a kulturních pracovníků za oboustranně výhodných podmínek.”¹¹⁰

Při projednávání plánu kulturních styků československých a tuniských na rok 1964 na ministerstvu školství a kultury došlo k rozhodnutí, aby některé akce

¹⁰⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 21. září 1965 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou, 103/1965 Sb., čl. 5. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 21. září 1965 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou, 103/1965 Sb., čl. 6. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹⁰⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Československo-tuniská spolupráce v oblasti kinematografie, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 11. 3. 1964.

¹¹⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 11. 2. 1964.

připravované pro Tunisko byly uskutečněny také v Alžírsku a to i za situace, že by alžírská strana neměla finance na hrazení jednotlivých akcí.¹¹¹

K československo-alžírské spolupráci v oblasti filmu docházelo však již před podepsáním Dohody v období alžírských bojů za nezávislost. Alžírská prozatímní vláda se obrátila na československý zastupitelský úřad v Tunisu s žádostí o pomoc se zpracováním jejich filmů a o poskytnutí filmového materiálu.¹¹² Po vyhlášení a uznání nezávislého Alžírsku, se kterým Československo nadále udržovalo kontakty, ministerstvo školství a kultury v jednom ze svých dopisů reflektovalo tento nesystematicky vedený vztah následovně:

„Zjišťujeme, že v našich stycích plníme úkoly, které vyplývají převážně z naší iniciativy nebo z okamžitých /či spíše náhodných/ námětů alžírské strany, tlumočených nám naším ZÚ.“¹¹³

S Alžírskou demokratickou lidovou republikou byla tak dne 14. května 1964 podepsána bilaterální „Dohoda o kulturní spolupráci“, jež vešla v platnost 15. září 1964. Signovali ji za československou stranu ministr zahraničních věcí Václav David a za alžírskou stranu ministr zahraničních věcí Abdelaziz Bouteflik. Ve smlouvě bylo uvedeno, že „smluvní strany budou podporovat uvádění hudebních, divadelních a filmových děl, pořádání filmových, hudebních a divadelních festivalů“¹¹⁴ a že také „budou podporovat vzájemnou spolupráci v oblasti

¹¹¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Záznám z jednání na MŠK dne 26. 1. 1964, Praha.

¹¹² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis ministra informací Alžírské prozatímní vlády – zaslání, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury a Československému filmexportu, Tunis, 12. 5. 1961.

¹¹³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Podnět k rozšíření kulturních styků s Alžírskem, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 4. 9. 1963.

¹¹⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 4. listopadu 1964 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Alžírskou demokratickou lidovou republikou, 200/1964 Sb., čl. 4. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

rozhlasu, televize, filmu a tisku.”¹¹⁵ Po podpisu dohody skutečně došlo k rozšíření vzájemných styků a to především při spolupráci s alžírským rozhlasem a televizí.

Již od poloviny 50. let docházelo k oficiálním československo-iránským kulturním stykům. Jejich rozvoj byl však prozápadní šáhovou vládou až do poloviny 60. let bržděn. Od roku 1963 se Írán začal ale více soustředit na spolupráci se Sovětským svazem a dalšími socialistickými státy. V roce 1967 se šáh vydal na cestu po socialistických státech a do Československa zavítal až na závěr.¹¹⁶ Během jeho pobytu pak byla mezi vládou Československé socialistické republiky a císařskou vládou Íránu uzavřena dne 26. května 1967 kulturní dohoda. K uzavření Dohody byli jmenováni zmocněnci ministr zahraničních věcí Václav David a iránský ministr zahraničních věcí Ardechira Zahedi. Dohoda vstoupila v platnost 24. února 1968 a týkala se oblastí vědy, výzkumu, kultury, umění a sportu. Jako v dohodách s arabskými státy, i zde se objevily články vyjadřující podporu uvádění filmových děl, vysílání televizních pořadů, pořádání filmových festivalů, vyměňování filmů a zintenzivňování spolupráce mezi televizními a filmovými organizacemi a institucemi obou států.¹¹⁷ Dohodě tak předcházelo téměř patnáctileté období vzájemného kulturního oťukávání, teprve však na přelomu 60. a 70. let došlo k zásadním kulturním spolupracím, jež pokračovaly poté po celá 70. léta.

¹¹⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 4. listopadu 1964 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Alžírskou demokratickou lidovou republikou, 200/1964 Sb., čl. 8. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

¹¹⁶ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 112–118.

¹¹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 20. června 1968 o Kulturní dohodě mezi vládou Československé socialistické republiky a císařskou vládou Íránu, 114/1968 Sb., čl. 6 – 7. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

4. Cirkulace filmových děl a jejich uvádění

Československé geopolitické pronikání do zemí Blízkého východu a Maghrebu, stupňované zhruba od druhé poloviny 50. let, bylo doprovázeno nedílnými projevy deklarujícími státní ideologii a národní kulturu v zahraničním prostředí. Tyto hodnoty byly šířeny především pomocí kinematografie, která, jak již bylo naznačeno, získala v blízkovýchodním teritoriu publikum lačné po filmovém představení, publikum, pro něž byly filmy důležitým zdrojem informací, publikum, jež se nebálo s patřičnými emocemi projevit svůj zájem či znechucení. Československé filmy zde byly uváděny při jakékoliv možné příležitosti, mezi které patřily nejčastěji státní ceremonie, výročí osvobození Rudou armádou, deklarace přátelství s dalšími národy, společenská setkání při příjezdu československých delegátů nebo při přehlídkách československé kinematografie. Pokud tomuto nestála v cestě cenzura či nezáměr distributorů, československé filmy byly také uváděny v běžné kinodistribuci, ve filmových klubech, na univerzitách, ministerstvech, ale i na méně obvyklých místech, jakými byly dětské tábory či vojenská cvičiště. Následující kapitola tak přináší konkrétní příklady uplatnění československých filmů na Blízkém východě v 50. a 60. letech, doplněné o reakce publika či tisku a také o cenzurní zásahy či antikampaně vedené proti promítání těchto filmů.

4.1 Cenzurní spory a antikampaně

Prosazování československých filmů na blízkovýchodním trhu komplikovala v řadě zemí přísná cenzura a celní předpisy. Československé zastupitelské úřady, jež působily v Iráku či v Íránu na konci 50. let, na tuto situaci obzvláště upozorňovaly, že je cenzurní nařízení limitují při provádění jejich propagační činnosti. Komise pro propagaci filmem v zahraničí jim však doporučovala, aby hledaly nové cesty, jak proniknout s filmy k veřejnosti, např.

prostřednictvím škol a zájmových organizací.¹¹⁸ Československý zastupitelský úřad v Teheránu se tedy snažil navázat vztah s potenciálními zájemci, kteří by si zapůjčovali nepolitické filmy, a to především z oblastí zdravotnictví, kultury, tělovýchovy či techniky, a to i přesto, že iránská cenzura ještě na počátku 60. let omezovala projekce filmů ze socialistických zemí.¹¹⁹ Komise pro propagaci filmem v zahraničí se problematickou cenzurní situací snažila vyřešit také návrhem, aby byl vyroben propagační film o Československu, k němuž by se požadoval vhodný komentář vždy šitý na míru jednotlivé zemi.

O něco příznivější situace pro uplatňování československých filmů oproti Íránu či Iráku byla v Egyptě, přesto však československý zastupitelský úřad v Káhiře charakterizoval v roce 1953 cenzurní oddělení egyptského ministerstva vnitra jako přísný, náladový a úplatkářský systém.¹²⁰ První setkání s tímto orgánem vyslanectví popsalo následovně:

„Censorové se vyjádřili o filmu [*Poklad Ptáčího ostrova*] pochvalně a vystavili potvrzení, podle kterého může být předveden egyptské veřejnosti. V případě, že film bude promítnut na výstavě, nebo bude prodán, musí být vyžádáno další potvrzení, kterého se dosáhne na základě potvrzení prvního a to až snad na nějaké kolkovné bezplatně. [...] Censura filmu si vyžádala nákladu 17,500 LE [egyptských liber]. Nejvyšší položka byla věnována jako odměna censorovi a jiným pracovníkům účastnících na cenzuře filmu. Tato odměna je nutná zvláště při prvním filmu. Stává se, že bez odměny i třeba nepolitický film censurem neprojde. Další položka a to 5,000 LE byla vyplacena panu Radymu, který pomáhal vyslanectví při cenzuře filmu. Pomoc pana Radyho byla nutná, protože vyslanectví nemělo dosud zkušeností s egyptskou censurou na ministerstvu vnitra a dále neznalo postup práce. Protože postupu práce na cenzurním oddělení se zúčastnil též zaměstnanec vyslanectví, příští censorování filmů bude provádět

¹¹⁸ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 33.

¹¹⁹ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 33.

¹²⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6., Egypt – kulturní styky s ČSR, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 10. 10. 1953.

vyslanectví bez pomoci pana Radyho. Na příště je možno také počítat s tím, že censura dalších filmů bude mnohem levnější.¹²¹

První kontakt mezi československým zastupitelským úřadem a egyptským cenzurním oddělením probíhal tedy zprostředkovaně a navíc pouze za podmínky předání několika finančních úplatků. Zastupitelský úřad si postupem času však vydobyl diplomaticky vyjednávačskou pozici, ze které přímo obhajoval československé filmy, jež byly cenzurou odmítnuty.

Egyptské cenzurní oddělení například přibližně půl roku bránilo uvedení filmu Jána Kadára a Elmara Klose *Únos*, dramatu tematizujícího americkou špionážní činnost, s odůvodněním, že je příliš protiamerický a že si Egypt nepřeje uvádět filmy, zaměřené proti jiným zemím. Československý zastupitelský úřad však argumentoval, že v káhirských kinech byl promítán protičeskoslovenský film *Muž na provaze* či jiné snímky namířené proti Čínské lidové republice a Korejské demokratické republice. Film *Únos* byl posléze na nátlak československého zastupitelského úřadu a egyptského distributora Ernesta Nasera, který film zakoupil, do kinodistribuce propuštěn.¹²² Dramatičtější situaci čekalo uvedení válečného snímku *Němá barikáda*. Egyptští političtí představitelé požádali v roce 1956 o filmy, které se zabývají odporem proti okupačním armádám. Československý státní film jim tak zapůjčil k nekomerčnímu promítání filmy *Vlčie diery* a *Past*. Na základě této zkušenosti bylo připravováno s egyptským distributorem uvedení filmu *Němá barikáda*, u něhož se předpokládalo, že projde cenzurou zcela hladce. Situace se však zkomplikovala poté, kdy do záležitosti vstoupilo velvyslanectví Spolkové republiky Německo, které podalo cenzurnímu oddělení písemný protest proti uvedení tohoto filmu.¹²³ Následně byla uspořádána dvě nová speciální představení *Němé barikády* pro cenzurní komisi, aby

¹²¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Censura filmu Poklad Ptačího ostrova, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 7. 9. 1953.

¹²² AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu 2. 10. 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 16. 10. 1956.

¹²³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu Němá barikáda, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 5. 4. 1957.

přezkoumala, zda je možné film promítat. Zástupce z československého vyslanectví cenzorům před projekcí vysvětloval, že se nejedná o snímek protiněmecký, nýbrž že pojednává o odporu československého lidu proti nacistickým okupantům. Na představení byl netaktně pozván i kulturní attaché NSR, který byl československému zástupci ironicky představen jako „kolega ze západo-německého velvyslanectví“, což napětí při cenzurní projekci ještě zvýšilo. V závěru však bylo přislíbeno, že se film může promítat.

Tímto příslibem aféra okolo uvedení *Němé barikády* ovšem neskončila. Byly rozeslány pozvánky na oficiální novinářskou projekci, která se měla konat 25. 3. 1957. Ředitel cenzury Yehia Hakki¹²⁴ ale stále oddaloval vydání písemného povolení, které nakonec přislíbil předat rovněž 25. 3. 1957 ráno před projekcí. Zpráva zastupitelského úřadu detailně popisuje, jaké perné dopoledne čekalo na pořadatele onoho filmového představení:

„Když se s. Foukal a distributor dostavili na sjednanou schůzku, bylo jim zástupcem ředitele cenzury řečeno, že pan ředitel přijde až v 10.00 hodin. V 10.00 hodin oznámil, že přijde v 10.30 hodin, což se protahovalo až do 11.45 hodin. Po tomto protahování, které mělo vést zřejmě k znemožnění předvedení filmu novinářům, volal s. Foukal p. Hakkimu, jehož sekretářka oznámila, že je na návštěvě u velvyslance ČLR. S. Foukal volal proto na velvyslanectví ČLR a bylo mu řečeno, že tam p. Hakki není a není vůbec ohlášen. Protože představení pro novináře mělo začít ve 13.00 hodin, řekl s. Foukal zástupci ředitele cenzury, že velice lituje, ale musí se obrátit na náměstka ministra Hussein Fawziho a požádat ho o pomoc ve věci vydání povolení. Zástupce se snažil tomu zabránit a když s. Foukal přijel do kanceláře náměstka ministra, bylo mu tajemníkem řečeno, aby se vrátil na cenzurní oddělení, že je všechno v pořádku. Po tomto ujištění se vrátil s. Foukal na cenzuru, kde skutečně bylo povolení připraveno [...]. Povolení bylo přivezeno do kina 15 minut před začátkem představení. Představení přihlíželo asi 70 novinářů. Před filmem, bylo jak cenzura požádala, oznámeno, že film není namířen proti německému lidu. Novináři sledovali

¹²⁴ Yehia Hakki vedl oddělení umění na egyptském ministerstvu národní koordinace, byl ředitelem cenzurního oddělení a hlavním nákupčím vědeckých a naučných filmů na ministerstvu výchovy.

představení se zájmem a závěr filmu odměnili bouřlivým potleskem.¹²⁵

Po těchto počátečních cenzurních, ale především politicky orientovaných peripetiích se *Němá barikáda* dostala do egyptských kin a pro velký zájem o filmy s odbojovou tematikou i do kin dalších blízkovýchodních zemí.

Cenzura tak byla pro zastupitelské úřady značně nevyzpytatelná, neboť se neřídila jen svými již tak přísnými předpisy, ale také aktuálními politickými požadavky či společenskými nátlaky, někdy až do poslední chvíle neveřejnými. To potkalo i festival sovětského filmu pořádaný v Damašku v roce 1964. Syrská cenzura schválila uvedení šesti sovětských filmů, avšak den před zahájením festivalu doručilo ministerstvo vnitra sovětskému zastupitelskému úřadu oznámení, že polovina filmů nesmí být promítána. Zákaz nebyl nikterak odůvodněn a sovětský zastupitelský úřad si jej vysvětloval jako zásah německého zastupitelského úřadu, neboť filmy měly protinacistickou tendenci.¹²⁶ Cenzurní úřady tak podléhaly všemožným tlakům, se kterými se samy musely vyrovnávat a nastalé situace co nejvhodněji politicky vybalancovat. Tento bipolární stav, ovlivněný studenou válkou, náležitě vystihlo prohlášení egyptského cenzora, který při cenzurní kauze týkající se *Němé barikády* pronesl směrem k československé straně, „abychom se na něho nehněvali, protože Egypt chce přátelství jak s Československem, tak i s NSR.“¹²⁷

4.2 Propagace filmem

Nenadálý rozvoj kulturních vztahů mezi Československem a zeměmi Blízkého východu a Maghrebu v druhé polovině 50. let s sebou přinesl nový

¹²⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu *Němá barikáda*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 5. 4. 1957.

¹²⁶ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Festival sovětských filmů v Damašku, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 3. 12. 1964.

¹²⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu *Němá barikáda*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 5. 4. 1957.

okruh otázek, týkající se vedení, financování a konečné realizace vzájemných plánovaných spoluprací. Zastupitelské úřady plnily svou funkci diplomatického prostředníka, který vyjednával podmínky přijatelné pro obě zainteresované strany. V některých případech se však setkávaly s neporozuměním právě u domácí strany, kterou zastupovaly. Takovéto rozepře nastaly např. v roce 1956 mezi československým zastupitelským úřadem v Damašku a Československým státním filmem, jejichž korespondence byla velmi ostrá a plná nekompromisních závěrů. Vyslanectví v Damašku si poté stěžovalo, že:

„Československému státnímu filmu není vůbec jasná úloha Sýrie v arabském světě a nezná politické seskupení jednotlivých arabských států.“¹²⁸

Na základě tohoto popudu se ministerstvo zahraničních věcí obrátilo na ministerstvo kultury s tím, že se domnívá:

„[...] že by Československý státní film neměl trvat pouze na svém komerčním zájmu, ale v souladu s československou zahraniční politikou napomáhat k rozšiřování československo-syrských styků a odpovědněji přistupovat k návrhům ministerstva zahraničních věcí i našeho vyslanectví v Damašku.“¹²⁹

Ministerstvo zahraničních věcí hájilo své zahraničně-politické zájmy a Československému filmexportu napsalo:

„[...] že by Československý státní film měl věnovat mnohem větší pozornost arabským zemím již vzhledem k tomu, že se tyto země v poslední době stávají středem politické pozornosti světa. Arabským zemím by měl Československý státní film věnovat [...] pozornost i z hlediska našeho úsilí propagovat Československo po všech stránkách.“¹³⁰

¹²⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Propagace československých filmů v Sýrii, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 14. 12. 1956.

¹²⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Propagace československých filmů v Sýrii, Dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu školství a kultury, Praha, 3. 1. 1957.

¹³⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dopis ministerstva zahraničních věcí Československému filmexportu, Praha, 15. 5. 1957.

Bylo tak oficiálně deklarováno, nejprve z podnětu zastupitelského úřadu, posléze na ministerské úrovni, že kinematografie je nedílnou součástí československých sebe-propagačních aktivit na mezinárodním poli a to i v oblasti Blízkého východu.

Komise pro propagaci filmem v zahraničí¹³¹ na počátku 60. let měla politický vztah k zemím Blízkého východu již vyjasněný. Ve své výroční zprávě za rok 1960 potvrdila zájem o blízkovýchodní země a představila své budoucí cíle následovně:

„Vzhledem k tomu, že poměr sil ve světě se změnil ve prospěch socialistické soustavy především na základě aktivního procesu rozpadu koloniální soustavy, ukázaly se velké možnosti propagace předností socialistického zřízení především v nově vzniklých státech Afriky a Asie a dále v zemích, osvobozujících se z područí kolonialismu. V těchto státech, kde je velké procento negramotnosti, je film jedním z nejúspěšnějších prostředků v boji proti zbytkům kolonialismu a k vytváření podmínek k nekapitalistické vývojové cestě.“¹³²

Bylo tak deklarováno, jako nesčetněkrát předtím, že kinematografie je účinným nástrojem, který slouží k srozumitelnému šíření zahraničněpolitických idejí. Ministerstvo zahraničních věcí proto své zastupitelské úřady postupně vybavilo novými 16 mm či 35 mm projekčními přístroji, aby bylo možné pořádat filmová představení v zahraničí zcela ve vlastní režii. Komise pro propagaci filmem v zahraničí tyto zastupitelské úřady pravidelně zásobovala filmy, které byly vybírány na poradách Komise se zástupci ministerstva zahraničních věcí, ministerstva školství a kultury a dalších zainteresovaných složek. Filmy byly zpravidla vybírány na základě zpráv o využití filmů, zasílaných jednou za dva měsíce zastupitelskými úřady. Ty obsahovaly informace o tom, které filmy, kdy a komu byly zapůjčeny, kolik diváků se zúčastnilo promítání a jaké byly jejich

¹³¹ O Komisi pro propagaci filmem v zahraničí se píše v této diplomové práci v kapitole „Propagační role československé kinematografie v zahraničí“ na stranách 33–35.

¹³² *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 3.

reakce.¹³³ Komise se potýkala s problémem snižování rozpočtu určeného na její činnost a simultánně se zvyšováním počtu zastupitelských úřadů, kterým měla filmy dodávat. V roce 1955 rozdělovala filmy mezi 55 zastupitelských úřadů, v roce 1960 mezi 65 a počet se postupně zvyšoval až na sedm desítek zastupitelských úřadů v roce 1969. Komise tak dodávala filmy především těm zastupitelským úřadům, od nichž pravidelně dostávala zprávy o využití filmů.¹³⁴ Následující kapitoly pojednávají tedy o tom, při jakých příležitostech byly tyto propagační filmy promítány v residencích zastupitelských úřadů a kdy byly zapůjčovány k veřejným nekomerčním projekcím. Kapitoly se rovněž soustředí na komerční uvádění československých snímků zaslaných Československým filmexportem, dále poté na televizní vysílání a pořádání reprezentačních filmových přehlídek, které umožňovaly kombinovat filmy s komerčním i nekomerčním potenciálem.

4.2.1 Filmová představení pořádaná zastupitelskými úřady

Československé zastupitelské úřady v zahraničí hrály význačnou roli jednak při mezinárodní propagaci Československa, tak při šíření sdílených idejí socialistických států. Tato kapitola přináší informace o tom, jak byla k těmto propagačním účelům využívána kinematografie a jak vypadala první filmová představení pořádaná československými zastupitelskými úřady v zemích Blízkého východu. Ty se nejčastěji konaly ve společenských místnostech a zahradách zastupitelských úřadů, dokonce i v obytných prostorách titulářů či v pronajatých sálech místních organizací. Filmové projekce byly součástí programu společenských událostí, kterých se zprvu účastnily převážně tituláři dalších socialistických států působících v regionu. Publikum se postupně rozšiřovalo o místní význačné politické, kulturní a obchodní představitele. Zastupitelské úřady

¹³³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Stížnost zastupitelského úřadu v Sýrii, Dopis Komise pro propagaci filmem v zahraničí ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 22. 1. 1958.

¹³⁴ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 117.

na své projekce zvaly rovněž novináře, filmové kritiky, umělce, studenty, zástupce mládežnických, sportovních či hudebních organizací. Cílem těchto událostí bylo představit zaměstnance československých zastupitelských úřadů ostatním diplomatickým sborům, navazovat nové kontakty, šířit povědomí o Československu a jeho kultuře, tedy i o vyspělosti československé kinematografie.

První filmová představení pořádaná československými zastupitelskými úřady po druhé světové válce na Blízkém východě se uskutečnila okolo roku 1953 v Egyptě a Íránu. Československé vyslanectví v Káhiře uspořádalo své první filmové představení 2. července 1953. K tomuto účelu si pronajalo dva projekční přístroje i s promítačem a pozvalo okolo 50 osob z řad zaměstnanců československého vyslanectví a zastupitelských úřadů dalších socialistických států. Byly promítnuty krátkometrážní filmy *Lenin v Praze*, *Dílo prof. Hrozného*, týdeník z pohřbu Klementa Gottwalda a celovečerní film Jiřího Weisse *Vstanou noví bojovníci*. Vyslanectví po tomto zkušebním večeru plánovalo uspořádat další projekci, tentokrát krátkých filmů a grotesek pro egyptské kulturní pracovníky a novináře.¹³⁵ Postupně byly filmové projekce pořádány bez zprostředkovatelské společnosti, která zastupitelskému úřadu zpočátku připravovala občerstvení a na větší společenské události zapůjčovala i židle. 15. června 1955 bylo v zahradě vyslanectví uspořádáno filmové představení krátkometrážního loutkového filmu *Árie prerie* Jiřího Trnky a komediálního snímku Oldřicha Lipského *Cirkus bude!*. Představení se účastnilo 120 osob, čítajících generálního tajemníka Arabské ligy, generálního ředitele egyptských drah, zástupce ministerstev, filmu, tisku, ale i zastupitelských úřadů ze Sovětského svazu, Jugoslávie, Kuby, Sýrie, Francie či Velké Británie. Po představení diváci upozorňovali, že některé pasáže filmu *Cirkus bude!* byly příliš zdlouhavé, především sekvence s klauny, avšak objevily

¹³⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Film *Vstanou noví bojovníci* - promítání, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 17. 7. 1953.

se i reakce, že tento film má oproti obdobnému sovětskému filmu dobrou zápletku.¹³⁶

Československý zastupitelský úřad v Teheránu uspořádal v letech 1952–1953 dvě filmová představení a to filmu *Němá barikáda*. Jedna z těchto dvou projekcí byla uskutečněna v klubu sovětských zaměstnanců, do něhož byli zváni pouze členové sovětského velvyslanectví a lidově-demokratických legací. Kapacita klubu byla až 200 diváků, avšak případní perští zájemci sem neměli přístup.¹³⁷ Budova československého zastupitelského úřadu v Teheránu v té době nicméně neumožňovala pořádat filmová představení pro větší okruh diváků, neboť největší salon měřil pouze 34 m². Zato přilehlá prostorná zahrada u vyslanectví umožňovala pořádat filmové projekce pro 250 až 300 hostů. Klimatické podmínky navíc dovolovaly zahradu využívat od května až do září, proto do zahrady bylo nainstalováno stálé promítací plátno. Československé vyslanectví bylo vybaveno dvěma promítacími přístroji na 16 mm filmy, příležitostně si ale také zapůjčovalo promítačku na 35 mm film od polského zastupitelského úřadu či z VOKSu.¹³⁸ Z počátku si tuto spolupráci pochvalovalo, časem však poukazovalo na nutnost mít k dispozici vlastní promítací přístroj na 35 mm film, neboť se stávalo, že se některé společensko-filmové akce těchto orgánů překrývaly.

Vyslanectví v Teheránu plánovalo pořádat v zahradě filmová představení alespoň jednou za měsíc, a proto zažádalo, aby mu byly pravidelně zasílány reprezentační celovečerní filmy. Jmenovitě mělo zájem o filmy *Císařův pekař a pekařův císař*, *Rodná zem*, *Cirkus bude!* či loutkový film *Dobrý voják Švejk*.¹³⁹ V průběhu roku 1955 bylo uspořádáno několik filmových večerů, na které bylo

¹³⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o filmovém večeru, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 24. 6. 1955.

¹³⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Připomínky ke kulturnímu plánu 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 3. 9. 1955.

¹³⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Propagační film na ZÚ, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 6. 4. 1955.

¹³⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Propagační film na ZÚ, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 6. 4. 1955.

zváno okolo 250 hostů, zpravidla diplomatů z evropských, asijských, severoafrických i latinskoamerických států. Zahrada byla při těchto příležitostech vyzdobena barevnými žárovkami a návštěvníkům byly podávány chlebičky, pivo, víno a minerální vody. 13. června 1955 byl promítán krátký loutkový snímek *Árie prérie* a celovečerní film Josefa Macha *Rodná zem*. Diváci prý u druhého zmíněného filmu obdivovali „krásu a bohatost tanců, písní a krojů“.¹⁴⁰ 29. července 1955 byl v zahradě promítán krátký barevný film *Bitva míru*, jenž pojednává o výstavbě hutí na Ostravsku, a celovečerní loutkový film Karla Zemana *Poklad Ptačího ostrova*. Mezi návštěvníky byli tentokrát především Íránci, neboť film byl předváděn v perské verzi.¹⁴¹

Filmová představení byla pořádána v zahradě zastupitelského úřadu v Teheránu i v dalších letech. Byli nadále zváni diplomatické sbory, íránská vláda a funkcionáři, rovněž zástupci kulturních organizací či novináři. Tyto večery tedy sloužily k navazování a prohlubování československých vztahů jak s íránskými oficiálními místy, tak se zástupci jiných států. 11. června 1956 se v zahradě od osmi hodin večer konalo přestavení barevného filmu Martina Friče *Císařův pekař a pekařův císař*, nebo-li též *Císař a pekař*, jak film zkráceně nazývalo vyslanectví. Československý zástupce prý seděl u skupiny hostů z Jordánska, Saudské Arábie a Sýrie a během představení je osobně upozorňoval na scény, které se mu zdály obzvlášť zdařilé. Diváci se poté prý hodně smáli a film se jim líbil.¹⁴² Takovéto osobní iniciativy se na oficiální úrovni zhostila i manželka vedoucího zastupitelského úřadu 22. dubna 1963, kdy uspořádala v residenční zahradě společenské odpoledne spojené s čajem a filmovou projekcí. Byl promítnut nejprve krátký film *Člověk je tvor společenský* (v anglické verzi) a poté komedie Zdeňka Podskalského *Kam čert nemůže*. Představení přihlíželo celkem

¹⁴⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Filmové představení *Rodná země*, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 18. 6. 1955.

¹⁴¹ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Zpráva o promítání filmu *Ptačí ostrov*, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 30. 6. 1955.

¹⁴² AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Zpráva o filmovém představení *Císař a pekař* 11. 6. 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 13. 6. 1956.

24 žen, manželek zástupců ZÚ SSSR, Polska, Maďarska, Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, Pákistánu, Indonésie, Japonska či Saudské Arábie.¹⁴³

Filmová představení pořádaná československými zastupitelskými úřady byla často koncipována jako oslava výročí, jež deklarovaly úspěchy československé politiky či oficiálně stvrzovaly mírové a přátelské vztahy s dalšími státy, především pak se Sovětským svazem. Takovéto filmové večery byly pořádány z podnětu ministerstva zahraničních věcí a poté i na popud Komise pro propagaci filmem v zahraničí. Za zářný příklad prezentace socialistické jednoty a zároveň podřízenosti Sovětskému svazu je možno pokládat oslavu uspořádanou československým vyslanectvím v Káhiře dne 12. prosince 1953 k 10. výročí podepsání československo-sovětské smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci. Tato společenská událost měla být původně podle příkazu ministerstva zahraničních věcí uspořádána formou slavnostního obědu pro vedoucí zastupitelských úřadů spřátelených zemí. Československé vyslanectví pod dobovým zápallem plnit plán na více než 100% se proto rozhodlo uspořádat podnik větší, spojený s filmovým představením. Na úvod oslavy, které se zúčastnilo 94 osob, byl přednesen projev v ruštině o vzájemném přátelství. Poté následovala projekce hudebního filmu Vladimíra Vlčka *Zítřka se bude tančit všude*, která vzbudila následující reakce, zaznamenané v dobové zprávě vypracované československým vyslanectvím:

„Rumunští a bulharští přátelé vyslovili obdiv nad tématem a technickým zpracováním filmu. Při této příležitosti se rozhovořili o rumunské a bulharské filmové tvorbě, o níž se vyjádřili, že má mnoho co dohánět, aby dohnala produkci Československa. [...] Sovětské přátelé vyslovili pochvalu nad volbou filmu, který byl uveden u příležitosti oslavy. Rovněž o námětu filmu se vyslovili

¹⁴³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Filmové odpoledne pro ženy diplomatického sboru, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 24. 4. 1963.

pochvalně. K technickému zpracování filmu uvedli, že je nadprůměrné.¹⁴⁴

Uvedení filmu *Zítř se bude tančit všude*, socrealistického díla pojednávajícího o přátelských a mírových vztazích mezi národy, které se sjednotí za melodií budovatelských písní, bylo jasně čitelným ideologickým počinem, zcela věnovaným „spřáteleným státům socialistického bloku“.

V roce 1957 byla pořádána filmová představení u příležitosti oslav 40. výročí Velké říjnové revoluce, tentokrát již pro pro širší publikum. Ministersvo zahraničních věcí za tímto účelem zaslalo svým zastupitelským úřadům v cizině kopie krátkometrážního reportážního snímku o pobytu sovětské delegace v Československu nazvaného *Týden mezi přáteli*.¹⁴⁵ Tento krátkometrážní film tak byl považován za hlavní program, kdežto celovečerní snímek Jiřího Weisse *Hra o život* byl netradičně prezentován jako doplňkový. Československé vyslanectví v Damašku uspořádalo dle pokynů ministerstva dvě filmová představení: dne 29. října 1957 pro diplomatický sbor a význačné politické, hospodářské a kulturní pracovníky Sýrie a 30. října pro širokou veřejnost v kině Fardoss, jež pojalo až 600 diváků. Arabští hosté prvního večera reagovali na film *Týden mezi přáteli* kladně, přesto prý:

„Poukazovali například na to, že ve filmu je ukázáno málo přírodních krás, což bylo i osobním názorem rumunského vyslance. Je otázkou, proč byla ukázána povětšinou úzká políčka a ne velké lány, čehož si všimli západní diplomaté.“¹⁴⁶

I takovéto podezíravé a spekulativní interpretace filmová představení přinášela. Druhého večera však diváci filmu prý tleskali. V horší pozici se ocitl celovečerní snímek *Hra o život*, o němž se diváci vyjádřili jako o rozvláčeném díle

¹⁴⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítání filmu *Zítř se bude tančit všude* u příležitosti oslav 10. výročí podepsání smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi ČSR a SSSR, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 1. 1. 1954.

¹⁴⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Stížnost zastupitelského úřadu v Sýrii, Dopis Komise pro propagaci filmem v zahraničí ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 22. 1. 1958.

¹⁴⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Zpráva o promítání filmu *Týden mezi přáteli* a *Hra o život*, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 12. 11. 1957.

s přemírou dialogů. Československé vyslanectví pak tento neúspěch omlouvalo nevypělostí publika důsledkem dosavadního špatného vlivu západní filmové produkce na jejich vkus.¹⁴⁷

V roce 1960 byly Komisí pro propagaci filmem v zahraničí řízeny dvě oficiální propagační ceremonie. První oslava se týkala 15. výročí osvobození Československa sovětskou armádou, druhá akce měla propagovat spartakiádu. Komise tak své stěžejní úkoly prezentovala následovně:

„Jubilejní rok 15. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou byl přehlídkou všech dosavadních úspěchů vítězství socialismu u nás, a určil ráz veškeré propagace filmem. Byla vyhlášena socialistická ústava, ukazující cestu ke stálému zvyšování životní a kulturní úrovně a k rozvoji celého národního hospodářství. Druhá celostátní spartakiáda byla světovou událostí, mohutnou přehlídkou rozvoje naší tělesné výchovy. Úkolem Komise bylo nejen předem v zahraničí propagovat tyto akce, ale též se účelně podílet na zajištění důstojného průběhu oslav v zahraničí.“¹⁴⁸

K oslavám 15. výročí bylo zastupitelským úřadům zasláno vždy po čtyřech filmech, mezi nimi po jedné kopii propagačního filmu z bruselského EXPO 58 *Obrazy z Československa*.¹⁴⁹ K propagaci spartakiády obdržely zastupitelské úřady od Komise cizojazyčné kopie filmů *Na shledanou v Praze*, *Spartakiáda na horách*, *Měli jsme na vybranou*, *Královna sportů spartakiádě*, *Ať žije družba*, *Spartakiáda 1960*, *Děti*, *Mládí a krása* či *Patnáct let*.¹⁵⁰ Tyto sportovní filmy byly mezi blízkovýchodním publikem obzvláště oblíbené a byly žádány k projekcím pořádaným na nejrůznějších místech i v následujících letech. Např. v polovině 60. let v Tunisku místní sportovci podle těchto snímků z II. celostátní spartakiády

¹⁴⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Zpráva o promítání filmu Týden mezi přáteli a Hra o život, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 12. 11. 1957.

¹⁴⁸ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 1.

¹⁴⁹ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 1–2.

¹⁵⁰ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 2.

nacvičili sestavy, které posléze veřejně předvedli během tuniského sportovního festivalu mládeže.¹⁵¹

Oslavy výročí na zastupitelských úřadech pokračovaly i v dalších letech, archivní zprávy o nich informují ale méně podrobně. K 20. výročí podepsání československo-sovětské smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci byla dne 12. prosince 1963 uspořádána československým zastupitelským úřadem v Teheránu společenská událost nazvaná „Večer družby“. Celkem se účastnilo 105 osob, z nichž 60 za sovětskou stranu. Promítal se animovaný krátkometrážní film Zdeňka Milera *Rudá stopa* a celovečerní snímek Karla Kachyni *Tenkrát o vánocích*.¹⁵² V Damašku byla ke stejné příležitosti uspořádána nejprve informační výstava, posléze byla 21. prosince 1963 připravena recepce pro pracovníky sovětského zastupitelského úřadu a 28. prosince 1963 se promítala druhá část dokumentárního filmu *Svědectví* pro zvané syrské novináře.¹⁵³ Z výše uvedených příkladů je zřetelné, že většina slavnostních projekcí spjatých s výročími se týkala mezinárodního stvrzení vztahu k Sovětskému svazu. Nicméně zastupitelské úřady slavily i výročí týkající se bezprostředně československých dějin. 30. srpna 1964 bylo uspořádáno pro íránské novináře slavnostní promítání filmů *Mám 20 roků* a opět *Tenkrát o vánocích*, tentokrát na počest 20. výročí slovenského národního povstání.¹⁵⁴ Během roku 1964 započala kampaň propagující chystanou III. celostátní spartakiádu. Československý filmexport zaslal zastupitelským úřadům v zahraničí film *Musíte to vidět*, který měl sloužit jako pozvánka na připravovanou událost. Snímek byl promítán spolu s propagačními filmy o Československu a to nejčastěji při recepcích na zastupitelských úřadech, během

¹⁵¹ Propagace III. celostátní spartakiády filmem (1965). *Filmové informace*, 16, č. 41 (13. 10.), s. 18–19.

¹⁵² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Společenský večer u příležitosti 20. výročí podepsání československo-sovětské smlouvy, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 19. 12. 1963.

¹⁵³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Propagace ZÚ o významu prodloužení smlouvy o přátelství mezi ČSSR a SSSR, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 31. 1. 1964.

¹⁵⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Akce uspořádané ZÚ k oslavám SNP, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 3. 9. 1964.

výstav o československém sportu, ale také dále v krajanských organizacích či v československém kulturním středisku v Káhiře. Blížící se III. spartakiáda byla v zahraničí nejvíce propagována ale prostřednictvím televize. Film *Musíte to vidět* odvysílaly televizní stanice v Alžírsku, Egyptě, Sýrii, Iráku i Íránu.¹⁵⁵

Zastupitelské úřady pořádaly ve svých residencích i další tematická filmová představení, orientovaná jen na určitý okruh diváků. Jedna z takových společenských aktivit, zaměřených tentokrát na filmovou komunitu, se konala 2. října 1956 v Káhiře při příležitosti pobytu zástupce ředitele zahraničního odboru Československého státního filmu Eduarda Haise. Zastupitelský úřad dostal pokyn, aby uspořádalo filmové představení a pozvalo na něj státní představitele a filmové osobnosti, s nimiž by Hais navázal poté kontakt.¹⁵⁶ Celkem 92 osob se zúčastnilo projekce filmů *Árie prerie* a *Anděl na horách*, jejich reakce byly nicméně vlažné. Zastupitelský úřad to oklikou popsal takto:

„Poměrně dobrý úspěch sklidil krátký loutkový film *Árie prerie*. Film *Anděl na horách*, i když vcelku možno říci, že přítomné zaujal krásnými záběry z Tater, je zdejšími divákům těžko srozumitelný v důsledku toho, že si těžko představují bezplatné rekreační zájezdy našich pracujících.“¹⁵⁷

Představení přesto přispělo ke zdárnému jednání mezi Haisem a filmovým distributorem Ernestem Naserem, s nímž byla uzavřena předběžná úmluva o převzetí 10 československých celovečerních a 30 krátkometrážních filmů k distribuci na Středním východě.¹⁵⁸

Jako další příklad tematicky koncipovaného filmového představení uspořádaného v prostorách zastupitelského úřadu lze uvést událost věnovanou

¹⁵⁵ Propagace III. celostátní spartakiády filmem (1965). *Filmové informace*, 16, č. 41 (13. 10.), s. 18–19.

¹⁵⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Cesta zástupce Československého státního filmu k navázání egyptsko-československých filmových styků, Dopis Československého státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 19. 6. 1956.

¹⁵⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu 2. 10. 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 16. 10. 1956.

¹⁵⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu 2. 10. 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 16. 10. 1956.

iránským umělcům, kteří se zúčastnili mezinárodní výstavy keramiky v Praze. Slavnostně jim byly předány diplomy a poté následovala projekce filmů *Tvořivé ruce*, přinášející reportáž ze zmíněné výstavy, a *Umělci nikoli nejmenší*, tematizující přípravu dětských modelářů v pionýrském domě Júlia Fučíka v Praze.¹⁵⁹ Vyslanectví v Teheránu plánovalo rovněž uspořádat večer s československými hudebními filmy. Zažádalo proto o zaslání filmových kopií *České filharmonie*, *Mozartovy Prahy*, *Pražského nokturna* či *Vltavy*.¹⁶⁰ Nadšení vzbudilo představení zorganizované pro dvě stovky iránských sportovců. V zahradě československého zastupitelského úřadu v Teheránu byly pro ně 16. září 1955 promítnuty sportovní filmy, nejprve o Zátopkovi, poté o československé motoristice a na závěr byl předveden *Cirkus bude!*. Zastupitelský úřad tento úspěch vysvětloval takto:

„[*Cirkus bude!*] byl sledován s neobvyklým zájmem, poněvadž v iránském sportovním životě kromě kopané, lehké atletiky a plavání se věnuje stále ještě největší pozornost vzpěračství, zápasu a akrobatickým prvkům, jako přemetům, saltům apod.“¹⁶¹

Tento film byl pro velký úspěch promítnut znovu 12. října téhož roku také pro krajany žijící v Íránu.¹⁶²

Pro krajany bylo uspořádáno rovněž filmové představení *Rodné země*, které bylo uspořádáno 20. května 1955 v budově československého vyslanectví v Káhiře. Zastupitelský úřad posléze popsal reakce diváků následovně:

„Krajanům, kteří žijí již několik desítek let v cizině, film připomněl krásu našich krajů, zvyků a ukázal nový život na vesnici a slovenských horách. Pro Egyptany byly pochopitelné partie

¹⁵⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Předání diplomů iránským účastníkům III. mezinárodní výstavy keramiky v Praze, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 23. 6. 1963.

¹⁶⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Hudební akce, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 22. 11. 1961.

¹⁶¹ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Připomínky ke kulturnímu plánu 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 3. 9. 1955.

¹⁶² AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Zpráva o filmovém představení 12. října 1955, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 3. 11. 1955.

s hudbou, tanci a zpěvy. Některé části se zdály divákům příliš zdlouhavé.¹⁶³

Týž film byl promítnut opět 17. června 1955 egyptským filmovým kritikům a novinářům. Ti ocenili „technickou dokonalost filmu“, ale nedoporučili jej k uvedení egyptskému publiku, které by film prý nedocenilo.¹⁶⁴ Odhadnout, který film by ale publikum v jednotlivých zemích zaujal, bylo složité i pro Komisi pro propagaci filmem v zahraničí, která k této problematice uvedla:

„Dobře to dokumentuje případ filmu *Touha* v Egyptě, který náš ZÚ v Káhiře označil jako neúspěšný a špatně vybraný pro egyptského diváka, Středisko v Káhiře jej pak naopak uvádí mezi nejoblíbenější filmy.“¹⁶⁵

V neposlední řadě byly filmy promítány na zastupitelských úřadech pro samotné zaměstnance vyslanectví a obchodního oddělení. Filmy k projekci byly vybírány z filmotéky zastupitelského úřadu, dále půjčovány od jiných legací či vyhledávány v místních soukromých půjčovnách. Poslední zmíněné možnosti využíval klub zaměstnanců československého zastupitelského úřadu v Damašku, který si zapůjčoval takto 8 mm filmy pro děti.¹⁶⁶ Tato představení pro zaměstnance fungovala jako volnočasová aktivita, které se opět účastnili krajané či českoslovenští občané pracující v okolí, v případě Sýrie v Homsu či Adře,¹⁶⁷ v případě Iráku při stavbě pozemních komunikací. Primárním úkolem zastupitelských úřadu však zůstávalo pořádat filmová představení ve svých residencích pro vysoce postavené osobnosti jednotlivých zemí, případně pro profesně zaměřené publikum, které mělo vyslanectví z nejrůznějších důvodů oslovit. Jednotlivým představením byla pak přikládána různá míra důležitosti,

¹⁶³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Promítnutí filmu *Rodná zem*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 9. 6. 1955.

¹⁶⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Promítnutí filmu *Rodná zem*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 28. 6. 1955.

¹⁶⁵ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 9.

¹⁶⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Zpráva o využití filmů za měsíc březen a duben, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 22. 5. 1957.

¹⁶⁷ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 53.

především s ohledem na skladbu hostů. Čím více vysoce postavených osobností se zúčastnilo, tím více zastupitelské úřady věnovaly svou pozornost průběhu celého večera, jenž popisovaly podrobně ve svých zprávách zasílaných ministerstvu zahraničních věcí a Komisi pro propagaci filmem v zahraničí.

Pořádání filmových představení zastupitelskými úřady ve svých residencích bylo předstupněm k filmovému pronikání k širšímu lokálnímu publiku. Tomuto prostupování se příliš nedařilo např. československému vyslanectví v Teheránu, jehož aktivity mimo prostory residence byly limitovány cenzurními předpisy a také nepříznivou politickou situací v zemi do poloviny 60. let. Ani československé vyslanectví v Iráku, které muselo žádat o povolení pořádat představení pro irácké občany po pádu Kásimova režimu v roce 1963, na tom nebylo lépe. Volnější ruku při své činnosti měl naopak československý zastupitelský úřad v Káhiře, kterému se postupně podařilo navázat spolupráci s rozmanitou škálou místních organizací, jimž poskytoval filmy ze své filmotéky. Tento proces otevírání se širší veřejnosti reflektovalo vyslanectví následovně:

„Při propagaci Československa filmem se vyslanectví v posledních měsících zaměřilo na půjčování filmů klubům a jiným institucím. Tento způsob propagace, který nevyžaduje finančních nákladů kromě poplatků za cenzuru, považuje vyslanectví v této době za nejvhodnější.“¹⁶⁸

Následující kapitola se proto podrobněji zabývá nekomerčními filmovými představeními, uskutečňovanými mimo prostory zastupitelských úřadů.

4.2.2 Filmová představení nekomerčního charakteru mimo prostory ZÚ

Počátky pronikání filmem do veřejného prostoru jednotlivých blízkovýchodních zemí reflektovaly československé zastupitelské úřady v první polovině 50. let jako důležitý, nicméně pracný úkol. Vyslanectví v Teheránu

¹⁶⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutých filmech v lednu a únoru 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 8. 3. 1956.

hodlalo navázat spolupráci se školskými kruhy, proto zapůjčilo zdarma odborné teheránské škole film i s promítacím přístrojem. Z projekce však sešlo, neboť škola neměla finanční obnost na zaplacení promítače.¹⁶⁹ Vyslanectví v Káhiře se pokoušelo ve stejné době oslovit egyptské vysoké školy, na nichž se promítaly vědecké filmy nejčastěji amerického a anglického původu, aby si zapůjčovaly i československé odborné filmy.¹⁷⁰ V Egyptě bylo v 50. a 60. letech rozšířenou praxí, že se různé organizace a kluby obracely přímo na cizí zastupitelské úřady s žádostí o zapůjčení jejich vědeckých, výchovných i hraných filmů. Americké středisko spravovalo bohatou filmotéku, ze které pravidelně zapůjčovalo bezplatně filmy nejrůznějšího charakteru. Československý zastupitelský úřad v Káhiře usiloval o totéž a postupně se mu podařilo, aby byla jeho filmotéka zájemci široce využívána. Tuto situaci popsal zastupitelský úřad následovně:

„V ústředí není tato činnost dostatečně známa, protože referent, který je pověřen vedením filmotéky nestačí zpracovávat materiály o využití filmů. Zaměřuje se proto pouze na zapůjčování a někdy – když je nutno – i na promítání. Filmy si půjčují hlavně školy, sportovní kluby, organizace a v poslední době též i odborové svazy.“¹⁷¹

Filmovou službu, která se týkala bezplatného zapůjčování různým institucím, vykonávala většina ze sledovaných československých vyslanecví na Blízkém východě. Zastupitelský úřad v Damašku si tento postup pochvaloval, neboť zapůjčování filmů propagovalo spolupráci s Československem.¹⁷² Tato nekomerční představení fungovala jako obchodní katalyzátor, neboť se v diskuzích po projekcích hovořilo s potenciálními zájemci o možnosti nákupu některých československých filmů, určených k opětovným nekomerčním projekcím. Takový to prodej však narážel na otázku cen:

¹⁶⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Filmová propagace, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu Ústředně pro propagaci filmem, Teherán, 13. 4. 1953.

¹⁷⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Egypt - kulturní styky s ČSR, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 10. 10. 1953.

¹⁷¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zřízení informačního střediska v Káhiře, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 20. 5. 1957.

¹⁷² AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Komerční využití československých filmů, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Damašku, Praha, 22. 1. 1957.

„Podle ředitele egyptského filmového oddělení barevná kopie amerického naučného dlouhého filmu 16 mm stojí pouze 19 LE [egyptských liber], kdežto naše [československá] 200 LE.“¹⁷³

Jednotlivá ministerstva blízkovýchodních zemí přesto měla zájem o koupi československých krátkometrážních dokumentárních či populárně-vědeckých filmů, proto byly pro ně nákupní ceny s odkazem na podepsané či připravované kulturní dohody speciálně upravovány. Prodej krátkometrážních odborných filmů se rovněž potýkal s absencí ukázkových kopií, podle nichž by se zájemci při výběru mohli řídit. Jejich volba se tak odvíjela od informací uvedených v nabídkových katalozích Československého státního filmu, kde byly krátkometrážní tituly řazeny tematicky. Jednotlivé filmy mohly být poté dodány v jakékoli jazykové verzi podle zadání objednatele. Československý film rovněž trval na tom, že je nutné odkoupit filmové kopie vždy v sudém počtu vzhledem k tomu, že se 16 mm film vyrábí z 35 mm filmu jeho rozstřížením.¹⁷⁴ Chtěl-li si zájemce však udělat představu o vzezření československých krátkometrážních filmů před objednávkou, mohl požádat československý zastupitelský úřad, aby mu předvedl alespoň ty krátkometrážní filmy, které byly dostupné v jeho filmotéce.

Oficiální místa se na zastupitelské úřady obracely rovněž s prosbou o darování či krátkodobého zapůjčení tematických filmů. Těmto žádostem bylo československou stranou často vyhověno, upřednostňovány byly však okolnosti, které v sobě skýtaly silný politický a ideologický potenciál. Takovou to situací byla například suezská krize v roce 1956. Ředitel egyptské filmové sekce při ministerstvu koordinace požádal československé vyslanectví o poskytnutí filmů, tematizující lidský odpor proti nacistům. Okamžitě mu byl zapůjčen na jeden měsíc válečný film Paľa Bielika *Vlčie diery*, o který neměl zájem egyptský distributor. Film byl promítán obyvatelstvu v přístavním městě Port Saidu a

¹⁷³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Kinopředstavení pro pracovníky ministerstva výchovy, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 20. 2. 1956.

¹⁷⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Tunisu, Praha, 15. 3. 1960.

dvakrát ve vojenském táboře.¹⁷⁵ Distributorovi byly posléze předvedeny další ukázkové kopie československých filmů a ty, o něž neměl zájem, byly opět nabídnuty ministerstvu koordinace k nekomerčním projekcím u Suezského průplavu. Tentokrát byl zapůjčen válečný film Martina Friče *Past*.¹⁷⁶ Egyptské ministerstvo koordinace poté darovalo Československu 3 egyptské krátkometrážní filmy o evakuaci průplavu, přičemž na oplátku mu byly československou stranou nabídnuty 4 československé krátkometrážní filmy.¹⁷⁷ Tyto politicky motivované filmové spolupráce bezesporu přispěly k podpisu bilaterální kulturní dohody mezi Československem a Egyptem již v roce 1957. Suezská krize navíc nepřinesla pouze politické vítězství Egyptu, ale rovněž i Sovětskému svazu, který tak zesílil své mocenské postavení na Blízkém východě.

Politicky motivovaná byla také spolupráce s ministerstvem informací Alžírské prozatimní vlády. To požádalo v roce 1961 o poskytnutí filmů pro uprchlé Alžířany dočasně žijících v táborech podél tunisko-alžírské hranice. Většina těchto uprchlíků byla negramotná, proto jim prozatimní vláda chtěla prostřednictvím filmu předat alespoň základní poznatky, týkající se těchto oblastí:

„Zemědělství – filmy s touto tematikou: příprava dorostu pro zemědělství / organizace státních statků a družstev / chov dobytka a drůbeže / pěstování plodin, zeleniny, kukuřice / skleníkové pěstování a příprava / používání různých zemědělských strojů / organizace a práce traktorových stanic / spojení zemědělství s průmyslem (cukrovka, mléčné výrobky, chov drůbeže a její zpracování apod.).

Průmysl – filmy o: příprava kádrů (život učňů, učňovské dílny, domovy, organizace jejich práce a volna) / výchova dělníků, zvyšování kvalifikace / používání strojů / film o našich závodech, vysokých pecích / zpracování nafty a výroba naftových produktů /

¹⁷⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu *Němá barikáda*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 5. 4. 1957.

¹⁷⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis Československého státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 11. 12. 1956.

¹⁷⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře Československému filmu, Káhira, 7. 1. 1957.

dále filmy poučné, co je to elektřina, pára, motory / vodní a tepelné elektrárny, přehrady / vývoj techniky od začátku (film o technickém muzeu).

Zdravotnictví – filmy o: prevence nemocí / hygiena / ochrana lidského zdraví / ochrana matky a dítěte / soc. pomoci, práce soc. komisí.

Politické filmy o: plánování soc. hospodářství / vývoj kapitalismu / boj proti imperialismu – mírové konference / o mezinárodním dělnickém hnutí / o práci a činnosti odborů.¹⁷⁸

Požadované filmy měly být opatřeny francouzským komentářem, případě k nim měl být přiložen francouzský komentář psaný. Československé vyslanectví v Alžíru doporučovalo celou záležitost vyřešit kladně a především rychle, neboť se dle něj jednalo o vážnou aktuální politickou záležitost.¹⁷⁹ Již za měsíc čekaly filmy pro Alžírskou prozatimní vládu v podatelně ZÚ v Tunisu. Byly poskytnuty 35 mm filmy *Pohlednice z ČSSR*, *Pražské nocturno* a 16 mm snímky *Výlet do Československa*, *Na shledanou v Praze* a *Navštivte Československo*.¹⁸⁰ Zda-li byly poskytnuty okamžitě i požadované výukové filmy, není z archivních materiálů zřejmé, s největší pravděpodobností byly bezprostředně zaslány pouze zmíněné filmy propagující československý turistický ruch a spartakiádu, neboť tyto kopie byly zrovna nevyužité a navíc naplňovaly zmíněný jazykový požadavek (s výjimkou jednoho filmu v angličtině). Téměř s dvouletým odstupem byly však některé naučné filmy alžírské straně opravdu darovány, mezi nimi např. *Ocel a čas* a *Nová krev, nové srdce*. Byly jí věnovány rovněž tematicky rozmanité dokumentární filmy *Ten pražský malíř*, *Lidé tvoří*, *Lidé nad čertovou stěnou*, *Ocel*

¹⁷⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Filmy a názorné pomůcky pro vyučování - zaslání, Dopis zastupitelského úřadu v Alžír ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury, ČSAV, Alžír, 19. 5. 1961.

¹⁷⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Filmy a názorné pomůcky pro vyučování - zaslání, Dopis zastupitelského úřadu v Alžír ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury, ČSAV, Alžír, 19. 5. 1961.

¹⁸⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis Československé dopravní kanceláře Čedok ministerstvu zahraničních věcí, Alžír, 23. 6. 1961.

pro zítřek, *Znamení kouře* a hraný snímek *Chlapec a srna*.¹⁸¹ Jednalo se rovněž o věnování krátkometrážních i celovečerních filmů CINEPOPu, který tou dobou obdržel dar 14 filmů od sovětského zastupitelského úřadu. Československý zastupitelský úřad v Alžíru v dopise upřesnil, o jaké filmy měl CINEPOP zájem:

„Měly by to být filmy jasného politického zaměření, buď s tematikou boje proti fašismu, nebo budování socialistické společnosti, prostě filmy, které mohou přispět k politické výchově lidových mas.“¹⁸²

Takovýto požadavek ostatně korespondoval i se záměry Komise pro propagaci filmem v zahraničí, která se od roku 1960 cíleně snažila uplatnit filmy s mírovou protifašistickou tematikou.¹⁸³

Zájem o československé výukové filmy projevil i tuniské ministerstvo informací, které sondovalo podmínky, za jakých by filmy mohlo odkoupit, zapůjčit si či nejlépe získat darem. K tomuto dotazu přiložilo seznam krátkometrážních 16 mm filmů, o něž projevil obzvlášť zájem. Jednalo se především o snímky zemědělské, v některých případech též o instrukční a poučné:

Bramborářství I–II, Honba za hektary, Nepřítel plevel, Ovčákův rok, Proti suchu, Stálá polní skupina v JZD, V družstevní stáji, Velkochov drůbeže, Zdravý strom - zdravé ovoce, Zvyšujeme výnosy našich luk, Cement, Tuky a mýdla, Kopaná I–IV, Bezpečnost při dopravě na stavbách, Otuzování kojence, Zdravé dítě.¹⁸⁴

Žádosti bylo vyhověno jako v případě Alžírsko pouze částečně. Zastupitelskému úřadu v Tunisu bylo zasláno 9 krátkometrážních výukových filmů, z nichž ale ani jeden neodpovídal požadavkům ve výše uvedeném seznamu. Vyslanectví se proto

¹⁸¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Alžírsko – zaslání dvou promítacích aparátů Club 16 a devíti naučných filmů, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 28. 6. 1963.

¹⁸² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, CINEPOP – předání a zapůjčení filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Alžíru ministerstvu zahraničních věcí, Alžír, 20. 5. 1963.

¹⁸³ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 4–5.

¹⁸⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Krátkometrážní populárně-vědecké filmy pro tuniské ministerstvo informací, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 21. 1. 1960.

mělo rozhodnout samo, zda budou tyto filmy tuniskému ministerstvu informací darovány či si je ponechá ve vlastní filmotéce, přičemž ale nedisponovalo vhodnými prostory k pořádání filmových představení.¹⁸⁵ Taková to praxe zasílání nevyžádaných filmů vybízí k interpretaci, že Československý film zasílal na Blízký východ filmy vyřazené či s nízkým komerčním potenciálem, neboť v korespondenci argumentoval, že nově vyrobené snímky běžně bezplatně darovat. Pro zájemce o konkrétní filmy bylo pak leckdy výhodnější uvažovat přímo o koupi jednotlivých filmových kopií, než-li vyčkávat, jaké filmy jim vlastně budou darem zaslány. Cestou zakoupení výchovných filmů se vydaly některé iránské společnosti. Teheránská firma Serivce Audio Visuel O.C.I.C. takto jednorázově odkoupila tři krátkometrážní a jeden celovečerní film určené pro nekomerční promítání.¹⁸⁶ Také teheránský Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults si opakovaně zakoupil krátkometrážní i celovečerní filmy určené k nekomerčním výchovným účelům.¹⁸⁷

Představení československých filmů pořádaná na nekomerční bázi se v zemích Blízkého východu v 50. a 60. letech uskutečňovala především pro zainteresované publikum. Klub syrských inženýrů několikrát promítal pro své členy československé odborné vědecko-technické filmy,¹⁸⁸ stejnou činnost provádělo i Irácké sdružení inženýrů, Ústřední rada iráckých odborníků či technická skupina pro stavbu silnic, kde pracovali českoslovenští experti s iráckými.¹⁸⁹ Tematicky zaměřené filmy do svých programů hodlali zařadit i zástupci Domu kultury v Tunisu, kteří projevíli především zájem o

¹⁸⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Věc: Hodnocení kulturních, vědeckých a školských styků, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 1. 4. 1960.

¹⁸⁶ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 83.

¹⁸⁷ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 83.

¹⁸⁸ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 53.

¹⁸⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Navázání spolupráce s Iráckým sdružením inženýrů (Iraqi Engeneering Association), Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí a Svazu inženýrů a architektů, Bagdád, 18. 11. 1961.

československé kulturní filmy,¹⁹⁰ dále členové výboru klubu absolventů fakulty krásného umění, kteří měli zájem o filmy zabývající se uměním¹⁹¹ či Irácké ministerstvo zahraničních věcí, jež zažádalo s odvoláním na prováděcí plán vědecké a kulturní spolupráce o zaslání československých krátkometrážních filmů s tematikou hudební výchovy.¹⁹² Rovněž škola Collège des Frères, vedená kongregací školských bratří, promítala pro učitele a žáky československé reportážní, dokumentární a dětské filmy, mezi nimi například *Pracovní zálohy nastupují*, *Závod míru*, *Jablůňka se zlatými jablky*, *Cirkus Hurvínek*, *Hrály dudy* nebo *Barevný svět Otakara Nejedlého*. Reakce na tyto filmy byly prý kladné, pouze po kresleném filmu *Jablůňka se zlatými jablky* si učitel posteskl, že musel posléze žákům složitě vysvětlovat, co to je štěpkování stromů.¹⁹³ Československý film se také dostal na projekční plátno koptské pravoslavné církve, kde byl promítnut krátkometrážní film s budovatelským elánem *Deň budujúcej vlasti*, po kterém následoval film *Rodná zem*.¹⁹⁴ Československé filmy byly uplatňovány běžně i na jazykových kursech češtiny či pro arabské odborníky. Projekce na velmi rozmanitých místech byly uskutečňovány i v dalších zemích Blízkého východu, na něž se tato diplomová práce přímo nesoustředí. Například v dětských prázdninových táborech, řízených libanonskými církevními institucemi, bylo v roce 1960 uplatněno několik československých filmů. Zastupitelský úřad v Bejrútu poté napsal, že se mu takto podařilo získat „během léta takřka monopol na zábavu dětí.“¹⁹⁵

¹⁹⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Cesta tuniské kulturní delegace do ČSSR, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 9. 4. 1964.

¹⁹¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 14. 3. 1956.

¹⁹² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1, Plnění prováděcího plánu vědecké a kulturní spolupráce, Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu školství a kultury, Bagdád, 7. 3. 1962.

¹⁹³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutých filmech v lednu a únoru 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 8. 3. 1956.

¹⁹⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutých filmech v lednu a únoru 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 8. 3. 1956.

¹⁹⁵ *Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v zahraničí v roce 1960* (1961). Praha: [b.j.], s. 42.

Pozornost blízkovýchodního publika si vysloužily také československé sportovní filmy. U příležitosti Mezinárodního cyklistického závodu kolem Egypta byl promítnut v provinčním městě Kena film *Závod míru*. Film zhlédlo asi 200 osob, mezi nimi účastníci závodu a guvernér provincie. V provincii Al Tahrir byl poté tento filmový program opakován a obohacen o kreslený snímek *Andělský kabát*. Projekce se zúčastnilo opět okolo 250 osob.¹⁹⁶ Reportážní film *Závod míru* byl poté organizátory hodnocen jako inspirační zdroj, jak sportovní události takového rozsahu připravovat. Sportovní filmy si v 50. letech našly cestu i do škol, kde je například promítalo syrské ministerstvo školství. To požádalo československý zastupitelský úřad v Damašku o věnování 16 mm sportovních snímků, přičemž hlavní zájem mělo o film *Spartakiáda*, k němuž si chtělo samo pořídit arabské titulky.¹⁹⁷ Československý zastupitelský úřad doporučoval této žádosti vyhovět, neboť by to napomohlo více rozšířit československo-syrské kulturní a sportovní styky.¹⁹⁸ Pro Československý státní film to nicméně nebylo dostačujícím argumentem, namísto darování filmů syrskému ministerstvu školství zapůjčil alespoň sportovní film *Mladé dny*, zachycující dění I. celostátní spartakiády.¹⁹⁹ Československý zastupitelský úřad v Damašku si poté stěžoval na neochotu Československého státního filmu v této záležitosti spolupracovat. Vyslanectví považovalo praxi darování československých filmů státním činitelům blízkovýchodních zemí za významný politický proces, kterak si naklonit druhou stranu. Zároveň tento čin považovalo za výhodný vzhledem k propagačnímu potenciálu, které filmy s sebou nesly poté i v nových prostředích, kam by se v jednotlivých zemích jen snahou zastupitelských úřadů nedostaly. Církevní seskupení, vojenské tábory, cyklistické závody. To je jen zlomek míst, kde se

¹⁹⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutých filmech v lednu a únoru 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 8. 3. 1956.

¹⁹⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Žádost o film, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 16. 6. 1956.

¹⁹⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu školství a kultury, Praha, 2. 7. 1956.

¹⁹⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Propagace československých filmů v Sýrii, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 14. 12. 1956.

konala nekomerční představení československých filmů na Blízkém východě. Tato prostorová rozmanitost odráží snahy československých zastupitelských úřadů hledat v jednotlivých blízkovýchodních zemích pro československé filmy co nejširší možné uplatnění, z něhož by bylo možné dále profitovat – šířit znalosti prezentované z pohledu socialistických států, propagovat československou kulturu, navázat vztah s potenciálními distributory a dále také uplatňovat československé filmy komerčně. Obecně lze říci, že zastupitelské úřady na Blízkém východě především realizovaly zájmy zahraničněpolitické, film byl tak pro ně prostředkem především ideologickým, hájily však také zájmy zahraničněobchodní, proto cílem bylo tyto samé filmy navíc řádně zpoplatnit. Následující kapitola proto přináší informace o filmových představeních pořádaných na komerční bázi.

4.2.3 Filmová představení pořádaná na komerční bázi

Uplatnění československých filmů v komerční kinodistribuci Blízkého východu naráželo na řadu překážek, které se týkaly již zmíněné cenzury, politicky vedených antikampaní, nedůvěry místních distributorů a nepředvídatelných diváckých reakcí. Zastupitelské úřady hrály významnou roli při překračování či obcházení těchto bariér. Pořádáním filmových představení ve svých residencích se snažily přesvědčit oficiální autority a filmové distributory o kvalitách československé kinematografie. Zapůjčováním filmů k nekomerčním projekcím uskutečňovaným mimo tradiční prostory kina usilovaly o proniknutí k širšímu obyvatelstvu. Strategie oslovování publika napříč sociálními třídami měla sloužit k tomu, aby se o filmech z produkce Československa i jiných socialistických států co nejvíce psalo a mluvilo. Zájem publika měl poté přesvědčit místní distributory, že československé filmy mohou v kinech opravdu komerčně uspět. Již od roku 1953 si lze povšimnout snah československých zastupitelských úřadů v Teheránu a Káhiře navázat první kontakty s místními distributory. Tyto pokusy ale měly řadu formálních nedostatků. Smlouva o zapůjčení prvních československých

filmů ke komerční distribuci v Íránu z roku 1953 musela být zrušena, neboť byla uzavřena za československou stranu soukromou osobou (zaměstnancem československého zastupitelského úřadu v Teheránu), což bylo v rozporu s platnými československými předpisy.²⁰⁰ V případě Egypta bylo naopak složité nalézt vhodnou firmu, s níž by byla smlouva uzavřena. Československý státní film vedl obsáhlou korespondenci s firmou Alliance Cinématographique Internationale, s ní se však neshodl na smluvních podmínkách.²⁰¹

Sjednání smlouvy o komerční umístění československých filmů v Íránu naráželo na nedůvěru íránských distributorů, kteří dle zprávy z roku 1953 preferovali komunikaci s obchodním oddělením zastupitelských úřadů. Tou dobou licence k promítání československých filmů v Íránu prodávala sovětská státní distribuční společnost Sovexportfilm. Československý zastupitelský úřad v Teheránu si proto přál prodávat československé filmy sám skrze své obchodní oddělení, aby mohl aktivně usilovat o jejich komerční uplatnění. Předpokládalo se, že by první filmy byly zapůjčeny s 30% podílem z čistého zisku pro československou stranu, přičemž by se situace postupně zlepšovala jako v případě prodeje polských filmů, které byly zapůjčovány se 40-60% podílem ze zisku pro polskou stranu. Československý zastupitelský úřad v Teheránu při těchto analýzách trhu projevoval rovněž dramaturgické ambice. Navrhoval, že prvním československým komerčně uvedeným filmem by měl být barevný film Karla Zemana *Poklad Ptačího ostrova*, jenž by dokázal íránské publikum patřičně zaujmout.²⁰² Film byl posléze skutečně promítán v roce 1955 v teheránském filmovém klubu při nedělním dopoledním matiné. Ještě téhož roku následovaly ve filmovém klubu dvě projekce, tentokrát filmu *Rodná zem*, který zastupitelský úřad zapůjčil ze své filmotéky. Spolupráce s filmovým klubem byla hodnocena jako

²⁰⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Vývozní smlouva na československé filmy, 5. 8. 1953.

²⁰¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Záznam telefonického rozhovoru ministerstva zahraničních věcí s Československým státním filmem, 13. 11. 1953.

²⁰² AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Filmová propagace, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu Ústředně pro propagaci filmem a Československému státnímu filmu, Teherán, 13. 4. 1953.

úspěšný počín, neboť každé představení navštívilo přes tisíc diváků, povětšinou prý studentů. Vedení filmového klubu se poté nabídlo, že komerčně uvede také československé krátkometrážní filmy, ať již hrané, loutkové či populárně-vědecké.²⁰³ V 60. letech měly československé filmy v Íránu úspěch především na filmovém festivalu pro děti v Teheránu. Komerčnímu uvádění se však příliš nedařilo. To dokládá i příklad firmy Sarkissian, která v druhé polovině 60. let uvedla v íránských kinech 7 československých celovečerních filmů, jež doplnila o perský dubbing, na celé záležitosti však prodělala.²⁰⁴

Zařadit československé filmy do komerční kinodistribuce se přesto částečně podařilo v případě Egypta. Československý státní film od roku 1953 za spolupráce Státní banky československé a zastupitelského úřadu v Káhiře prováděl rešerše fungujících egyptských distribučních společností, aby s jednou z nich začal aktivně spolupracovat. Cílem bylo nalézt produkčně-distribuční firmu, s níž by si Československý státní film směňoval filmy v poměru jeden film egyptský za jeden film československý, eventuelně jeden film egyptský za dva filmy československé. V případě, že by se nejednalo o výměnu, trval Československý státní film na nákupu i prodeji za fixní částky.²⁰⁵ Komerční uplatnění československých filmů v Egyptě bylo považováno za hospodářsky, kulturně a politicky přínosné. V září 1956 byl proto do Egypta na dobu 14 dní vyslán zástupce Československého státního filmu Eduard Hais, který ale primárně mířil do Indie, se kterou Československo intenzivně rozvíjelo kulturní styky. Cílem egyptské návštěvy bylo navázat československo-egyptské distribuční kontakty a nabídnout egyptským oficiálním představitelům československé krátkometrážní výchovné filmy. Haisova obchodní cesta do Egypta navázala na jednání československé kulturní delegace vyslané do Egypta v květnu a červnu

²⁰³ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 7, Připomínky ke kulturnímu plánu 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Teheránu ministerstvu zahraničních věcí, Teherán, 5. 10. 1955.

²⁰⁴ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 82–83.

²⁰⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Cesta zástupce Československého státního filmu k navázání egyptsko-československých filmových styků, Dopis Československého státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Káhira, 19. 6. 1956.

roku 1956 na pozvání egyptskou stranou. Delegace se skládala z egyptologů Františka Lexy a Zbyňka Žáby, divadelního režiséra a herce Andreje Bagára, spisovatele, výtvarníka a diplomata Adolfa Hoffmeistera, spisovatele Jaroslava Putíka a filmového kameramana Ivana Friče.²⁰⁶ Výsledkem návštěvy delegace bylo mj. získání souhlasu egyptského ministra výchovy a školství ke zřízení Československého egyptologického ústavu v Káhiře.²⁰⁷ Teprve však za pobytu Eduarda Haise byly navázány kontakty, které umožnily rozšiřovat konkrétní kinematografické spolupráce.

Československý zastupitelský úřad v Káhiře byl v záležitosti příjezdu Eduarda Haise pověřen přípravami potřebných informačních podkladů a organizováním společenských setkání.²⁰⁸ Vyslanec byl poté přítomen samotným jednáním se zástupci egyptských ministerstev ve věci převzetí krátkometrážních výchovných filmů, obchodní zástupce zastupitelského úřadu se naopak účastnil setkání s distributory. Egyptské ministerstvo národní koordinace uspořádalo na Haisovu počest filmové představení *Loutek Jiřího Trnky* a *Císařova slavíku*, kterého zhlédlo okolo 800-1000 diváků. V publiku seděli přední egyptští filmoví producenti a distributoři, kteří se z debaty s Haisem dozvěděli informace o fungování zestátněné československé kinematografie.²⁰⁹ Filmařská komunita měla však šanci zhlédnout film *Císařův slavík* již o dva měsíce dříve, 27. 7. 1956, kdy byl promítán ve filmovém klubu Lumiére rovněž za přítomnosti cca 800 diváků a byl doplněn podrobným úvodem o československé loutkové produkci, který přednesl předseda klubu.²¹⁰ Výsledkem Haisových jednání v Káhiře bylo, že

²⁰⁶ Putík, Jaroslav (1957): *Pod egyptským půlměsícem*. Praha: Mladá fronta, s. 10.

²⁰⁷ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 65–67.

²⁰⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Cesta zástupce Československého státního filmu k navázání egyptsko-československých filmových styků, Dopis Československého státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 19. 6. 1956.

²⁰⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o jednání delegáta Československého státního filmu soudruha Haise, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 6. 10. 1956.

²¹⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu *Císařův slavík*, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 3. 8. 1956.

egyptské ministerstvo výchovy projevilo zájem o československé výchovné filmy, které by uplatnilo při nekomerčních promítáních a egyptské ministerstvo národní koordinace souhlasilo se směřováním zpravodajských materiálů a dokumentárních filmů. Co se týče komerční distribuce, byla sjednána předběžná úmluva s Ernestem Naserem ze společnosti Societé Choubrah pour le Cinéma, který měl na území Středního východu distribuovat 10 celovečerních a 30 krátkometrážních filmů československé produkce. Mezi prvními filmy, které měly být Naserem uvedeny v Egyptě a dalších arabských státech, byly žánrově rozdílné tituly, pohádka Bořivoje Zemana *Byl jednou jeden král*, komedie Oldřicha Lipského *Cirkus bude!* a drama Jána Kadára a Elmara Klose *Únos*. Zastupitelský úřad přivítal především volbu filmu *Únos* a to slovy, že „bude pro poměrně rychlý spád děje a zajímavý obsah přijat egyptskými diváky příznivě.“²¹¹ Filmová představení nebyla však realizována, neboť výše zmíněná úmluva s Ernestem Naserem byla zřejmě kvůli jejímu neplnění později anulována.

Dohoda o komerčním uvádění československých filmů byla proto nově sjednána roku 1957 s egyptským distributorem Ali Ibrahim Osmanem reprezentujícího společnost Modern Commercial & Lux Co. Prvním snímkem, který Osman distribuoval po egyptských biografech, byla *Němá barikáda*. Peripetie s uvedením tohoto filmu jsou popsány v kapitole „Cenzurní spory a antikampaně“ v této diplomové práci. Druhým československým filmem promítaným v káhirských kinech byl celovečerní hraný debut Ivo Tomana *Tanková brigáda*. Toto válečné drama však nedosáhlo stejného úspěchu jako se to podařilo *Němé barikádě*, přesto zastupitelský úřad hledal na projekci *Tankové brigády* uskutečněné dne 16. května 1957 alespoň nějaká pozitiva:

„Diváci reagovali nejvíce na masové záběry tankových útoků. I když prostý egyptský divák nezná historii našeho druhého zahraničního odboje, bylo možno sledovat v řadách diváků

²¹¹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o promítnutí filmu 2. 10. 1956, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 16. 10. 1956.

uspokojení nad závěry poručíka Tomeše a dalších kladných postav filmu.²¹²

Mezi diváky neseděli pouze egyptské osobnosti, ale rovněž diplomatické sbory zemí socialistického tábora, které byly pozvány na popud distributora Ali Ibrahim Osmana. Ten měl s největší pravděpodobností zájem distribuovat v Egyptě filmy i z jejich produkce. Již v roce 1959 probíhal ale mezi Československým filmexportem a Osmanovou společností soudní spor, jehož cílem mělo být zrušení uzavřené distribuční smlouvy,²¹³ což na spolupráci s Osmanem nevrhalo dobré světlo.

Ali Ibrahim Osman, Ernest Naser a další egyptští distributoři vyžadovali monopol na uvádění jednotlivých filmů i na dalších územích mimo Egypt, nejčastěji měli zájem o Sýrii, Libanon, Irák, Jordánsko, Súdán, Turecko či Řecko. Takovýto distribuční rozsah přinášel výhody v podobě získání většího objemu mezinárodních diváků, nicméně měl ale dopad na lokální distributory z jednotlivých států, jejichž činnost byla tímto limitována. Tuto situaci dokumentuje i případ již zmíněné nerealizované úmluvy s egyptským distributorem Ernestem Naserem, který vyžadoval získání monopolních práv na uvádění československých filmů mj. pro oblast Sýrie. Dohoda nevešla v platnost, přesto po jistý čas blokovala uvádění československých filmů v syrských kinech. Československý zastupitelský úřad v Damašku si proto stěžoval, že kvůli úmluvě nemůže nabízet československé filmy syrským zájemcům, přičemž zdůrazňoval, že ho k této aktivitě podněcuje jak sovětská strana, tak pokrokoví činitelé Sýrie. Právě oni doporučili anulovat úmluvu s Ernestem Naserem a jednat raději se syrskou filmovou agenturou Kotrie a Bagdadi sídlící v Damašku. Jejich služeb v roce 1957 využili i Sověti, kteří skrze ni distribuovali zábavné a politické

²¹² AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Zpráva o uvedení československého filmu v Káhiře, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 13. 5. 1957.

²¹³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis Československého filmexportu zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 23. 3. 1959.

filmy.²¹⁴ Již následujícího roku byl československý konzulát v Damašku ale upozorněn zástupcem Sovexportfilmu z Libanonu, že firma nejedná seriózně.²¹⁵ Kotrie a Bagdadi byla v roce 1958 ale již zainteresována do příprav Dnů československých filmů v Damašku, Káhiře a Bagdádu. O těchto reprezentačních dnech československé kinematografie pořádaných na Blízkém východě je podrobněji pojednáno v samostatné kapitole této práce. Spolupráce s Kotrie a Bagdadi se skutečně projevila jako problematická a kvůli prodlevám a nekompetentnímu vystupování neprobíhala lehce.

Od roku 1958 se pokoušel Československý filmexport uplatnit československé filmy komerčně i v irácké kinodistribuci. Navázal proto kontakt s iráckou společností Superagency, která měla zájem okamžitě uvést v bagdádských kinech jeden až dva československé filmy. K uzavření dohody však nedošlo, neboť Superagency nedisponovala potřebným finančním obnosem k uhrazení kopií. Československý filmexport byl ochoten přistoupit na její návrh, obdržet nejprve polovinu částky a druhou polovinu poté do tří měsíců od převzetí filmových kopií.²¹⁶ Československý filmexport však komunikaci se Superagency posléze ukončil, neboť mu od firmy chodily neustále nové, ale především nerealizovatelné návrhy.²¹⁷ Československý zastupitelský úřad v Bagdádu byl proto požádán, zda by potenciálním iráckým zájemcům vysvětlil podmínky prodeje československých filmů, který by byl uskutečňován pouze za fixní částky. Práva k užívání filmů se pro území Iráku udělovala na dva roky a byla ošetřena smluvně. Zastupitelský úřad proto zájemcům, kteří byli srozuměni s prodejními podmínkami, mohl ihned prodat dostupné ukázkové kopie z jejich skladu. K přímému prodeji měl zastupitelský úřad k dispozici 35 mm barevnou kopii

²¹⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Komerční využití československých filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 27. 2. 1957.

²¹⁵ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dodatek – zástupce Filmexportu v Sýrii, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 10. 4. 1958.

²¹⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis Československého filmexportu zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 15. 12. 1958.

²¹⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis Československého filmexportu zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 23. 3. 1959.

filmu *Císařův pekař a pekařův císař*, opatřenou arabskými titulky zákazníkem z Bejrútu, který film neumístil do kinodistribuce a proto kopii vrátil. Dále byla do Bagdádu ze zastupitelského úřadu v Damašku zaslána kopie válečného filmu Jiřího Sequense *Neporažení*. Bylo zároveň však zjištěno, že film v Iráku nabízela již syrská společnost Kotrie a Bagdadi, která k tomuto ale neměla oprávnění. Československý filmexport také informoval, že je možné iráckým distributorům odprodat rovněž již existující kopie filmů s bojovou tematikou, které byly dostupné na jiných zastupitelských úřadech. Jednalo se o filmy *Tenkrát o vánocích* Karla Kachyni, *Bomba* Jaroslava Balíka, *Ročník 21* Václava Gajera, *Hra o život* Jiřího Weisse či *Větrná hora* Jiřího Sequense. Do výběru byly zařazeny ale také starší filmy jako *Krakatit* Otakara Vávry a *Uloupená hranice* Jiřího Weisse.²¹⁸ Prodej dalších československých filmů iráckým distribučním společností však opět narážel na skutečnost předešlého prodeje práv egyptským distributorům, kteří si je nárokovali při uzavírání smluv i pro území Iráku.

Významným momentem při navazování distribučních styků s Blízkým východem bylo znárodnění egyptské kinematografie na počátku 60. let. V lednu 1963 byl v Káhiře uspořádán Týden československých filmů a při této příležitosti se uskutečnila schůzka mezi zástupci československé a egyptské kinematografie. Československá strana byla oslovena nabídkou, zda-li by pomohla s budováním egyptské filmotéky a vypracovala by přehled základních děl světové kinematografie, z nichž by si egyptští zástupci vybrali konkrétní tituly. Na základě objednávky by pak egyptská strana uhradila cenu pouze za materiál jednotlivých kopií.²¹⁹ Z archivních materiálů není jasné, zda-li se Československý film na budování egyptské filmotéky opravdu podílel, styk se zástupci egyptské znárodněné kinematografie však pokračoval. Po lednové schůzce se nadále korespondenčně upřesňovaly podmínky vzájemného směňování filmů,

²¹⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis Československého filmexportu zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 23. 3. 1959.

²¹⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Spolupráce filmových organizací Československa a Sjednocené arabské republiky, Příloha Aide-mémoire u 20. 1. 1963, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 27. 3. 1963.

celovečerních i krátkometrážních. Československý film upřednostňoval formu výměny černobílého filmu za černobílý, barevného za barevný, širokoúhlý za širokoúhlý apod. Naopak egyptští zástupci preferovali formu ohodnocování kvality filmů a proplácení příslušných částek za každou kopii. Takto obchodovali i se Sovexportfilmem, který měl v Egyptě svého stálého zástupce. Do budoucna se proto počítalo s tím, že by tento zástupce vybíral egyptské filmy pro sovětskou distribuci přímo z Káhiře a zasílal je do Moskvy přes Prahu. V Praze by se filmy pozdržely vždy dva týdny, během kterých by si československá výběrová komise zvolila filmy pro distribuci v Československu. Kdo by byl členy výběrové komise však nebylo zatím zřejmé. Prvotní výběr egyptských filmů k distribuci v Československu měl být proveden během Týdne filmů Sjednocené arabské republiky v Praze v květnu 1963. Zvažovali se rovněž ale i egyptské tituly zhlédnuté československou delegací za jejího pobytu v Káhiře v lednu téhož roku. Naopak československé filmy pro distribuci v Egyptě měly být vybrány ředitelem Státní distribuční společnosti Yousefem Salehem El Dinem, který byl proto pozván do Československa.²²⁰ Jeho příjezd byl však několikrát odložen a není jasné, zda-li se v následujících letech opravdu uskutečnil.

Československý filmexport neměl v Káhiře svého stálého zástupce jako tomu bylo v případě Sovexportfilmu, vyjednáváním distribučních podmínek byl pověřen pracovník obchodního oddělení československého zastupitelského úřadu v Káhiře, který měl agendu distribuce československých filmů v Egyptě na starosti již od počátku 60. let. Pracovník tentokrát musel egyptské straně vysvětlovat, že není možné k distribuci egyptských filmů v Sovětském svazu a v Československu přistupovat totožně. V Sovětském svazu bylo tou dobou mnohonásobně více kin než v Československu, to samé platilo i o obyvatelstvu, proto měly být dohodnuty pro Československo odlišné distribuční podmínky,

²²⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Spolupráce filmových organizací Československa a Sjednocené arabské republiky, Příloha Aide-mémoire u 20. 1. 1963, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 27. 3. 1963.

týkající se především reciproční bezplatné výměny filmů.²²¹ Tento návrh však narážel na skutečnost, že většinu egyptských filmů tou dobou vyráběly stále soukromé společnosti, od nichž si Státní distribuční společnost nejprve musela odkoupit kopie filmů a ty teprve dále mohla distribuovat.²²² Od Československého filmexportu se proto očekávalo, že za filmové kopie rovněž zaplatí. Model státního filmového úřadu, který měl právo dovážet a distribuovat zahraniční filmy, se realizoval rovněž v roce 1964 v Sýrii. Syrské ministerstvo zahraničních věcí proto tou dobou oslovilo všechny fungující zastupitelské úřady v zemi s žádostí o zaslání katalogů a seznamů filmů, doplněné o ceny a podmínky promítání.²²³ V následujících letech však Československý filmexport stále komunikoval i se syrskými soukromými distribučními společnostmi. Teprve v roce 1969 byl vydán dekret, kterým přešel veškerý dovoz zahraničních filmů do Sýrie pouze do kompetence státního orgánu. Tento distribuční orgán roku 1969 vyslal tříčlennou delegaci na brněnský filmový veletrh Filmforum, kde byl domluven prodej 4 celovečerních a dvou krátkých filmů, k jejichž dovozu mělo dojít až v roce 1970.²²⁴ Syská strana dále projevila zájem o budoucí spolupráci, týkající se dalšího nákupu československých filmů.

Úsilí Československého filmexportu a zastupitelských úřadů uplatnit československé filmy na Blízkém východě komerčně bylo doprovázeno v průběhu 50. a 60. let těžkostmi nalézt vhodnou distribuční společnost, s níž by navázaná spolupráce probíhala spolehlivě. Zavedené blízkovýchodní distribuční společnosti preferovali komunikaci se zahraničními partnery, kteří jim mohli nabídnout filmy za nízké ceny. Československé snímky byly však nabízeny za mnohem vyšší

²²¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové týdny v Sjednocené arabské republice, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka zastupitelskému úřadu v Káhiře, ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu školství a kultury, Praha, 13. 9. 1963.

²²² AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové týdny v Sjednocené arabské republice, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka zastupitelskému úřadu v Káhiře, ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu školství a kultury, Praha, 13. 9. 1963.

²²³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Zřízení filmového úřadu v Sýrii pro dovoz a distribuci filmů, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku Československému filmexportu a Technoexportu, Damašek, 12. 3. 1964.

²²⁴ *Komplexní rozbor za rok 1969 (1970)*. Praha: Československý filmexport, s. 84–85.

částky. Nově zestátněné distribuční společnosti, které vyhledávaly umělecky náročnější snímky oproti majitelům běžných kin, ovšem rovněž hleděly na cenu kopií. Československé filmy tak musely soutěžit nejen s americkou či západoevropskou filmovou nabídkou, ale rovněž i s tou sovětskou. V případě Egypta se jim podařilo prosadit se na plátnech kin alespoň příležitostně, skrovněji byly již promítány v Íránu a Sýrii. V případě Iráku, Alžírsku a Tuniska lze však hovořit o komerčních projekcích československých filmů jako o minimálních či jen nárazových akcích. Zástupci národních kinematografií, které se teprve formovaly, měli více zájem o zprostředkování nekomerčních projekcí, o získání znalostí a zkušeností, stejně tak upřednostňovali zahraniční spolupráci v oblastech zpravodajství a dokumentární tvorby nad uváděním hraných filmů. Proto pro Irák či Alžírsko byl charakteristický zájem o televizní rozvoj, zaplnění programových oken a získání zpravodajských šotů. Tento zájem se projevil i při navázaných spolupracích s Československem, což rekonstruuje následující kapitola.

4.2.4 Televizní spolupráce

Československo-blízkovýchodní průniky v oblasti filmové distribuce se uskutečňovaly již od první poloviny 50. let a byly předzvěstí celkově se rozvíjejících a rozšiřujících se kooperací v dalších kulturních sférách. Rozmanité filmové aktivity často předcházely podpisům vládních bilaterálních kulturních dohod, které tyto průniky oficiálně schvalovaly. Naopak k televizním spolupracím docházelo teprve po podepsání těchto smluv. Ve všech kulturních dohodách, podepsaných s blízkovýchodními zeměmi v průběhu 50. a 60. let, se vyskytují přísliby rozvíjet vzájemnou televizní spolupráci a podporovat vysílání televizních pořadů druhé strany. Tyto body týkající se televizních spoluprací se ve smlouvách objevily i přesto, že v jednotlivých zemích tou dobou ještě nefungovaly národní televizní společnosti. To však neznamenalo, že se jejich koncepty již neformovaly. Slovo „televizní“ tak například figurovalo na počátku 60. let v názvu Tuniské radiové a televizní sítě (TRT) i přesto, že tuniská televize začala

zkušebně vysílat až v roce 1965. Televizní vysílání bylo v kulturních dohodách spojováno dohromady s rozhlasovým přenosem, což jednak reflektovalo propojenou organizační strukturu televizí a rozhlasů v některých blízkovýchodních zemích i v Československu do roku 1957, tak také odkazovalo k vnímání rozhlasové a televizní mediální spřízněnosti.

Mezi první československo-blízkovýchodní televizní spolupráce je možné řadit zapůjčování filmů irácké televizní a rozhlasové společnosti uskutečňované od druhé poloviny roku 1958. Irácká televizní a rozhlasová společnost byla založena již roku 1954 v Bagdádu, kontakty s ní byly však navázány teprve po vojenském převratu, vedeném Abdalem Karímem Kásimem 14. 7. 1958, který tímto svrhl královskou monarchii. Republikánský režim začal okamžitě intenzivně spolupracovat se Sovětským svazem a jeho satelity. Ještě do konce roku 1958 uzavřelo Československo s Irákem řadu dohod týkajících se vědecko-technické spolupráce, obchodu či přijetí stipendistů.²²⁵ Československý zastupitelský úřad v Bagdádu poprvé od roku 1948, kdy ho opustil emigrující vyslanec, obnovil v říjnu 1958 svou činnost. Československý výbor pro rozhlas a televizi, ústřední orgán státní správy zřízený v roce 1957, začal skrze zastupitelský úřad zasílat irácké televizní a rozhlasové společnosti magnetofonové pásky a televizní filmy.²²⁶ Zastupitelský úřad v této aktivitě pokračoval a sám zapůjčoval televizní stanici v Bagdádu filmy ze své filmotéky. Československý filmexport, rovněž zainteresovaný do této záležitosti, však zastupitelský úřad pokáral, že je možné umisťovat československé filmy do televize pouze na komerčním základě, nejedná-li se výhradně o propagační filmy. Za tímto účelem tak Československý filmexport zaslal obchodnímu oddělení zastupitelského úřadu v Bagdádu ukázkové kopie 16 mm krátkometrážních loutkových a kreslených filmů, které

²²⁵ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 91–93.

²²⁶ AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Irák, k. 1, Irák – předání zásilky pro Irácký rozhlas, Dopis Československého rozhlasu ministerstvu zahraničního obchodu, Praha, 11. 10. 1958.

měly být předvedeny řediteli televize Selimu El Fakhrimu.²²⁷ Představitelé irácké televize projevíli ale zájem především o televizní filmy o Československu, o budování socialismu, o snímky zeměpisné, národopisné, instruktážní, sportovní, loutkové, kreslené, přičemž upřednostňovali filmy s arabským komentářem, případně s anglickým či francouzským. Výměnou nabídli irácké filmy o aktuálních událostech, o lidových manifestacích v Bagdádu či o naftové rafinerii.²²⁸

Nově navázané vztahy s Irákem se rychle rozvíjely a již v dubnu a květnu 1959 pobývala v Bagdádu na návštěvě československá kulturní delegace, vedená ministrem školství a kultury Františkem Kahudou. Ten se později v interní zprávě popisující průběh návštěvy vyjádřil, že považuje Irák za nejprogressivnější arabskou zemi, s níž je potřeba udržovat ještě širší vztahy než se Spojenou arabskou republikou.²²⁹ Během československé návštěvy Iráku byla podepsána bilaterální kulturní dohoda, která definovala možnosti spolupráce v dalších oblastech. Televizní a rozhlasová spolupráce se rovněž nadále rozšiřovala a již k oslavám prvního výročí irácké revoluce se připravoval společný program. Irácká strana měla Československé televizi a Československému rozhlasu dodat nahrávky, texty lidových písní, básně a další podklady k slavnostním relacím, vysílaným v Československu 14. července 1959.²³⁰ Úspěšná kooperace vyvrcholila podpisem československo-irácké dohody o rozhlasové a televizní spolupráci signované v Praze 4. srpna 1959.²³¹ Dynamicky navázané kulturní styky neměly však čas se etablovat. 8. února 1963 došlo k dalšímu státnímu převratu, tentokrát provedeném stranou Bass, což mělo za následek nejen

²²⁷ AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis Československého filmexportu zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 15. 12. 1958.

²²⁸ AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis zastupitelského úřadu v Bagdádu ministerstvu zahraničních věcí, Bagdád, 1. 1. 1959.

²²⁹ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 91–93.

²³⁰ AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 2. 6. 1959.

²³¹ AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Irák, k. 1, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Bagdádu, Praha, 5. 8. 1959.

okamžitou popravu Abdala Karíma Kásima, ale také počátek masových politických represí mj. namířených proti iráckým komunistům. Československo v následujících letech sice s Irákem obchodovalo, zásobovalo ho početnými dodávkami zbraní, avšak spolupráce v oblasti filmu a televize byla již minimální.

Národní televize vznikaly v dalších blízkovýchodních zemích po celá šedesátá léta. V roce 1960 začala vysílat televize v Káhiře a Damašku. Egypt a Sýrie, spojené v letech 1958–1961 v státní celek Sjednocená arabská republika, však neprojevovaly okamžité snahy o navázání televizních spoluprací s Československem. K rozvoji televizních styků došlo v případě Egypta až v lednu 1962, kdy byl v Káhiře uspořádán Týden československého filmu. Členem československé delegace, která při této příležitosti do Egypta přicestovala, byl ředitel Československého filmexportu Ladislav Kachtík. Ten spolu s delegátem obchodního oddělení zastupitelského úřadu v Káhiře jednal dne 15. ledna 1962 s F. H. Gabrou, ředitelem společnosti Egypt Film, který se v roce 1959 snažil uvést do egyptské distribuce československé filmy *Touha* Vojtěcha Jasného, *Hlavní výhra* Ivo Nováka a o něco starší snímek *Strakonický dudák* Karla Steklého. Toto se mu však nepodařilo a proto posléze odmítl uhradit smluvně zavázanou částku za filmový materiál a monopolní práva. Výsledkem jednání mezi Kachtíkem, obchodním delegátem a Gabrou byla domluva, že firma Egypt Film uhradí pouze částky za materiál dříve zapůjčených filmových kopií a bylo jí zároveň přislíbeno, že se stane zástupcem při prodeji československých filmů káhirske televizi.²³² Československá delegace navštívila ještě téhož dne odpoledne káhirske televizi, kde s ní byl odvysílán rozhovor, doplněný o ukázky z filmů Jána Lácka *Skalní v ofsajde* a Otakara Vávry *Policejní hodina*. Delegace se při této příležitosti dozvěděla, že se zástupci televize chystají společně s Gabrou

²³² AMZV, f. TO-O, 1960-1964, SAR, k. 4, Záznam o služební cestě do Sjednocené arabské republiky, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 18. 1. 1962.

z Egypt Film na cestu po socialistických státech.²³³ Tento den se skutečně posléze ukázal jako počátek umístování československých filmů do egyptské televize, která se podle dobové zprávy stala jedním z nejvýznamnějších odběratelů československých filmů roku 1962.²³⁴ Eduard Hais, zástupce Československého filmexportu, uvedl v roce 1966 v rozhovoru pro alžírský deník, že do Sjednocené arabské republiky bylo prodáno již na 150 hraných a 300 krátkometrážních filmů.²³⁵ Zda-li se prodej uskutečnil v takovém rozsahu není prokazatelné, údaje se různí, Československý filmexport však skutečně spolupracoval s Egypt Filmem jako s jedinou společností po celá 60. léta. Uzavřely spolu dohodu, podle které Egypt Film vracel Československému filmexportu kopie československých filmů v arabské verzi, které mohly být posléze prodávány do dalších arabsky hovořících zemí již bez nákladu na otitulkování či pořizování arabského komentáře.²³⁶

Syrsko-československá televizní spolupráce nebyla vzhledem k politické situaci v Sýrii téměř navázána. Po vojenském převratu syrskou frakcí strany Baas 8. března 1963 došlo k utlumení vzájemných československo-syrských vztahů. Jako v případě Iráku však nadále do Sýrie pokračoval prodej československých zbraní. V září roku 1963 se však ještě podařilo zastupitelskému úřadu prosadit do syrské televize film o vyhlazení Lidic, který připomínal 25 let uplynutí od Mnichovské dohody. V rámci tohoto výročí byla v přijímacích místnostech zastupitelského úřadu v Damašku uspořádána výstava o mnichovských událostech a v syrském tisku byly otisknuty dva obsáhlejší články. Zastupitelský úřad toto své propagační úsilí ohodnotil jako „dostatečné“, neboť vnitropolitická situace v Sýrii již toho času nebyla nakloněna podobným akcím.²³⁷ Zahraničního televizního vysílání jako propagačního prostředku bylo československou stranou

²³³ AMZV, f. TO-O, 1960-1964, SAR, k. 4, Záznam o služební cestě do Sjednocené arabské republiky, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 18. 1. 1962.

²³⁴ Týden československých filmů v Káhiře (1963). *Filmové informace*, 14, č. (3. 1.), s. 17–18.

²³⁵ I. Týden československých filmů v Alžírsku, září 1966 (1967). *Československá kinematografie ve světě zahraničního tisku*, 9, č. 1, s. 41–42 [cit. Achaab 1. 10. 1966].

²³⁶ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 78–79.

²³⁷ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Propagační využití 25. výročí Mnichova, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 11. 12. 1963.

využito i v Íránu. V dubnu a květnu 1963 navštívil Írán Jan Rypka, československý profesor turecké a novoperské literatury, kterému byl během tohoto pobytu udělen Teheránskou univerzitou čestný doktorát. Zastupitelský úřad v Teheránu Rypkovy přítomnosti využil při provádění propagačních činností spjaté s oslavami státního svátku „Dne osvobození Československa Sovětskou armádou“, slaveného od roku 1951 do roku 1990 vždy 9. května. V předvečer tohoto svátku na popud zastupitelského úřadu v Teheránu pronesl Jan Rypka v íránské televizi projev v perském jazyce, během kterého kladl důraz na prohlubování vzájemných styků mezi Československem a Íránem.²³⁸ Ze strany zastupitelského úřadu v Teheránu byl toto dobře promyšlený propagační krok, neboť íránská odborná veřejnost si Rypkovy překladatelské a akademické práce velmi cenila. Na Jana Rypku s vřelostí vzpomíná ve svých pamětech i císařovna Farah Pahlaví, která jej navštívila v roce 1968 při svém pobytu v Praze.²³⁹

Uzavřené kulturní dohody mezi Československem a blízkovýchodními státy obsahovaly pasáž, která říkala, že jedna strana bude podporovat vysílání televizních filmů druhé strany. Této možnosti ihned po signování československo-tuniské kulturní dohody v dubnu 1963 využil tuniský zastupitelský úřad v Praze. Tuniský kulturní atašé Abdel Belloun v květnu 1963 navštívil Československou televizi, kde žádal u příslušné referentky o odvysílání pořadu, který by připomněl čtvrté výročí přijetí ústavy, podle které se Tunisko stalo prezidentskou republikou. Atašé přislíbil, že Československé televizi přinese potřebné materiály s týdním předstihem, aby k 1. červnu mohla pořad odvysílat. Přinesl ale pouhé dva záběry a to teprve 30. května. Neodbytně však trval na tom, že Československá televize má zajisté ve svém archivu dostatek materiálu, ze kterého by mohla pořad o Tunisu připravit. Po rychlé konzultaci s ministerstvem zahraničních věcí bylo nakonec přislíbeno připravení dvouminutového stříhového filmu, který byl posléze

²³⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1, Zpráva o pobytu akademika Jana Rypky ve dnech 9. 4. – 17. 5. 1963 v Teheránu, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 24. 5. 1963.

²³⁹ Pahlaví, Farah (2004): *Paměti*. Praha: Argo, s. 178.

odvysílán v prvních televizních zprávách již 31. května 1963.²⁴⁰ K letným československo-tuniským televizním průnikům rovněž patří nabídka tuniského filmového průkopníka Omara Khlifího, který se v září 1963 setkal s československým vyslancem v Tunisu. Během návštěvy Khlifí projevil zájem o práci československých loutkařů, neboť sám plánoval natočit celovečerní film, kde by nahradil herce loutkami. V závěru setkání nabídl svůj 16 mm film pojednávající o pouti do Mekky k prodeji Československé televizi a podotkl, že by se rád stal jejím korespondentem. Zastupitelský úřad doporučoval této nabídce vyhovět, zda-li se však televizní spolupráce s Khlifim opravdu uskutečnila, není již jasné.²⁴¹

Zrod televizní spolupráce mezi Československem a Alžírskem je datován rokem 1963, ve kterém došlo k zestátnění alžírské rozhlasové a televizní společnosti. Již na počátku roku navázal s alžírskou televizí kontakt československý zastupitelský úřad v Alžíru, který jí zapůjčil krátkometrážní propagační filmy k vysílání. U ministerstva zahraničních věcí si poté zažádal ještě o zaslání krátkometrážních filmů o československém lážeňství, o které byl v televizi rovněž zájem.²⁴² Zastupitelský úřad posléze dostal pokynem zanalyzovat alžírskou televizní programovou skladbu, kterou popsal následovně:

„Programy jsou stereotypní. Před žurnálem ve 20 hod. se vysílají krátké kulturní a kreslené filmy. Žurnál a zprávy jsou nejdříve vysílány v arabském jazyce a pak ve francouzském. Do alžírských aktualit jsou montovány krátké šoty i z ciziny. Pak většinou se vysílá promítání starých i předválečných filmů sovětských /*Křížník Potěmkin*, *Jak se kalila ocell*, jugoslávských, anglických, amerických /*Sůl země*/. Zřejmě nemají dostatečné množství finančních prostředků na nákup novějších televizních filmů. Velmi často, téměř obden se vysílá promítání egyptských filmů

²⁴⁰ AMZV, f. TO-O, 1960-1964, Tunisko, k. 1, Záznam o zahraniční návštěvě v Československé televizi, 1963.

²⁴¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Záznam z rozhovoru s tuniským scenáristou p. Omarem Khlifim, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 5. 10. 1963.

²⁴² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Maison „Lafayette“, Dopis zastupitelskému úřadu v Alžíru, 18. 2. 1963.

v arabském jazyce. Vysílání je zakončeno druhým vydáním televizního žurnálu a zpráv. V poslední době začla alžírská televize s přímým přenosem divadelních představení, sportovních utkání a politických událostí.²⁴³

S alžírskou televizí začala okamžitě spolupracovat také Československá televize, která si s ní vyměňovala zpravodajské záběry. První zásilky byly oběma směry předávány prostřednictvím zastupitelského úřadu, který zároveň vyjednával podmínky výměn a posiloval navázané vztahy.²⁴⁴ Způsob předávání přes zastupitelský úřad byl však vnímán jako přechodný a brzy začala alžírská televize zasílat své záběry přímo na adresu Československé televize. Nečinila tak však pravidelně, čehož Československá televize litovala, neboť projevovala o tento druh spolupráce značný zájem. Pozvala proto do Československa na oficiální návštěvu zástupce alžírské televize Megherbiho Mahfouda a vypracovala předběžný návrh dohody o televizní spolupráci mezi oběma zeměmi.²⁴⁵ Ministerstvo zahraničních věcí urgovalo, aby televizní dohoda byla uzavřena co nejrychleji, neboť si bylo vědomo, že zastupitelský úřad čeká ještě mnoho práce s navazováním kontaktů v oblasti filmu.

Podmínky uzavření televizní dohody s Alžírskem byly dojednávány ještě v průběhu jara 1964. Mezitím v dubnu a květnu téhož roku podnikl Ahmed Ben Bella, první prezident nezávislého Alžírsku, cestu do Moskvy, Sofie a Prahy. Při této příležitosti Ben Bella uzavřel s Československem hospodářskou dohodu a dohodu o kulturní spolupráci. Bylo také domluveno zřízení Československo-alžírského výboru pro hospodářskou a vědecko-technickou spolupráci, jehož předsedou se stal ústřední ředitel Československé televize Jiří Pelikán.²⁴⁶ Pelikánovy vazby na Alžírsko pocházely již z dob jeho působení v Mezinárodním

²⁴³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Zaslání ukázkových kopií, Dopis zastupitelského úřadu v Alžíru Československému filmexportu, Alžír, 14. 3. 1963.

²⁴⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis Československé televize zastupitelskému úřadu v Alžíru, Praha, 2. 10. 1963.

²⁴⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis Československé televize zastupitelskému úřadu v Alžíru, Praha, 2. 10. 1963.

²⁴⁶ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 39–40.

svazu studentstva, kde byl od roku 1953 generálním tajemníkem, později i předsedou. Ve dnech 22.–28. června 1964 se v Praze konal I. ročník mezinárodního televizního festivalu Zlatá Praha. Předobrazem jeho vzniku byly obdobné přehlídky konané v západní Evropě, ve východním bloku se však takováto událost konala poprvé. Heslem „Obrazovka slouží míru a dorozumění mezi národy“ bylo přivítáno 34 televizních organizací z 25 států.²⁴⁷ Mezi nimi byla účastníkem i národní alžírská rozhlasová a televizní společnost, s níž při této příležitosti uzavřela Československá televize připravovanou dohodu o vzájemné spolupráci.²⁴⁸ Její náplň byla realizována zásluhou Jiřího Pelkána i v druhé polovině 60. let, kdy došlo k ochlazení vztahů mezi Československem a Alžírskem vlivem sesazení prezidenta Ben Belly v červenci 1965.²⁴⁹

Spolupráce Československé televize s televizemi Blízkého východu byla v průběhu 60. let rozvíjena a to za spolupráce Československého filmexportu. Ten zajišťoval práva k vysílání zahraničních kinematografických a televizních filmů. Samotnou výměnu si Československá televize zajišťovala sama.²⁵⁰ Zastupitelské úřady byly z počátku do těchto záležitostí však zainteresovány, přijímaly zásilky filmů, evidovaly je a při osobním předávání filmů utužovaly navázané styky se zástupci jednotlivých televizí. Asistence zastupitelského úřadu se u etablovaných spoluprací ukázala posléze jako nepotřebná a televizní společnosti spolu komunikovaly přímo bez nutnosti využívat diplomatického či obchodního prostředníka. Na rozkvět československo-blízkovýchodních televizních kontaktů měla vliv také personální konstelace v podobě Jiřího Pelikána, ústředního ředitele Československé televize v letech 1963 až 1968, který s těmito zeměmi udržoval značné styky. Stmelující událostí československého a zahraničního televizního

²⁴⁷ Knapík, Jiří – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 554.

²⁴⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis Československé televize ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Alžíru, Praha, 9. 7. 1964.

²⁴⁹ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 43.

²⁵⁰ *Smlouva o vzájemné spolupráci Československého filmu s Československou televizí* (1964). Praha: [b. j.], s. 12–13.

prostředí bylo také pořádání mezinárodního televizního festivalu Zlatá Praha, kterého se v roce 1964 nejprve zúčastnilo Alžírsko, v roce 1966 již také Tunisko či Kuvajt.²⁵¹ Význačnou roli při spolupráci s blízkovýchodními televizemi, často organizačně spojenými s rozhlasem, hrál rovněž Československý rozhlas, který od dubna 1957 pravidelně vysílal v arabštině.²⁵² Zásadní úlohu při prosazování československých filmů na obrazovky blízkovýchodních televizí plnily ale především reprezentační přehlídky Týdny československého filmu, během kterých byly promítané snímky rovnou odprodávány místním televizním společnostem.

4.2.5 Reprezentační filmové týdny

Pořádání zahraničních reprezentačních přehlídek vybrané národní kinematografie bylo již v 50. a především 60. letech rozšířenou celosvětovou praxí, během které se prezentovala kinematografická vyspělost daného státu, posiloval se pozitivní obraz země a upevňovaly se mezinárodní vztahy. V Československu byl tento koncept známý především z pravidelných přehlídek kinematografie socialistických států. Konaly se zde ale také filmové týdny věnované dalším spřáteleným evropským i mimoevropským zemím. Týdny československého filmu organizované v zahraničí pak sloužily k navazování a upevňování kontaktů s oficiálními představiteli hostitelských zemí a jejich kulturními reprezentanty, jejichž podpora a asistence byla nezbytná k proniknutí na místní filmový a televizní trh. Na přehlídky československého filmu byly zvány i diplomatické kruhy dalších zemí, čímž se politický dopad celé akce rozšiřoval. Organizování přehlídek v podobách tzv. dnů či týdnů národních kinematografií nebylo neznámou aktivitou ani pro Blízký východ. Například v Egyptě byl reprezentační filmový týden pořádán již v roce 1957 Čínskou lidově demokratickou republikou, následujícího roku Sovětským svazem a v roce 1959

²⁵¹ Knapik, Jirí – Franc, Martin (a kol.) (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia, s. 554.

²⁵² AMZV, f. TO-O, 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dopis Československého rozhlasu zastupitelskému úřadu v Damašku, Praha, 2. 7. 1957.

Československem.²⁵³ Egypt byl v druhé polovině 50. let těmito akcím velmi nakloněn a leckdy je i sám inicioval. Zahraniční organizátoři si navíc byli vědomi, že filmové týdny mohou oslovit egyptské distributory, o nichž se tradovalo, že mohou filmy uplatnit posléze i na území jiných blízkovýchodních států.

První Týdny československého filmu na Blízkém východě byly uspořádány v roce 1959 na egyptském a syrském území Sjednocené arabské republiky. S ideou uspořádat takovouto přehlídku přišla již v první polovině roku 1956 egyptská společnost Afalam El Nour, podporovaná egyptským ministerstvem národní koordinace. Československé ministerstvo školství a kultury si však tou dobou ještě nebylo jisté přínosem takovéto přehlídky a s odůvodněním, že jsou náklady na organizaci příliš vysoké, nepřistoupilo k realizaci návrhu.²⁵⁴ Ve stejnou dobu se s odmítavým stanoviskem ministerstva a Československého státního filmu potýkal také zastupitelský úřad v Damašku, který se snažil prosadit československé filmy na filmový festival, konaný po celé září 1956 v rámci III. mezinárodního veletrhu v Damašku. Podmínkou účasti bylo promítat filmy, které nejsou starší než jeden rok a jsou opatřeny arabskými titulky. Československý státní film odmítl hradit arabské otitulkování filmů s tím, že takovéto filmové kopie nebudou mít v budoucnu uplatnění. Na festivalu byl tak promítán pouze jeden československý celovečerní film, *Cesta do pravěku* Karla Zemana, otitulkovaný již dříve k jiné příležitosti v Libanonu. Do programu byly ale také zařazeny dva starší krátkometrážní filmy, *Árie prerie* Jiřího Trnky a *Inspirace* Karla Zemana z roku 1949.²⁵⁵ Československý zastupitelský úřad po skončení veletrhu zaslal ministerstvu zahraničních věcí hodnotící zprávu, ve které podněcoval zintenzivnění spolupráce s arabským světem a kritizoval postoj Československého státního filmu k této problematice:

²⁵³ *The Motion Picture Industry in Egypt* (1975). [Káhira]: Ministry of Culture. Cinema, Theatre and Music Organisation, s. 73–75.

²⁵⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis Československého státního filmu zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 9. 10. 1956.

²⁵⁵ Havelka, Jiří (1974): *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: Československý filmový ústav, s. 72.

„Ostatní státy, i když se jednalo o státy se slabou filmovou produkcí, jako například Bulharsko a Rumunsko, opatřily více filmů arabskými titulky, i když za poměrně vysokou cenu. [...] Zdá se, že nebyla tato včas hlášená akce dostatečně příslušnými filmovými orgány v Praze pochopena. Náš zájem o Střední východ vyžaduje, aby byly využity všechny možnosti ke sblížení se s Araby a arabskými státy.“²⁵⁶

V roce 1957 se Československý film na festival konaný v rámci damašského veletrhu přihlásil po předchozích výtkách již se šesti filmy, loutkovými a dokumentárními. Ministerstvo zahraničních věcí tento postup zkritizovalo:

„Máme pochybnosti o vhodnosti výběru některých z filmů. Tak například *Mistr Pavel z Levoče*, o němž nelze pochybovat, že má co říci československému občanu, bude podle našeho názoru naprosto nesrozumitelný pro arabské obyvatelstvo. Rovněž nás velmi překvapuje, že na festival zasíláte pouze dokumentární a loutkové filmy, zatímco většina ostatních států zasílá alespoň jeden dobrý celovečerní film výroby 1956–1957.“²⁵⁷

Toho roku se filmový festival během damašského veletrhu nakonec nekonal, záležitost týkající se vhodného výběru filmů pro Blízký východ tak na krátký čas utichla. V roce 1958 se zástupci ministerstva zahraničních věcí, ministerstva školství a kultury a Československého filmu však setkali, aby důkladněji připravili československý doprovodný filmový program damašského veletrhu. Výsledkem porady bylo, že namísto doprovodného programu bude uspořádána samostatná reprezentační přehlídka československého filmu, realizovaná až po skončení veletrhu, aby lépe vynikla. Zároveň bylo domluveno, že se tento Týden československého filmu posléze uskuteční také v Káhiře, neboť o něj egyptská strana již dříve projevila zájem, a že se na závěr přesune do Bagdádu, což by podnítilo navázání nových československo-iráckých styků po pádu monarchie.²⁵⁸

²⁵⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Mimořádná zpráva o konání filmového festivalu v Damašku, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 24.10.1956.

²⁵⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dopis ministerstva zahraničních věcí Československému filmexportu, Praha, 15. 5. 1957.

²⁵⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Závěry z porady 20. 8. 1958 na ministerstvu školství a kultury ve věci filmových akcí v Damašku, Káhiře a Bagdádu, Praha, 20. 8. 1958.

V druhé polovině roku 1958 odcestovali do Sjednocené arabské republiky na čtrnáct dní dva zástupci Československého filmexportu, aby zde domluvili podmínky příprav prvních Týdnů československého filmu konaného na Blízkém východě. Bylo plánováno, že přehlídka bude zahájena na přelomu ledna a února 1959 v Iráku, posléze se přesune do Sýrie a bude zakončena v druhé polovině února v Egyptě.²⁵⁹ Velkolepý záměr však narážel na řadu nepředvídatelných komplikací, organizačních zádrhelů a vyznačoval se komunikačním chaosem. Zastupitelský úřad v Káhiře obdržel od Československého filmexportu filmové kopie, z nichž si s ředitelem egyptského filmového odboru při ministerstvu kultury a národní orientace, patrona přehlídky, měl vybrat konkrétní snímky pro program Týdne. Ředitel filmového odboru byl však mezitím propuštěn, a než se ujal své funkce jeho nástupce, proces výběru filmů se pozdržel.²⁶⁰ Filmové kopie nemohly proto být zavčas odeslány z Káhiry do Damašku, aby byl i zde proveden výběr filmů pro Týdny v Bagdádu a Damašku. Časové prodlevy týkající se nejprve výběru filmů, poté i výroby kopií, zapříčinily přesunutí pořadí konání jednotlivých Týdnů. Přehlídka v Egyptě, organizovaná za asistence egyptského filmového odboru, se měla uskutečnit tedy jako první. Týdny československého filmu v Damašku a Bagdádu, připravované za spolupráce zastupitelského úřadu v Damašku a syrské distribuční společnosti Kotrie a Bagdadi, byly pro další organizační problémy odloženy až po konání přehlídky v Egyptě.

První Týden československého filmu v Káhiře se uskutečnil od 9. do 15. března 1959. V kině Opera byly promítnuty snímky *Vlčí jáma* Jiřího Weisse, *Vynález zkázy* Karla Zemana, *Větrná hora* Jiřího Sequense, *Ztracená stopa* Karla Kachyni a *Co řekne žena* Jaroslava Macha.²⁶¹ Původně zvažovaný film *Štyridsaťštyri* Paľa Bielika nebyl do programu na doporučení zastupitelského

²⁵⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Týdny československého filmu v Bagdádu, Damašku a Káhiře. Dopis Československého filmexportu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 19. 12. 1958.

²⁶⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1, Týden československého filmu v Káhiře, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 14. 12. 1958.

²⁶¹ Festival československého filmu v Káhiře (1959). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1, č. 5, s. 20.

úřadu zařazen vzhledem k jeho protidůstojnickému zaměření, což by v té době odporovalo egyptským politickým poměrům.²⁶² Film *Vynález zkázy* byl do programu zařazen na přání egyptského prezidenta Gamála Násira, kterému bylo promítání tohoto filmu přislíbeno zástupci Československého filmexportu během jejich návštěvy Sjednocené arabské republiky na podzim 1958. Uvedení filmu se ukázalo posléze jako komplikované, neboť práva k promítání *Vynálezu zkázy* ve světě měla zakoupena americká společnost United Motion Pictures. Ta dala ale souhlas k jednomu nekomerčnímu promítnutí filmu pro zvané osobnosti a diplomatické sbory během připravovaného Týdne československého filmu v Káhiře.²⁶³ Podle komentáře egyptského recenzenta, podivujícího se nad neúspěchem projekce *Vynálezu zkázy*, se však zdá, že film byl promítán i před širším publikem, ač dobové archiválie uvádějí, že se film promítal výhradně pro uzavřenou společnost. Recenzent uvedl, že:

„Při zahájení Týdne československého filmu odešla po půl hodině polovina diváků z kina, poněvadž se jim film nelíbil. Tento film, který se nelíbil a v němž není ani jeden polibek, dostal zlatou medaili na mezinárodním festivalu v Bruselu. Věřím v pravdivost této zprávy, poněvadž jsem se již sám přesvědčil při mnoha příležitostech, že se diváci nudí i na filmech amerických, zabývají-li se vážnými otázkami a ne problémy sexuálními nebo kriminálními historkami. Toto nebezpečí amerických filmů se nesmí podceňovat, poněvadž takovéto filmy nejsou promítány jen ve velkých městech, ale i v lidových kinech. Ministr kultury by se měl vážně zamyslet nad nebezpečím nákazy naší mládeže americkými filmy, aby se už neopakovalo, že polovina diváků odejde z filmu světové úrovně, pravdivého, upřímného, jednouchého jen proto, že se v něm hrdinové ani jednou nepolíbí.“²⁶⁴

O něco pozitivnější obraz programu Týdnu československého filmu v Káhiře přinesl egyptský týdeník Al Mussawar:

²⁶² AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí a Československému filmexportu, Káhira, 29. 1. 1959.

²⁶³ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Záznam vypracovaný ministerstvem zahraničních věcí, Praha, 26. 2. 1959.

²⁶⁴ Festival československého filmu v Káhiře (1959). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1, č. 5, s. 20–21 [cit. Ibrahim Amer, Al Gamhouria 14. 3. 1959].

„Pocit, který nás ovane po zhlédnutí českého filmu je, že život může být ještě krásnější. Na Festivalu československého filmu jsme viděli čtyři rozdílné filmy: milostný příběh, komedii, vlastenecký námět a dobrodružný film. Všechny příběhy jsou klidné, jednoduché, dodávají diváku důvěru a víru v život. Napětí a strach v nich neexistují. Je to přímo překvapující rozdíl proti americkým filmům o kovbojích, v nichž jsou samé rvačky a plno mrtvých.“²⁶⁵

Egyptští novináři byli pozváni jak na projekce československých filmů, tak na slavnostní recepci uspořádanou na počest československé delegace, jež filmy doprovázela. Delegace se skládala z Augustína Michaličky, náměstka pověřence pro kulturu a hereček Sylvie Daničkové, Hany Kavalírové a Aleny Kreuzmannové.²⁶⁶ Během příprav Týdne bylo zastupitelským úřadem zdůrazňováno, že delegace musí být co nejrepresentativnější, aby získala patřičnou publicitu v tisku. Vzhledem k několika posunům termínů přehlídky nebylo do poslední chvíle ale zřejmé, kdo do Káhiry bude moci přijet.

První Týden československého filmu v Káhiře byl organizátory z ministerstva zahraničních věcí, ministerstva školství a kultury a Československého filmexportu v závěru hodnocen jako zdařilá kulturně-politická událost. Ministerstvo zahraničních věcí připustilo, že připravovaný Týden československého filmu v Damašku již nebude mít takovou oficiální úroveň jako přehlídka v egyptské části Sjednocené arabské republiky. Přesto bylo doporučeno nepodceňovat složení delegace a věnovat přehlídce v syrské části stejnou pozornost.²⁶⁷ Konání Týdnů v Damašku a Bagdádu bylo tou dobou nicméně stále v nedohlednu, neboť spolupracující společnost Kotrie a Bagdadi přípravy všemožně zdržovala, s čímž si zastupitelský úřad v Damašku již nevěděl rady:

„Kotrie projevuje téměř nezáměr o seriosní zajištění Týdne československého filmu v Bagdádu. Přes veškeré naše úsilí a

²⁶⁵ Festival československého filmu v Káhiře (1959). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1, č. 5, s. 20–21 [cit. Al Mussawar 20. 3. 1959].

²⁶⁶ Festival československého filmu v Káhiře (1959). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1, č. 5, s. 20.

²⁶⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Záznam: Vyslání delegace na Týden československého filmu v syrské oblasti SAR, Praha, 23. 3. 1959.

aktivní pomoc se nepostaral doposud o dokončení titulků, takže filmy jsou stále ještě v Bejrutu, přičemž neprošly ještě zdejší celníci a censurou.²⁶⁸

Přípravy irácké části přehlídky tak stagnovaly, zatímco v Sýrii Kotrie a Bagdadi iniciativně připravoval konání Týdne československého filmu až v sedmi provinčních městech. Československým pořadatelům však stačilo zorganizovat pečlivě přehlídku alespoň v hlavním městě Sýrie. Ta se v závěru uskutečnila na počátku června 1959 nejprve v Damašku a posléze také v Aleppu.²⁶⁹ S největší pravděpodobností zde byly promítány filmy *Černý prapor* Vladimíra Čecha, *Ztracená stopa* Karla Kachyni a dva snímky Karla Steklého *Dobrý voják Švejk* a *Poslušně hlásím*.²⁷⁰ Z dobových zpráv však není jasné, zda-li byl program skutečně takto koncipován a jaký byl jeho ohlas. Konání Týdne československého filmu v Iráku, které mělo následovat po jeho skončení v Sýrii, bylo přes trvající komunikační neshody s Kotrie a Bagdadi odloženo s tím, že jej uspořádá zastupitelský úřad v Bagdádu v budoucnosti sám. Z původního záměru připravit trojici filmových týdnů konaných postupně v Bagdádu, Damašku a Káhiře, jejichž cílem bylo navázání a prohloubení politických, kulturních a rovněž filmových kontaktů, se toto podařilo výlučně v případě egyptské přehlídky. Týden československého filmu v Káhiře sklídl velký úspěch a jeho organizování se poté stalo součástí prováděcího plánu kulturní dohody uzavřené mezi Československem a Sjednocenou arabskou republikou.

Na počátku 60. let pak došlo k dalšímu rozvoji československých styků se zeměmi Blízkého východu a Afriky. V roce 1961 bylo během cest ředitele Československého filmexportu po afrických zemích domluveno konání prvního Týdne československého filmu v Tunisu, o jehož konání měli prý neobyčejný

²⁶⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku Československému filmexportu, Damašek, 10. 4. 1959.

²⁶⁹ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Dopis zastupitelského úřadu v Damašku ministerstvu zahraničních věcí, Damašek, 4. 6. 1959.

²⁷⁰ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Souborná zpráva o přípravě týdnů československých filmů v Bagdádu /27. 2. – 4. 3. 1959/, v Damašku /13. 3. – 19. 3. 1959/ a v Káhiře /9. 3. – 15. 3. 1959/. Dopis Československého filmu ministerstvu školství a kultury. Praha 13. 2. 1959.

zájem samotní vládní činitelé Tuniska. Tou dobou byl přerušen dovoz francouzských a amerických filmů, proto byly československé filmy jednoznačně vítány. Dva měsíce před konáním Týdne československé filmu bylo promítání západních produkcí opět ale povoleno.²⁷¹ První ročník této československé přehlídky konané v Tunisu byl v místním tisku ohlášen následující zprávou:

„Týden sovětských filmů v Tunisu byl do určité míry pokusem, kdežto Týden československých filmů bude již z této zkušenosti těžit a bude zorganizován lépe a slavnostněji. Každý večer bude promítnut nový film, který bude mít reprízu druhý den ráno. K uváděnému filmu bude vždy pronesen zvláštní úvod, případně bude následovat diskuse za účasti pana Hamali ben Mabrouka, George Sadoula a zástupce Čs. filmu. Filmový týden se uskuteční pod patronací Úřadu pro informace a turismu za předsednictví generálního ředitele SATPEC pana Madhebi Lundi.“²⁷²

Týden československého filmu byl v Tunisu zahájen 10. dubna 1961 v Palace, jednom z největších místních kin, oficiálními projevy tuniského ministra informací Mohameda Masmoudiho, náměstka pověřence pro školství a kulturu Augustína Michaličky a francouzského filmového kritika Georgese Sadoula. Michalička byl zvolen vedoucím československé delegace, neboť měl s tímto již zkušenosti z Týdne československého filmu konaného v Káhiře v roce 1959. Dalšími členy početné delegace byli ředitel Československého filmexportu Ladislav Kachtík, vedoucí odboru tisku a propagace Československého filmexportu Ladislav Pospíšil, režisér Karel Kachyňa a herečky Miriam Hynková, Dana Smutná (reprezentující film *Rome, Julie a tma*) a Jana Hlaváčová (představitelka filmu *Kam čert nemůže*).²⁷³ Zahajovací film *Romeo, Julie a tma* Jiřího Weisse měl u diváků takový úspěch, že byl v závěru Týdne speciálně

²⁷¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Cestovní zpráva o pobytu československé delegace na Týdnu československého filmu v Tunisku (7. 4. – 22. 4. 1961), Dopis Československého filmexportu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 16. 5. 1961.

²⁷² Týden československých filmů v Tunisu (1961). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 34–35 [cit. La Depech Tunisienne, Tunis 8. 4. 1961 a La Prese, Tunis 8. 4. 1961].

²⁷³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Cestovní zpráva o pobytu československé delegace na Týdnu československého filmu v Tunisku (7. 4. – 22. 4. 1961), Dopis Československého filmexportu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 16. 5. 1961.

reprízován. V následujících sedmi dnech se promítaly filmy *Skalní v ofsajde* Jána Lacka, *Kam čert nemůže* Zdeňka Podskalského, *Práce* Karla Kachyni, *II. celostátní spartakiáda* Jiřího Papouška a jeden večer byl věnován výhradně kreslenému a loutkovému filmu. Francouzsky psaný deník *Le Petit Matin* o tomto komponovaném programu uveřejnil následující komentář:

„12. 4. bylo na programu Týdne několik kreslených a loutkových filmů, které nadchly malé i velké: *Vzducholod' a láska*, *Pan Prokouk akrobatem* – režisér filmu Z. Rozkopal, žák Karla Zemana, zpracoval látku mistrovským způsobem, *Kotě* – dokonalá technika a kompozice záběru činí z tohoto snímku pravé malé mistrovské dílo, *Fikmik* – čerpá z pokladu českých legend a pohádek. Rež. Karpát v něm vyjadřuje v pohádkové atmosféře pekla a v pokojné české krajině svůj smysl pro lidový humor, *Tucet mých tatínků* – rež. E. Hofman vložil do filmu svižnost, pravou nenucenost souvislých situací, nenadálý humor a konečně jemnou nadsázku karikatury.“²⁷⁴

Všechny z výše zmíněných kreslených a loutkových filmů byly barevné a až na třináct let starý film *Vzducholod' a láska* se jednalo výlučně o snímky z produkce roku 1959. Stejně tak doba vzniku promítaných celovečerních snímků odpovídala létům 1959 a 1960. Týden československých filmů v Tunisu roku 1961 tak byl ryze reprezentativní událostí, která jednak podnítila zájem o komerční uvádění československých filmů, ale měla také teritoriální politický přesah. Během této akce byly navázány styky s prozatimní alžírskou vládou a v průběhu slavností večere pořádané v tuniské vládní vile byly pronášeny přípitky na nová alžírsko-tunisko-československá přátelství.²⁷⁵

Zahraničně-politický zájem o dění v Africe byl před československou veřejností oficiálně deklarován celostátní událostí nazvanou Dny přátelství československého a afrického lidu, zorganizovanou Ústředním výborem Národní fronty. Československý film se k této kulturně-politické akci připojil uspořádáním

²⁷⁴ Týden československých filmů v Tunisu (1961). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 38 [cit. *Le Petit Matin*, Tunis 13. 4. 1961].

²⁷⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Cestovní zpráva o pobytu československé delegace na Týdnu československého filmu v Tunisku (7. 4. – 22. 4. 1961), Dopis Československého filmexportu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 16. 5. 1961.

Dnů filmů o Africe, konanými v Československu od 26. června do 2. července 1961.²⁷⁶ Ústřední půjčovna filmů k této příležitosti vytvořila filmová pásma pojmenovaná *Tváře Afriky*, *Nad Afrikou svítá* a *Pohlednice z Afriky*, složená z československých, východoněmeckých a sovětských krátkometrážních snímků. V jejich rámci byly promítány například filmy o kolonialismu (*Ve jménu civilizace* Miloslava Hrubého), o bojích v Alžírsku (*Země touží po svobodě* Jiřího Kořána) či o životě v Egyptě (*Hranice světadílů* Jiřího Sequense, *Město u pyramid* a *Nilskou deltou do Alexandrie* Jiřího Jahna).²⁷⁷ Krajským filmovým podnikům bylo navíc doporučeno, aby znovu promítly během konání Dnů filmů Afriky také celovečerní egyptské snímky *Džamila* a *Pod žhnoucím nebem* a tunisko-francouzský film *Goha*. Dny filmů Afriky měly československým občanům přiblížit africký kontinent, vznítit k němu jejich sympatie a vzbudit v nich pobouření z praktik kolonizátorů. Programová náplň tak svým částečně bojovným apelem měla zdůraznit, že africké záležitosti jsou bystře sledovány.

V roce 1961 byly v Československu uspořádány také Dny filmu Sjednocené arabské republiky. Během jednání zastupitelského úřadu v Káhiře s egyptským filmovým odborem bylo domluveno, že se tentokrát uspořádají na základě reciprocity dvě přehlídky, Dny filmu Sjednocené arabské republiky v Praze a Bratislavě a Týden československého filmu v Káhiře a Damašku.²⁷⁸ Egyptská strana se však potýkala s problémem vybrat vhodné reprezentační filmy, neboť filmoví producenti usilovali o maximalizaci svého zisku, který jim takovéto jednorázové přehlídky nepřinášely. Na konání Dnů v Československu roku 1961 však trvala, neboť měly navázat na obdobné přehlídky připravované pro

²⁷⁶ Havelka, Jiří (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav, s. 32.

²⁷⁷ Dny filmů o Africe (1961). *Filmové informace*, 12, č. 24 (14. 6.), s.15–16.

²⁷⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Záznam o přípravě Československého filmového festivalu v Sjednocené arabské republice a arabského filmového festivalu v Československu, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 28. 2. 1961.

Jugoslávii a Polsko.²⁷⁹ S ohledem na odtržení syrského území od Sjednocené arabské republiky v září 1961 se však přestalo počítat s konáním Týdne československého filmu v Damašku, což zapříčinilo i zrušení Dnů filmu Sjednocené arabské republiky v Bratislavě pořádané na recipročním principu. Egyptský filmový odbor však dál připravoval přehlídku v Praze, kam zaslal kopie celovečerních filmů *Muž v našem domě* Abdulláha Barakáta, *Vzpomínka na lásku Saada Arafaty*, *Žena na ulici* Ezzela Dine Zulficara, *Mrtvý mezi živými* Salaha Abouseifa, *Už nikdy nebudu plakat* Hassana Al Imama. Zastupitelský úřad podotkl, že výběr filmů byl proveden bez konzultace s československou stranou, v čemž však viděl příležitost učinit totéž při volbě československých filmů pro plánovaný Týden v Káhiře.²⁸⁰ Československý film však z výběru egyptských filmů nebyl ani trochu nadšený, což okamžitě dal najevo i ministerstvu zahraničních věcí:

„Považuji za nutné Vás upozornit na nízkou uměleckou úroveň a obsahovou problematičnost filmů zaslanych arabskou stranou pro zmíněnou akci. Z pěti filmů pouze jediný by mohl – a to ještě v případě podstatných úprav – přicházet v úvahu pro naši normální filmovou distribuci. Tento výběr filmů, které jsou k dispozici, podstatně ovlivňuje možnost ohlasu i výsledku této akce.“²⁸¹

Přípravami Dnů filmu Sjednocené arabské republiky byla nadále pověřena Ústřední půjčovna filmů a k výše uvedeným filmům připojila egyptský film *Džamila*, který byl urychleně zařazen do československé distribuce již v únoru roku 1961, aby podpořil boj Alžířanů za svobodu. Dny filmu Sjednocené arabské republiky byly zahájeny 30. listopadu 1961 v pražském kině Belveder za účasti egyptské delegace, vedené ředitelem filmového odboru Abdelem Salamem Moussou. Ten spolu s příslušníkem egyptské diplomacie Gamalem Eldinem

²⁷⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové festivaly Československa a Sjednocené arabské republiky, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 24. 10. 1961.

²⁸⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové festivaly Československa a Sjednocené arabské republiky, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 24. 10. 1961.

²⁸¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Dopis Ústřední správy Československého filmu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 26. 10. 1961.

Sabatou a prvním náměstkem československého ministra školství a kultury Václavem Křístkem pronesl úvodní projev, natáčený studiem Dokumentárního filmu. Po oficialitách následovala zahajovací projekce egyptského filmu *Muž v našem domě* režiséra Abdulláha Barakáta, prezentovaného podtitulem „napínavý příběh o boji proti bezpráví“.²⁸² Filmy *Muž v našem domě* a *Džamila* byly opatřeny českými titulky, zbytek programu byl vzhledem k časové tísní promítán pouze s kombinovaným překladem. Všechna představení byla prý hojně navštěvována, zejména studenty, novináři, diplomaty a pracovníky ministerstva školství a kultury či Orientálního ústavu.²⁸³ Dny filmu Sjednocené arabské republiky trvaly až do 9. prosince 1961.

Druhý Týden československého filmu v Káhiře byl recipročně organizován filmovým odborem egyptského ministerstva národní orientace a kultury ve dnech 8.–14. ledna 1962. V kině Opera bylo promítnuto sedm československých celovečerních filmů nejnovější produkce. Konkrétně se jednalo o tituly *Vyšší princip* Jiřího Krejčíka, *Smyk* Zbyňka Brynycha, *Skalní v ofsajde* Jána Lacka, *Páté oddělení* Jindřicha Poláka, *Všude žijí lidé* Jiřího Hanibala a Štěpána Skalského, *Kde alibi nestačí* Vladimíra Čecha a *Pieseň o sivom holubovi* Stanislava Barabáše. Program byl doplněn o tematicky rozmanité krátkometrážní filmy, jmenovitě o kreslené a loutkové snímky *O místo na slunci*, *Pozor, Vášeň* a o snímky dokumentární *Na naší ulici tehdy po ránu* a *Město v noci*.²⁸⁴ Všechny celovečerní filmy nechala egyptská strana na své náklady otitulkovat do arabštiny, přičemž se podařilo tyto filmy v průběhu Týdne odprodat egyptské televizi. Jako v případě Dnů arabského filmu v Praze, tak i Týden československého filmu v Káhiře byl doprovázen tříčlennou delegací, konkrétně ředitelem Československého filmexportu Ladislavem Kachtíkem, herečkou

²⁸² Dny filmu Sjednocené arabské republiky 30. 11. – 5. 12. 1961 (1961). *Filmové informace*, 12, č. 48 (29. 11.), s. 17–20.

²⁸³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Zpráva o Dnech filmu Sjednocené arabské republiky v Československu ve dnech 30. 11. - 9. 12. 1961, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 12. 2. 1962.

²⁸⁴ Havelka, Jiří (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav, s. 92.

Valentinou Thielovou a režisérem Jánem Lackem. Původně bylo jednáno, že by do Egypta odcestoval také první náměstek ministra školství a kultury Václav Křístek, vzhledem k předem stanovenému počtu delegátů byl ale upřednostněn Kachtík.²⁸⁵ Ten během Týdne československého filmu v Káhiře projednal celou řadu filmových spoluprací. Sešel se například s Abdulláhem Barakátem, jehož film *Muž v našem domě* byl uveden v Československu v rámci Dnů filmu Sjednocené arabské republiky. Kachtík se s ním domluvil na přijetí tohoto filmu do československé distribuce a to za uhrazení výhodné ceny monopolních práv. Následovala jednání se společností Egypt Film, s níž byla domluvena již výše zmíněná televizní spolupráce či s egyptským ministerstvem kultury a národní orientace o možnostech filmové koprodukcce.²⁸⁶

Druhý Týden československého filmu v Káhiře tak přinesl upevnění již dříve navázaných filmových kontaktů a rozšířil vzájemné spolupráce o nové možnosti. O všech promítaných filmech byly otištěny recenze v egyptském tisku. Například o zahajovacím filmu *Vyšší princip* bylo pochvalně napsáno toto:

„Film je palčivý, dojmavý, pozoruhodně realistický do nejmenších detailů. Autor filmu Jiří Krejčík je jedním z nejtalentovanějších československých režisérů. Realistickou technikou svého filmu dosahuje toho, že bolestný vývoj nanejvýš dramatických událostí dojmá i méně vnímavé diváky.“²⁸⁷

Třetí ročník Týdnu československého filmu v Káhiře byl proto některými novináři již očekáván:

„Všichni ti, kteří se zúčastnili v minulém roce II. Týdne československých filmů, musí si ještě vzpomenout na vysoký standard filmů, které byly tehdy promítnuty. Stále vzpomínáme na *Smyk* režiséra Brynycha a na *Píseň o sivém holubovi* režiséra Barabáše. Proto jsme s nadšením očekávali III. Týden

²⁸⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Dopis ministerstva zahraničních věcí zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 29. 12. 1961.

²⁸⁶ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Záznam o služební cestě do Sjednocené arabské republiky, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 18. 1. 1962.

²⁸⁷ Týden československých filmů ve Sjednocené arabské republice (1962). *Filmové informace*, 13, č. 7 (14. 2.), s. 19–20 [cit. J. R. Candel, Le Progres Egyptien, Káhira, 16. 1. 1962].

československých filmů, abychom mohli sledovat díla shora uvedených umělců a jejich kolegů, a to tím spíše, že režisér Brynych přijel do Káhiry jako člen delegace československého filmu. Byli jsme překvapeni, že bude předvedeno sedm celovečerních filmů, každý vytvořený jinými umělci. Tím se nám dostalo příležitosti seznámit se s novými umělci, jejichž dovednost a um nejsou menší než umělců, s nimiž jsme se seznámili v minulém roce.²⁸⁸

Třetí Týden československého filmu v Káhiře byl opět organizován egyptským ministerstvem kultury a národní orientace. Uskutečnil se ve dnech 7.–14. ledna 1963 a byl již považován za tradiční událost, stvrzující partnerství mezi Československem a Sjediněnou arabskou republikou.²⁸⁹ Během Týdne byly v kině Opera promítány celovečerní filmy z let 1961–1962, jmenovitě *Akce Kalimantan* Vladimíra Síse, *Baron Prášil* Karla Zemana, *Muž z prvního století* Oldřich Lipského, *Pevnost na Rýně* Ivo Tomana, *Smrt na Cukrovém ostrově* Jiřího Sequense, *Trápení* Karla Kachyni a *Zelené obzory* Ivo Nováka.²⁹⁰

O několik měsíců později recipročně následoval Týden československého filmu druhý ročník přehlídky filmu Sjediněné arabské republiky, pořádané opět Ústřední půjčovnou filmů. Původní název Dny filmu Sjediněné arabské republiky byl nyní změněn na Týden filmu Sjediněné arabské republiky a tomuto odpovídalo i rozšíření projekčních míst. Týden probíhal ve dnech 28. května až 2. června 1963 v pražském kině Sevastopol a simultánně od 31. května do 6. června v bratislavském kině Slovan. Jako zahajovací film byl pro obě města vybrán zástupcem Československého filmexportu Eduardem Haisem snímek *Hlavní nádraží* Youssefa Chahineho. Egyptská strana však několik dní před zahájením Týdnů bez udání důvodů oznámila, že přehlídka bude zahájena filmem

²⁸⁸ III. Týden československých filmů v Káhiře, leden 1963 (1963). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 5, č. 5, s. 26 [cit. Ahmed El Hodary, Al Mejjallah, únor 1963].

²⁸⁹ Týden československých filmů v Káhiře (1963). *Filmové informace*, 14, č. 6 (6. 2.), s. 17–18.

²⁹⁰ Havelka, Jiří (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav, s. 102.

Všichni jsou mé děti Ahmeda Diaeddina.²⁹¹ Edaurd Hais posléze vyjádřil ministerstvu školství a kultury a ministerstvu zahraničních věcí své zklamání z neuvedení *Hlavního nádraží*, který považoval za nejlepší film Týdnů.²⁹² Během Týdne filmu Sjednocené arabské republiky byly ještě uvedeny filmy *Člověk v mém životě* Youssefa Chahineho, *Dny bez lásky* Houssama El-Dina Mustafy, *Eva* Fatineho Abdela Wahaba a egyptské krátkometrážní snímky.²⁹³

V roce 1964 nebyly filmové týdny v Československu a Sjednocené arabské republice již recipročně pořádány. Egyptský ministr kultury a národní orientace prý prohlásil, že takovéto přehlídky nejsou rentabilní, neboť jsou filmy promítány pouze před omezeným počtem diváků a to jednorázově. Naopak s odkazem k nově zřízené státní distribuční společnosti vyjádřil, že upřednostňuje uvádění zahraničních filmových titulů v širší distribuci.²⁹⁴ Československá strana změny oficiálního egyptského postoje ke konaným přehlídkám litovala, neboť pro ni znamenaly jedinečnou příležitost k získávání zdarma arabsky otitulkovaných kopií československých filmů, k posilování kontaktů a filmových a televizních spoluprací.²⁹⁵ Uspořádání přehlídky československých filmů se tak pro rok 1964 chopilo Československé kulturní středisko v Káhiře. Byly předvedeny krátkometrážní a televizní snímky, mezi nimi například kreslená *Špatně namalovaná slepice* Jiřího Brdečky, dokumentární *Fantazie pro levou ruku a lidské svědomí* Pavla Hobla a zakázkový film pro Čedok, *Napříč Československem* Milana Tichého.²⁹⁶ V průběhu 60. let se v Egyptě konal Týden

²⁹¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Zpráva o průběhu Týdne filmu Sjednocené arabské republiky v Praze a Bratislavě, nedatováno.

²⁹² AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové týdny v Sjednocené arabské republice, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka zastupitelskému úřadu v Káhiře, ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu školství a kultury, Praha, 13. 9. 1963.

²⁹³ Týden filmů SAR (1963). *Filmové informace*, 14, č. 20 (16. 5.), s. 17–19.

²⁹⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové týdny v Sjednocené arabské republice, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 24. 8. 1963.

²⁹⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Filmové týdny v Sjednocené arabské republice, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka zastupitelskému úřadu v Káhiře, ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu školství a kultury, Praha, 13. 9. 1963.

²⁹⁶ Havelka, Jiří (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav, s. 112.

československého filmu ještě v roce 1966, kdy byla v Káhiře a Alexandrii představena žánrová, stylová a tematická pestrost československé kinematografie. Byly zde uvedeny koňská opera *Limonádový Joe* Oldřicha Lipského, muzikál *Starci na chmelu* Ladislava Rychmana a hudební film *Kdyby tisíc klarinetů* Jána Roháče a Vladimíra Svitáčka. Dále byl promítán historický film *Jánošík I., II.* Paľa Bielika, snímek *Atentát* Jiřího Sequense a kriminální *Zločin v dívčí škole* Ivo Nováka, Ladislava Rychmana a Jiřího Menzela. Z československé nové vlny zde byly předvedeny vzhledem k vývozní praxi do jiných států pouze *Černý Petr* Miloše Formana a povídka *Romance* Jaromila Jireše z filmu *Perličky na dně*. Program byl doplněn o krátkometrážní animované a kreslené filmy a v rámci propagace celostátní spartakiády byly také uvedeny filmy *Pražské léto 65* a *Sparakiáda 65*.²⁹⁷

Týdny československého filmu na Blízkém východě se přesunuly v druhé polovině 60. let především do zemí Magherbu. Na počátku roku 1964 podnikl zástupce Československého filmexportu Edaurd Hais pracovní cestu do Tuniska a Alžírka, kde jednal s místními zástupci o televizní spolupráci, koprodukcích a prodeji filmů.²⁹⁸ Spolupráce se rozvíjela a o dva roky později byl v Alžírsku uspořádán první Týden československého filmu. Přehlídka byla zahájena 22. září 1966 v kině Algeria projekcí filmu *Až přijde kocour* Vojtěcha Jasného. V dalších dnech byly promítány filmy *Vysoká zeď* Karla Kachyni a *Atentát* Jiřího Sequense. Program byl zastoupen rovněž snímky československé nové vlny, *Černým Petrem* a *Láskami jedné plavovlásky* Miloše Formana, *Křikem* Jaromila Jireše a povídkovým filmem *Perličky na dně*.²⁹⁹ Všechny tyto filmy byly posléze prodány alžírské televizi.³⁰⁰ Týdnu se zúčastnili jako delegáti zástupce Československého filmexportu Eduard Hais, herečka Vlasta Chramostová a režiséři Vojtěch Jasný a

²⁹⁷ Týden československého filmu v SAR (1966). *Filmové informace*, 17, č. 12 (23. 3.), s. 14.

²⁹⁸ Spolupráce Československého filmu s Tuniskem a Alžírskem (1964). *Filmové informace*, 15, č. 14 (2. 4.), s. 20 – 21.

²⁹⁹ Havelka, Jiří (1976): *Čs. filmové hospodářství 1966–1970*. Praha: Československý filmový ústav, s. 102.

³⁰⁰ Havelka, Jiří (1976): *Čs. filmové hospodářství 1966–1970*. Praha: Československý filmový ústav, s. 224.

Jaromil Jireš. Volba delegátů se ukázala jako správná, neboť se posléze v alžírském tisku objevil oslavný komentář věnovaný právě československým režisérským osobnostem:

„Stalin je mrtev. Tak asi v roce 1962 dochází k explozi: Češi vyrvou Polákům štafetu kvality socialistického filmu, i když boj zůstává napjatý. Jména Miloše Formana, Jasného, Brynychy, Němce, Jireše, Bočana, Šorma, Chytilové se stávají téměř tak slavnými jako jména Truffaut, Antonioni, Polanski, Reisz ve světové kinematografii, jak na Východě, tak i na Západě.“³⁰¹

Týden československého filmu se konal v Alžíru, Oranu, Annabě a Constantine až do 3. října.³⁰² Těšil se diváckému ohlasu a to i v provinčních městech, kde byly československé filmy uváděny rovněž ve velkých kinech s místy pro tisíc návštěvníků.³⁰³ Jednalo se však o jednorázovou událost, která nebyla v následujících letech znovu organizována.

V roce 1967 byl však Týden československého filmu organizován opět v Tunisku a to po šestiletém odmlčení. Československé filmy si zde ale mezitím našly své publikum ve filmových klubech. Připravovaný Týden československého filmu byl proto ohlášen v tuniském tisku zprávou, charakteristickou sebevědomou obeznámeností s československou filmovou tvorbou:

„Týden československého filmu – nová vlna a tradice, dvě tváře československého filmu. Pod vysokým patronátem pana ministra kultury a informací bude organizován od 2. do 8. 5. v kinu náročného diváka II. znění Týdne československého filmu. Během tohoto týdne bude promítáno 6 celovečerních a 7 krátkých filmů, vybraných z nejreprezentativnějších filmů československé produkce posledních let. Samozřejmě v roce 1967 už nemusíme objevovat československou kinematografii ani v Tunisu, kde filmové kluby měly tuto zimu na programu *Křik* Jaromila Jireše /oceněný jury I. festivalu v Kartágu/, *Prince Bajaju* Jiřího Trnky,

³⁰¹ I. Týden československých filmů v Alžírsku, září 1966 (1966). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 7, č. 1, s. 43 [cit. El Moudtahid, 23. 9. 1966].

³⁰² I. Týden československých filmů v Alžírsku, září 1966 (1966). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 7, č. 1, s. 42.

³⁰³ První akce s československými filmy v Alžírsku (1966). *Filmové informace*, 17, č. 41 (12. 10.), s. 22–23.

Atentát Jiřího Sequense, Obchod na korze Jána Kadára a Elmara Klose, *Intimní osvětlení* Ivana Passera a *Nikdo se nebude smát* Hynka Bočana.³⁰⁴

Během Týdne byly však promítány poměrně starší snímky a nikoli ty nejaktuálnější vzniklé. Do programu byly zařazeny *Vynález zkázy* Karla Zemana, *Sen noci svatojánské* Jiřího Trnky, *Naděje* Karla Kachyni, *Hvězda zvaná Pelyněk* Martina Friče, *Lásky jedné plavovlásky* Miloše Formana a *Každý mladý muž* Pavla Juráčka. Delegaci vyslanou do Tunisu tvořili náměstek ředitele Československého filmexportu Ladislav Pospíšil, herečka Jitka Zelenohorská (reprezentující *Ostře sledované vlaky*), režisér Pavel Juráček (jehož film *Postava k podpírání* byl během Týdne rovněž promítán) a Monika Gajdošová, dramaturgyně ze Štúdia hraných filmov Bratislava.³⁰⁵ Následující Týden československého filmu se v Tunisu konal poté až v roce 1969. Bylo uvedeno opět sedm celovečerních snímků, tentokrát však zvolených z novější tvorby let 1965–1967. Od 10. února 1969 se tak v několika tuniských městech uskutečnily projekce filmů *Kristove roky* Juraje Jakubiska, *Bloudění* Antonína Máši a Jana Čuříka, *Ukradená vzducholod'* Karla Zemana, *Pět holek na krku* Evalda Schorma, *Soukromá vichřice* Hynka Bočana, *Mučedníci lásky* Jana Němce a *Já, spravedlnost* Zbyňka Brynycha. Jako delegáti byli vysláni režisér Evald Schorm, herečka Jana Brejchová a pracovník Československého filmexportu. Tato přehlídka byla spolu s Týdnem československého filmu pořádaného toho roku rovněž v Pákistánu hodnocena za velmi významnou zahraničně-politickou událost, neboť po srpnové okupaci roku 1968 nebyly bezprostředně podepsány prováděcí protokoly o další spolupráci s kinematografiemi, s nimiž běžně Československo udržovalo styk.³⁰⁶

Pořádání Týdnů československého filmu na Blízkém východě v období 50. a 60. let patřilo k významným oficiálním zahraničně-politickým událostem, které

³⁰⁴ Týden československých filmů v Tunisu, květen 1967 (1967). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 8, č. 8, s. 23–29 [cit. La Presse, Claudie Sambain a Pierre Martin, Tunis 29. 4. 1967].

³⁰⁵ Týden československého filmu v Tunisu (1967). *Filmové informace*, 18, č. 17 (26. 4.), s. 23.

³⁰⁶ *Komplexní rozbor za rok 1969* (1970). Praha: Československý filmexport, s. 115.

v mnoha případech napomohly navázat zásadní personální kontakty, bez nichž by nebylo možné realizovat další dílčí spolupráce. Pořádání Týdnů z počátku postrádalo jasnou koncepci týkající se volby uváděných snímků. Bylo provázeno jistou neohrabaností a neznalostí místních poměrů, proto byl navrhovaný program přehlídek z počátku častým zdrojem sporů a to především mezi zastupitelskými úřady blížeji seznámenými s daným teritoriem a československými filmovými orgány, které musely plnit zadané plány. Již na počátku 60. let však vzájemné spolupráce probíhaly hladce a filmoví delegáti vysílání účastnit se Týdnů v zahraničí psali na pracovníky zastupitelských úřadů pozitivní hodnocení, v nichž si cenili jejich snahy zorganizovat precizní filmové přehlídky. Týdny pořádané na konci 50. let narážely stále na problematiku, zda-li upřednostnit propagační potenciál přehlídky či vnímat především její ekonomické aspekty. Týdny pořádané na základě reciprocity do jisté míry finanční otázky vyřešily, neboť pořádající strana vždy na vlastní náklady zajistila otitulkování filmových kopií druhé strany, čímž mohly být vybírány do programu filmy s politicko-propagačním podtextem, které měly jinak menší komerční potenciál. V druhé polovině 60. let byly naopak uváděny především umělecky pojaté filmy, které v zahraničí našly uznání.

5. Filmová tvorba

Československo-blízkovýchodní kinematografické průniky v 50. a 60. letech se neomezovaly pouze na uvádění již vzniklých filmových a televizních děl, na výměnu zpravodajských záběrů či na pořádání reprezentačních filmových přehlídek v jednotlivých zemích. Oboustranné spolupráce rovněž spočívaly v realizacích koprodukčních filmů, v natáčení snímků na zakázku či ve vysílání a přijímání stipendistů, ať již ke studiu či k prohloubení jejich praxe. V průběhu 50. a 60. let tak vzniklo okolo sedmi desítek československých krátkometrážních snímků, které mají bezprostřední vztah k Blízkému východu. Jedná se o snímky natočené československým štábem během cest na Blízký východ, o střihové filmy vzniklé z materiálů pořízeného blízkovýchodními filmaři, ale i o snímky natočené samotnými blízkovýchodními stipendisty během studií na FAMU. Tato kapitola se proto zabývá československo-blízkovýchodními průniky v oblasti filmové tvorby a zasazuje jednotlivé snímky do dobového kontextu.

5.1 Československé filmy o arabském světě

Mnohé československé krátkometrážní snímky pojednávající o Blízkém východě ideově vycházely z dobových politicky orientovaných kampaní. V druhé polovině 50. let vzrostl zájem o dění v rozvojových zemích, což se ve veřejném diskurzu nejviditelněji projevovalo deklarovanou podporou bojujícím státům za jejich nezávislost. Československý státní film v roce 1956 plánoval tuto problematiku zpracovat v dokumentárním filmu *Boj proti kolonialismu*. Oslovil za tímto účelem československý zastupitelský úřad v Káhiře, zda-li by mu pomohl zprostředkovat dokumentární záběry z Egypta i z dalších států Afriky, které by se týkaly následujících událostí či situací:

„Boje na arabsko-izraelských hranicích, sesazení krále Farúka, vyhlášení Egyptské republiky, odchod britských vojáků, znárodnění Suezského průplavu, kontrastní záběry chudých

obydlených čtvrtí se čtvrtěmi boháčů, bungalovy kolonizátorů, záběry z ostatní Afriky: moderní čtvrtě boháčů v Johannesburgu, těžká práce černochů na diamantových a zlatých polích, primitivnost způsobu života ve vnitřní Africe, dobývání uranu v Belgickém Kongu, konference arabských státníků, odvážení egyptského zboží z přístavu do zahraničí.³⁰⁷

Vznik filmu byl urgován, neboť měl být použit ještě téhož roku při výuce na Filmové lidové univerzitě.³⁰⁸ Jak se tato záležitost dále vyvíjela, není z dobových materiálů bohužel zřejmé, je však pravděpodobné, že sběr „usvědčujících“ záběrů se protáhl a film byl proto připraven až o tři roky poději. V roce 1959 tak vznikl stříhový film Miloslava Hrubého nazvaný *Ve jménu civilizace*, jehož obsahem bylo právě „usvědčení kolonialismu z barbarství na porobených národech“.³⁰⁹ Boj za osvobození, kontrast chudoby a bohatství či izraelské nebezpečí bylo tehdy vnímáno stále jako velmi aktuální téma. Tyto náměty byly však zpracovávány i po celá 60. léta.

V roce 1961 vznikla řada tendenčních a schematických filmů tematizujících vztahy s africkými zeměmi. Bylo to téhož roku, kdy byly v Československu uspořádány Dny přátelství československého a afrického lidu a v jeho rámci Dny filmů o Africe. Dokumentární filmy *Afrika bude svobodná* a *Afrika volá* vznikly v režii Miloslava Hrubého, který těmito filmy tematicky navázal na svůj předchozí snímek o boji proti kolonializmu. Dokumentární snímek Vlastimila Poseděla *Africká přátelství* diváka seznamuje s Afričany studujícími a pracujícími v tehdejší Československu. Film je vystavěn na kontrastu šťastného a spokojeného života v socialistickém zřízení a tragické každodenní reality v afrických zemích sužované útrapami boje za svobodu. Tato bipolarita je prezentována jak obrazem, tak doprovodným voice-over

³⁰⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Filmový materiál z Egypta, Dopis Československého státního filmu ministerstvu školství a kultury, Praha, 6. 9 1956.

³⁰⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Obstarání egyptských filmů pro Filmovou univerzitu, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Káhiře, Praha, 28. 9 1956.

³⁰⁹ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

komentářem. Filmové setkání s africkými stipendisty o první červencové neděli v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka zakončují slova „nové písně o bratrství a barevné duze míru jako mostu mezi bílým a černým světem“. Téma života v osvobozených afrických státech bylo také zpracováno v roce 1963 v zakázkovém stříhovém filmu Dušana Kulíška *Afrika v boji za oslobodenie*.³¹⁰

Odlišný obraz blízkovýchodních a afrických zemí přinesli Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka v osobitých cestopisných reportážích pořízených během jejich cest. Ve filmu *Jste moji starší bratři* z roku 1961 zvou diváka například na návštěvu do muslimské domácnosti. V roce 1962 přináší reportáž *Irácký Kurdistan* ze stejnojmenné oblasti. Oproti výše uvedeným filmům o Africe nevyužívá *Irácký Kurdistan* snímaný obraz jako ilustraci k mluvenému slovu. Kamera pozorně sleduje, co se před ní děje a to v celcích i detailech, viděné je doplněno poučeným, popisným, avšak odpolitizovaným komentářem. V *Iráckém Kurdistanu* je rovněž reflektováno, jak se před kamerou natáčení lidé mění, jak znejistí a jsou zvědaví zároveň. Toto přiznání je zcela civilní a absentuje zde podbízivá tendenční interpretace, například že lidé jsou zde ustrašení a nedůvěřiví důsledkem samolibé vlády monarchů či kolonizátorů, což by zajisté zaznělo ve výše zmíněných filmech schematicky představujících život v Africe. Desítky reportáží Zikmunda a Hanzelky točených po celém světě vznikaly však za výjimečných produkčních podmínek spjatých se značnou volností při cestování i natáčení, zatímco ostatní československé krátkometrážní snímky byly realizovány především na základě tematických plánů a měly mnohdy zakázkový či zpolitizovaný charakter.

Poučný film *Setkání světadílů* Vojtěcha Količe z roku 1962, tematizující československý výzkum afrických a asijských kultur, je příkladem zakázkového snímku natočeného pro Československou akademii věd a Československou komisi pro UNESCO. Film je složen ze dvou nesourodých částí, první dvě minuty

³¹⁰ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

snímku jsou vystavěny jako historizující exkurz do Orientu, což je komentářem posléze popřeno a je naopak nastíněno, že africké a asijské země nejsou již synonymem pro dobrodružství a exotiku. Následujících třináct minut se tak film snaží za pomoci inscenovaných pasáží, reportážních záběrů, snímaných artefaktů, terénních fotografií, sestřihů z výstav či koncertů deklarovat, že díky československé vědecké činnosti Afriku i Asii již důvěrně známe a těmto kontinentům rozumíme. Nepřehlédnutelným prvkem československých krátkometrážních filmů tak mimo jiné bylo okouzlení exotikou blízkovýchodních zemí a následné popření tohoto orientalistického vidění. To bylo nahrazeno demonstrací přítomné modernity, pokrokovosti a vzrůstající společenské rovnoprávnosti. Toto vyobrazování dvou tváří Blízkého východu, kladených do protipólu, však nebylo příliš přesvědčivé, neboť kamery mnohdy v závěru jednotlivých filmů sklouzávaly právě k tomu, co bylo považováno za exotické a oproti československým reáliím především odlišné.

Druhá vlna zintenzivněného československého zájmu o politický vývoj v zemích Blízkého východu nastala v roce 1967 důsledkem vypuknutí třetí arabsko-izraelské války, tzv. šestidenní války a krátce poté též rozpoutáním čtvrté arabsko-izraelské války. Téhož roku tak vznikl v režii Františka Lukáše zakázkový film *Přátelství* pojednávající o československo-arabské spolupráci. V roce 1968 pak v režii Aloise Svobody vzniklo o arabských zemích hned pět barevných dokumentárních filmů. V Egyptě byla natočena reportáž *Civilizace na vodě*, v Alžírsku vznikl film *Mezi Atlasem a oázami*, o Súdánu pojednává snímek *Vzemi bílého nosorožce* a v Adenu, hlavním městě Jihojemenské lidové republiky, byl nasnímán dokument *Umírající město*. Během cesty do těchto čtyř zemí byl rovněž natočen film *Mars kráčí pískem*, přinášející bezútěšnou reportáž o válečných událostech ve zmíněné oblasti.

Specifičností této filmové série Aloise Svobody o arabských zemích je jejich ideová vyhraněnost, političnost a vynášené verdikty, které si napříč jednotlivými filmy protiřečí. Snímek *Mars kráčí pískem* přináší obraz

zpuštěných zemí důsledkem nemilosrdné války. Místí obyvatelé již nejsou prezentováni jako moderní občané, nýbrž jako oběti či zaostalí beduíni. Obraz se stává pouhou ilustrací k mluvenému voice-over komentáři, který suše pronáší protináboženské soudy. „Mohamedánka vezoucí syna od obřízky“, zazní při neutrálním záběru ženy vezoucího chlapce na oslovi. Nové školy zde podle komentáře staví pouze Sovětský svaz a další socialistické státy, zatímco vojáci Organizace spojených národů jsou vyobrazeni pouze v situacích, kdy hrají ping pong. Československá stopa je zde představena rovněž pozitivně, skrze montéry z Pardubic, traktory, lodě či zbraně československé výroby. Československé zbraně jsou však hodnoceny jako významné instrumenty, které pomohly Alžíránům získat jejich nezávislost, zatímco zbraně evropské a americké jsou výslovně zmiňovány pouze v souvislosti s pustošením Adenu. Reportáž pojednávající o životě v Egyptě, *Civilizace na vodě*, naopak diváka přivádí do pulzující Káhiry, kde se mísí tradiční život s moderním. Tento rytmicky vyrovnaný film přináší neobvyklé záběry města a opět zdůrazňuje československou spolupráci, tentokrát v oblasti zdravotnictví, hudby či stavitelství. Oproti předchozímu snímku je vstřícný k náboženstvím, ať již k islámu, koptské církvi či judaismu. Dokument *Mezi Atlasem a oázami* přináší rovněž smířlivější obraz současného Alžírka, než činí film *Mars kráčí pískem*. Jsou zde stále zmínky o krutých bojích za nezávislost, ale objevují se zde i záběry moderních domů, dívek v minisukních či slavicích Alžíránů. Reálný zvuk je v dokumentu potlačen a je nahrazen doprovodnou podkresovou hudbou, která docíluje toho, že vše je prezentováno s jakýmsi chladným odstupem. Doprovodný komentář není již tak agresivní, přesto plní hodnotící úlohu. Observační momenty jsou tak okamžitě přerušeny popisnými, banálními poznámkami typu: „Děti rozvojové země dovádějí na kolotoči“. Bojovný apel snímku *Mars kráčí pískem* je však charakteristický i pro film *Umírající město*. „Aden má nejen svobodu, ale také hlad“, hlásí zpravodajsky strohý komentář. Mužský voice-over tentokrát neblahořečí ani egyptského prezidenta Gamála Násira, kterého nekompromisně spolu s dalšími odsuzuje za současnou situaci v Jižním Jemenu. A to byl Násir ve

snímku *Civilizace na vodě* chválen. Záběry z vypleněného liduprázdného Adenu jsou navíc v kontrastu k dynamické jazzové doprovodné hudbě, čímž v divákovi vzbuzuje strach. Alois Svoboda je v titulcích uveden u všech pěti zmíněných filmů rovněž jako autor komentáře, ten je však dle výše uvedených příkladů použit tendenčně a obsahově si film od filmu protiřečí. Je tedy zřejmé, že snímky neměly být promítány pohromadě. Vyvěrají však otázky, na čí popud filmy vlastně vznikly a pro jaké publikum byly jednotlivé snímky určeny. Tato filmová série však jednoznačně dokládá, jak komplikované byly vztahy se zemí Blízkého východu, s níž Československu na jednu stranu udržovalo intenzivní styky a zároveň je za zády kritizovalo.

5.2 Československé filmy o Egyptě

V období 50. a 60. let vzniklo okolo dvaceti československých krátkometrážních filmů zabývajících se Egyptem. V mnoha případech se jednalo o snímky, v nichž byl Egypt spíše kulisou či atraktivním pozadím pro prezentaci a propagaci československého průmyslu a služeb. Velký důraz byl rovněž kladen na poctivou práci vykonávanou Čechoslováky po celém Egyptě. Další významný celek představuje snímky, které se skutečně Egyptem zabývají, jedná se o cestopisné reportáže či historizující dokumenty. Nepřehlédnutelnou část krátkometrážní produkce o Egyptě však představuje tvorba politicky orientovaná, reagující na lokální válečné konflikty a odpovídající československé zahraničně-politické linii. První československé filmy o Egyptě vznikly jako zakázkové reportáže. V roce 1953 byl na úzký film natočen černobílý snímek *Čerpací stanice Amira v Egyptě*. V roce 1955 byla podepsána první československo-egyptská smlouva o dodávkách zbraní a v Káhiře se téhož roku uskutečnila výstava československého průmyslu. Československou expozici a záběry ze Dne československých letadel v Káhiře přinesla reportáž Jiřího Jahna *Československá průmyslová výstava v Káhiře*, natočená na zakázku pro ČOK. V režii Jiřího Jahna

vznikly při této příležitosti rovněž další tři filmy, *Město u pyramid*, *Den v Káhiře* a *Nilskou deltou do Alexandrie*, v nichž se opět objevovaly zmínky o konané výstavě československého průmyslu a o navázaných československo-egyptských hospodářských stycích. O dodávkách československých zbraní se zde zatím ale nehovoří. Snímky jsou rovněž charakteristické tím, že neskrývají značné okouzlení Egyptem. Komentář obdivuje historické stavby, stejně tak chválí káhirska předměstí se „skvělými činžáky a přepychovými vilami“. Propagace československého průmyslu se tak zde mísí s přírodopisnými a observačními odpolitizovanými pasážemi.

V květnu a červnu 1956 odcestovala do Egypta československá kulturní delegace. Při této příležitosti člen delegace, kameraman Zpravodajské filmu Ivan Frič, natočil dva barevné snímky, cestopisnou reportáž *Egypt 56* a medailónek *Akademik prof. Lexa*. Adolf Hoffmeister, další člen československé kulturní delegace, tento proces natáčení ve své knize popisuje následovně:

„Měli jsme s sebou samé fotoamatéry a jednoho na slovo vzatého profesionála, Ivana Friče z ČSSR. Stáli u pyramid v řadě jak dělostřelci, s objektivy namířenými na čtyřicet století, která hleděla celkem tupě na nás, a spouště vesele cvakaly. Kdyby po každém cvaknutí spouště fotopřístroje zahřměla dělová rána, rachotila by Egyptem trvalá ohlušující bubnová palba. Když se fotoamatér dostane před nejfotografovanější záběr světa, není mu pomoci a pomátne se.“³¹¹

Hoffmeister se rovněž vyjadřuje k tomu, co bylo pro kameru atraktivní:

„Ty brlohy špíny a zbořeniště chudoby jsou tu jen do odvolání. Neznamená to, že veškerá chudoba a špína je tím odklizená, ale je odklizená odtud, z tohoto rohu, a na jejím místě vyrostě za dva tři měsíce dům jak ze skla. Ostatně pro naši kameru nebylo nic lákavějšího než švenkovat takhle zleva doprava a dostat tam i ty barabizny, zašité hrachovinou, i ty paláce kov-plastik-sklo.“³¹²

³¹¹ Hoffmeister, Adolf (1957): *Vyhlička s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa*. Praha: Československý spisovatel, s. 75–76.

³¹² Hoffmeister, Adolf (1957): *Vyhlička s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa*. Praha: Československý spisovatel, s. 11.

Fričův dokument *Egypt 56* kombinuje dvě roviny vyprávění. Jedna je založena na pozorování běžného života Egyptanů, přírody a starověkých památek. Ve filmu se však objevují především přírodní scenérie pořízené během plavby po Nilu. Druhá rovina filmu *Egypt 56* je více zpravodajská a přináší záběry z přehlídky vojenských oddílů arabských států. Podkresová orientální hudba je vystřídána v tento moment pochodovými melodiemi a voice-over hlas komentuje, že „egyptská armáda má dobré zbraně, některé jsou československé“. Adolf Hoffmeister tuto zkušenost ve své knize rovněž neopomíná:

„Viděli jsme na vlastní oči 20. června 1956 přehlídku vojenských sil celého arabského světa. Byla to demonstrace pohotovosti. Řekněme raději rostoucí pohotovosti. [...] Po strážní vlajky kráčely reprezentativní čety všech států arabské ligy. To byla také demonstrace. Demonstrace arabské jednoty. [...] Filmaři se pletli všude. Točili ležmo na zemi, v dřepu a kráčeli mezi palmami na štaflích jak malíři pokojů. Byly to bohaté hody tváří a úsměvů pro novináře a fotografy. Vedle Násira usedl korunní princ marocký a korunní princ saudský, ministři, sovětský ministr zahraničních věcí a představitelé všech arabských států. Egyptský svátek dosažené neodvislosti byl zároveň svátkem všech Arabů. Najednou sis uvědomil, jak obrovská je to síla. Rostoucí síla.“³¹³

Záběry z přehlídky však brzy ve filmu skončí a vystřídají je záběry Asuánské přehrady, označované za důkaz toho, jak „poušť ustoupila člověku“. Druhý film Ivana Friče *Akademik prof. Lexa* přináší oslavný portrét československého egyptologa Františka Lexy, který byl rovněž členem vyslané kulturní delegace do Egypta. Film byl dokončen v roce 1957 a do medailonku jsou tak již začleněny zmínky o Suezské krizi. František Lexa na úvod čte do mikrofonu psaný protest proti útoku na Egypt. Po tomto projevu následují stejné záběry starodávných památek, použitých již ve filmu *Egypt 56*. Tyto sekvence z Egypta jsou prolínány snímky muzeálních exponátů z Náprstkova muzea v Praze a stylizovanými záběry na Františka Lexu, jak studuje. Komentář tuto kompozici záběrů důrazně shrne: „Lexa pracuje až do noci, ostatní už spí“. Pro československé krátkometrážní

³¹³ Hoffmeister, Adolf (1957): *Vyhlička s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa*. Praha: Československý spisovatel, s. 99–103, 123.

filmy 50. let bylo však typické kombinovat různé záběry, ty se v závěru stávaly ale pouhou ilustrací pro slova pronášená v komentáři.

Suezská krize byla reflektována i v dalších československých krátkometrážních filmech. Egyptské ministerstvo národní koordinace zaslalo v roce 1956 Československému státnímu filmu dokumentární materiály natočené egyptskými kameramany během bojů v Port Saidu určené k dalšímu šíření.³¹⁴ Ještě téhož roku tak vznikly dva stříhové filmy *Osvobození Suez* v režii Václava Táborského a *Útok na Egypt* Otakara Wünsche. V roce 1958 byl ve Filmovém studiu Barrandov natočen v režii Jiřího Sequense barevný dokumentární film *Hranice světadílů*, který rovněž pojednává o Suezském průplavu. Romantizující komentář popisuje, jak „Egypt setřásl obojek kolonialismu“, jak Násir buduje průmysl a nechal proto znárodnit Suezský průplav. Film osciluje na hranici několika dokumentárních žánrů, chvílemi přináší poetické obrazy okolní krajiny a klidného přístaviště, posléze čerpá z konvencí populárně-vědeckých filmů, využívá tak kreslené mapy, grafy, obrázky či příčné řezy doplněné o zcela technické a přírodopisné informace, ty jsou ale záhy vystřídány bojovnou rétorikou a politickými hodnoceními. Kombinují se zde efektní barevné záběry pořízené z vozu jedoucího podél průplavu s černobílými sestřihy z vojenských materiálů dokumentujících útok na Egypt či se záběry vojenských přehlídek, které byly již použity ve filmu Ivana Friče *Egypt 56*. Celá tato koláž záběrů je doprovázena protiamerickým, protibritským a protifrancouzským komentářem, který však v závěru hlásá, že už je „zase klid a mír“.

V roce 1958 začala být projednávána možnost filmové koprodukce Filmového studia Barrandov s egyptským filmovým studiem Misr. V květnu 1959 byla uzavřena smlouva na koprodukci filmů *Šeherezáda* a *Poklad faraonů*, ta byla však již o rok později anulována usnesením sekretariátu ÚV KSČ z důvodu

³¹⁴ AMZV, f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6, Předání filmu egyptskému velvyslanectví, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 19. 11. 1956.

protikomunistické kampaně vedené toho času v Sjednocené arabské republice.³¹⁵ V druhé polovině roku 1959 se však egyptská strana ozvala, že by vzhledem k již vynaloženým nákladům na scénáře chtěla koprodukcí uskutečnit a to za spolupráce třetího partnera, distribuční společnosti ze Spolkové republiky Německo. Československý film chtěl tuto záležitost co nejrychleji kladně vyřešit a citoval proto v dopise ministerstvu zahraničních věcí dřívější usnesení byra ÚV KSČ týkající se koprodukcí:

„Pro spolupráci s kinematografiemi kapitalistických států, jejichž význam je nesporný, se řiďte těmito pokyny: Za nejvhodnější témata jsou pokládána díla klasické kultury nebo současné otázky boje proti válce. Je třeba pronikat výrazněji s naší ideologií na západ, a nedopustit pronikání západní ideologie k nám řadou ústupků.“³¹⁶

Na základě tohoto usnesení Československý film dále argumentoval ve prospěch koprodukcí se Sjednocenou arabskou republikou, které ohodnotil jako politicky přínosné:

„Z hlediska kulturně politického odpovídá scénář k filmu *Šeherezáda* výběru témat uvedených v tomto článku, protože vychází z díla klasické kultury. Při současném světovém nedostatku veseloher považujeme za jeho další přednost komediální zpracování. Scénář k filmu *Poklad faraonů* je zpracován podle románu současného pokrokového egyptského autora Fathi Ganema *Hora*. Není to sice látka, jež by byla přímo namířena proti hrozbě války, ale přesto její záměr je pro Egypt i ostatní arabské a právě se osvobozující africké země pokrokový. Svým způsobem odhaluje důsledky koloniálního útisku, uskutečňovaného za pomoci místních feudálních vládců. Obě tyto kulturně politická hlediska se týkají námětů a záměrů obou látek, nikoliv jejich dosavadního zpracování, jež by muselo být ještě dále

³¹⁵ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Nedatovaný záznam vypracovaný ministerstvem zahraničních věcí.

³¹⁶ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Dopis Ústřední správy Československého filmu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 26. 3. 1960.

vylepšovány, aby oba tyto scénáře byly pro obě koprodukční strany přijatelné.³¹⁷

Vzhledem k finanční náročnosti obou koprodukčních projektů bylo od realizace scénáře *Poklad faraonů* definitivně upuštěno. O vzniku *Šeherezády* se však debatovalo nadále. Během konání druhého Týdne československých filmů v Káhiře v lednu 1962 předložila československá strana egyptskému ministerstvu kultury a národní orientace nové návrhy na koprodukcí filmů *Šeherezáda* a *Expedice*.³¹⁸ V průběhu roku 1962 byly dojednávány konkrétní podmínky, přičemž egyptská strana chtěla natočit filmy ještě téhož roku, Filmové studio Barrandov plánovalo film realizovat ve skupině Šebo-Bor v roce 1963 a Československý filmexport navrhoval vyčkat až do roku 1964 a vše řádně připravit.³¹⁹ Rozpočet obou filmů byl značně vysoký a pravděpodobně i z tohoto důvodu nebyla koprodukce realizována ani v následujících letech.³²⁰

V roce 1963 bylo rovněž jednáno s nově vzniklou státní filmovou společností Sjednocené arabské republiky o československo-egyptské koprodukci celovečerního filmu tematizujícího sovětsko-egyptskou spolupráci při stavbě Vysoké Asuánské přehrady. Egyptská strana o možnostech takovéto koprodukce jednala však také s dalšími filmovými společnostmi pocházejícími z Itálie, Spolkové republiky Německo či dokonce ze Spojených států amerických.³²¹ Z dobových materiálů není zřejmé, zda-li byl tento film v závěru realizován a pokud ano, kdo se stal egyptským koprodukčním partnerem. O spolupráci

³¹⁷ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Dopis Ústřední správy Československého filmu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 26. 3. 1960.

³¹⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Dopis ředitele Československého filmexportu Ladislava Kachtíka ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 18. 1. 1962.

³¹⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Československo-egyptská koprodukce, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, červen 1962.

³²⁰ Srov. údaje o koprodukční výrobě Filmového studia Barrandov v publikacích: Havelka, Jirí (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav, s. 155–156. Dále srov.: Havelka, Jirí (1976): *Čs. filmové hospodářství 1966–1970*. Praha: Československý filmový ústav, s. 169–171.

³²¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Spolupráce filmových organizací Československa a Sjednocené arabské republiky, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 27. 3. 1963.

s československými filmaři rovněž projevila zájem Arabská liga, která zažádala o vyslání československého kameramana a režiséra k natáčení nízkorozpočtových filmů po arabských zemích³²² a také egyptští výtvarníci, kteří usilovali o natočení společného loutkového a kresleného filmu.³²³ Na vzniku československo-egyptských koprodukcí měly zájem obě zainteresované strany, k realizacím vzájemných dohod však vzhledem k politicko-společenským, kulturním, dramaturgickým, finančním i časovým faktorům nedošlo. Československé krátkometrážní snímky zabývající se Egyptem však vznikaly i nadále.

V roce 1958 byl natočen zakázkový film pro Československé aerolinie nazvaný *Nad oblaky*. Tento dokumentární snímek Kurta Goldbergera kombinuje populárně-vědecký popis o fungování letadla s reportážními záběry z letu na lince Praha – Káhira. Film je doprovázen ideologicky zabarveným komentářem, pronášejícím, že „československé letadlo je chloubou sovětského průmyslu“ či „že na černém kontinentě taky jednou poroste obilí a bavlna“ a že „Moskva je město zítřků, kde vychází slunce“. Námět sice vychází z toho, že cestující právě letí z Prahy do Káhiry, ale o Egyptě jako takovém film nepojednává. Jsou zde použity letecké záběry moře a země či ilustrační scény s cestujícími, pocházejících každý z jiného kontinentu. Dokument se o to více soustředí na demonstraci bezpečnosti a snadnosti celého letu, který samostatně zvládne i čtyřletý chlapec Míša. Egypt tak ve filmu představuje pouze pomyslné dálky, kam se cestuje pomocí pohodlného letadla Československých aerolinií, jež nabízejí svým cestujícím i to nejlepší z občerstvení, tedy „biftek, řízek, zmrzlinu a slivovici“. Z roku 1959 pak pochází dva československé krátkometrážní snímky, které o Egyptu již skutečně pojednávají. Objektívem Armádního filmu byla natočena politicko-cestopisná reportáž *V zemi bez legend* dokumentující zájezd

³²² AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, Českoslovenští filmaři pro Arabskou ligu, Dopis zastupitelského úřadu v Káhiře ministerstvu zahraničních věcí, Káhira, 5. 2. 1962.

³²³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 4, SAR - vyslání karikaturistů a režiséra do ČSSR, Dopis Ústřední správy Československého filmu ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 21. 3. 1962.

Ústřední hudby Československé armády do Egypta.³²⁴ V režii Ludvíka Tomana a za spolupráce egyptologa Zbyňka Žáby pak vznikl populárně-vědecký film nazvaný *Dávným Egyptem*, který divákovi představuje starodávné egyptské památky. Záběry současných míst slouží výhradně jako ilustrace k historizujícímu klidnému komentáři, pouze jednou se ve filmu vyskytne zmínka o soudobých dějinách a to v souvislosti s Port Saidem.

V roce 1961 natočil Emanuel Kaněra širokoúhlý dokumentární film *Egyptské rozjímání*. Snímek přináší dynamickou reportáž ze současné Káhiry, která je představena jako moderní, životem tepající město, ve kterém se přirozeně mísí bazary a mešity s novou zástavbou. Komentář již nepřináší politicky a ideologicky orientované soudy, přiznává sice, že jde o „stát, který vyhnal imperialisty“, v dalších promluvách je však spíše ironický a jízlivý k tomu, co je snímáno kamerou, tedy k záplavám turistů i k nerovné silnici táhnoucí se pouští. Obraz a doprovodné slovo jsou spolu provázány a dohromady tvoří energickou reportáž, která se do značné míry opět podílí na prezentaci československé stopy v Egyptě. Přítomnost československých vývozních značek je nasnímana v přirozeném prostředí a tak celá propagace působí věrohodně a především efektně. Rovněž reportážní sekvence z Československého kulturního střediska v Káhiře přináší civilní záběry návštěvníků a seznamuje diváka s tím, jaké služby středisko poskytuje. Československou spoluprací s Egyptem se zabývá též zakázkový film z roku 1964 *Rafinerie Suez*, natočený Propagfilmem pro Technoexport. Snímek prezentuje budování investičních celků československé výroby v Egyptě a Indii.³²⁵

V roce 1965 vznikl další populárně-vědecký film natočený za spolupráce egyptologa Zbyňka Žáby nazvaný *Zde začala historie* (známý též jako *Egyptské války* či *Kapitoly z historie faraonů*). Dokument v režii Bruna Šefranky přináší stručný, popisný exkurz do egyptské historie a poté se zcela zabývá činností

³²⁴ Šmídkal, Václav (2009): *Československý armádní film 1951–1999*. Praha: Naše vojsko, s. 45.

³²⁵ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

Československého egyptologického ústavu, jeho prací na vykopávkách, dokumentací nalezeného materiálu a následným výzkumem. Roku 1967 byl v režii Ladislava Koudelky natočen v Dokumentárním filmu Bratislava snímek *Poklady Tutanchámonovej hrobky*, který se opět zabývá egyptskými památkami. Téhož roku vznikla o cestě do Egypta reportáž *Dva týdny v zemi pyramid*, kterou připravil pro cestovní kancelář Čedok Vladimír Holomek. Tyto snímky přinášející živelný obraz Egypta byly však po rozpoutání šestidenní války opět nahrazeny reportážemi, v nichž byly akcentovány výstražné válečné záběry a komentáře byly rámovány politicko-ideologickými soudy. Jedná se o filmy *Mars kráčí pískem* a *Civilizace na vodě* Aloise Svobody z roku 1968.

5.3 Československé filmy o stycích s Íránem

Československo usilovalo o rozvoj kulturních styků s Íránem již od poloviny 50. let. V květnu 1954 se uskutečnila porada zástupců ministerstva kultury a ministerstva zahraničních věcí, jejímž výsledkem byl plán zintenzivnit československo-iránské kulturní vztahy a rozšířit konání jednotlivých československých aktivit v Íránu. S tímto cílem bylo navrženo, že bude v Československu uspořádána výstava íránského umění a folklóru, která by poté napomohla československému kulturnímu pronikání do Íránu.³²⁶ O dva roky později, 14. dubna 1956, byla v Paláci Kinských Národní galerie zahájena výstava íránských miniatur,³²⁷ o které byly natočeny dva barevné dokumentární snímky. Reportážní film *Pavilon reků a krasavic* v režii Josefa Kořána vznikl na popud československých ministerstev a byl jimi využíván v následujících letech při oficiálních setkáních s íránskou stranou.³²⁸ Během konání výstavy byl natočen

³²⁶ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 6, Výstava íránského umění a folklóru v Československu – návrh a projednání se zastupitelským úřadem, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 28. 5. 1954.

³²⁷ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 6, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Teheránu, Praha, 13. 4. 1956.

³²⁸ AMZV, f. TO-O 1945-1960, Írán, k. 6, Promítání íránských filmů, Dopis ministerstva kultury ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Teheránu, Praha, 10. 12. 1957.

rovněž film *Íránské miniatury* v režii Nosratallaha Karimiho, íránského posluchače studujícího tou dobou režii na FAMU. Děj filmu je v úvodu situován do Prahy, kde se právě koná výstava íránských miniatur a kde iluminátor v inscenovaných pasážích předvádí studentům, jak se takové miniatury malují. Ve stříhové sekvenci složené z různých iluminací je divákovi představen vývoj tohoto umění včetně perské historie. Snímek je zakončen stylizovanými pasážemi šťastných přihlížejících sklánějících se nad iluminátorem. Snímek se vyznačuje dramaturgickými prvky typickými pro dokumentární filmy 50. let, není však narušován ideologizujícím komentářem ani oslavnými pasážemi o československo-íránských vztazích. Jeho charakteristikou je především deklarace národní hrdosti autora filmu, který nechává ve snímku zaznít perštinu, perskou hudbu a historii své země vypráví výlučně skrze obrazy tradičního perského umění.

V následujících letech nebyly v Československu natáčeny další filmy o Íránu, neboť vzájemné československo-íránské kulturní styky se nevyvíjely tak, jak si československá strana původně představovala. K opravdovému počátku rozvoje oficiálních styků došlo až na konci šedesátých let a v letech bezprostředně následujících. V roce 1969, dva roky po uzavření kulturní dohody mezi Československem a Íránem, tak vznikl po mnohaletém odmlčení československý barevný dokument, *To byla expedice*, který pojednává o cestě geologů do Íránu.³²⁹ Na přelomu 60. a 70. let pak došlo k navázání zásadních kontaktů mezi císařským dvorem a československým podnikem vypráví Art Centrum, věnujícímu se zahraničnímu prodeji československého umění výtvarného, audiovizuálního, scénografického a výstavnického. V roce 1969 se Jaroslavu Fričovi, tvůrci mezinárodních multimediálních prezentací, podařilo během mezipřistání v Teheránu setkat s císařskou rodinou, která byla nadšená z československé expozice na Expo 1967 v Montrealu a měla zájem o přípravu obdobné expozice

³²⁹ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

do plánovaného památníků Šáhjád.³³⁰ V letech 1971 až 1978 tak pod vedením Jaroslava Friče vznikla na zakázku pro Írán celá řada multimediálních programů, prezentací, výstav a divadel. Podle vzpomínek Huberta S. Matějčka, jenž působil ve vedoucích pozicích Art Centra od poloviny 60. let až do roku 1989, přinesly tyto projekty Československu několik desítek milionů československých korun a byly vrcholem aktivit Art Centra.³³¹

5.4 Československé filmy o Iráku po pádu monarchie

První československé krátkometrážní filmy pojednávající o Iráku se vyojily jako okamžitá reakce na nově navázané styky mezi Československem a republikánským režimem v čele s Abdalem Karímem Kásimem. V roce 1959 probíhaly v Bagdádu oslavy prvního výročí irácké revoluce, kam zamířila i oficiálně vyslaná československá delegace vedená náměstkem ministra zahraničního obchodu Karlem Krejčou. Oslav se účastnil též tříčlenný filmový štáb složený z režiséra Zdeňka Kopáče a kameramanů Eduarda Sigrota a Vladimíra Holomka, jejichž zadáním bylo natočit o výročí Irácké republiky dokumentární film. Zdeněk Kopáč tuto zkušenost posléze vylíčil v reportáži otištěné v časopise *Kino*. Vyprávění o nepředvídatelné cestě do Iráku započal následujícím výjevem:

„Hoši, připravte se, pojedete do Iráku!“
„Kam?“
„Do Iráku ... Tigris a Eufrat, kolébka lidské kultury, *Tisíc a jedna noc*, *Zloděj z Bagdádu* ...“
„A co tam budeme dělat, proboha?“
„Budeš se divit, ale filmovat. Především oslavy 1. výročí irácké revoluce, a co dál, to se uvidí.“
„A jak dlouho tam máme být?“
„Tři dny až tři měsíce.“
„Kdy pojedeme?“

³³⁰ Axworthy, Michael (2009): *Dějiny Íránu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 231–233.

³³¹ Matějček, Hubert S. (2003): *Suměním do celého světa. Manažerské vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Ivo Ulrych – Růžičkův statek, s. 140.

„Za týden...“³³²

Dále Kopáč v článku reflektuje, jak rychle musela proběhnout adaptace filmového štábu v zcela neznámém prostředí, o němž měl být pořízen dokumentární záznam:

„Přijeli jsme do Iráku s úkolem natočit středometrážní film o oslavách 1. výročí irácké revoluce a bude-li to možné, i o dnešním Iráku. Na aklimatizaci zbyl jediný den: neděle, která je vlastně něco jako naše úterý. Příští den se začalo filmovat. Rovnými nohama jsme spadli do prostředí, které jsme si předtím nedovedli představit ani ve snu.“³³³

Kopáč rovněž popisuje, za jaké atmosféry probíhala ceremonie na počest existence Irácké republiky, všímá si její masovosti a zanícenosti. V jeho textu nechybí ani zmínka o podmínkách natáčení, které však štáb nakonec ustál:

„Nadešly slavné dny oslav: 14. a 15. červenec. Nikdo neumí odhadnout, kolik lidí přišlo do hlavního města, kolik lidí prošlo v průvodu před ministerským předsedou Abdulem Karimem Kásimem. Snad milión, snad víc. Sedm hodin trval mohutný průvod. Nelze popsat všechno to nadšení Arabů a Kurdů, Bagdadčanů a venkovanů. Pokusili jsme se zachytit je na film. A pokusili jsme se – v příštích 40 dnech – natočit i život v dnešním Iráku. Rtuť teploměru stoupala k sedmdesáti stupňům. Kamery se nám rozžhavovaly, že je nebylo možno udržet v rukou. Trnuli jsme, jak to vydrží filmová surovina.“³³⁴

Natočené záběry z ceremonie a následné cesty po Iráku posloužily v závěru ke vzniku nejméně pěti dokumentárních filmů. Snímek *Vůdce a lid* oslavuje existenci Irácké republiky. Rovněž film *Mezi dvěma epochami* vyzdvihuje život v Iráku po revoluci. Vyobrazuje, jak se za Kásimovy vlády staví vesnice, rozdávají se dětem dárky a obnovuje se tak zašlá sláva Mezopotámie. Toto staví do kontrastu k životu za monarchie, kdy kvůli královi a zahraničním finančním magnátů „odtékaly

³³² Kopáč, Zdeněk (1959): Točili jsme v zemi Tisíce a jedné noci. *Kino*, 14, č. 25 (1. 12.), s. 390–391.

³³³ Kopáč, Zdeněk (1959): Točili jsme v zemi Tisíce a jedné noci. *Kino*, 14, č. 25 (1. 12.), s. 390–391.

³³⁴ Kopáč, Zdeněk (1959): Točili jsme v zemi Tisíce a jedné noci. *Kino*, 14, č. 25 (1. 12.), s. 390–391. Kopáč, Zdeněk (1959): Točili jsme v zemi Tisíce a jedné noci. *Kino*, 14, č. 25 (1. 12.), s. 390–391.

miliony tun [ropy] z Iráku, odtékaly pouští, kde by mohly kvést růže, zemí, která by mohla žít“, praví expresivní voice-over komentář. Dokumentární snímek *Voda, voda, voda*, rovněž pomocí doprovodného komentáře klade důraz na budování a oživení půdy, ze které se „stala mrtvá poušť“. Film není ale již přímočarou politickou agitací, neboť hlas komentátora je klidný a významy jím pronášené jsou dále tlumeny observačními záběry na hory, údolí, řeky a přístaviště. Také snímek *Od severu k jihu* představuje divákovi irácké reálie. Politickými událostmi v Iráku se dále zabýval rovněž stříhový film Jiřího Mrázka *Bagdad*. Snímek pochází jako výše zmíněné dokumenty z produkce Studia dokumentárního filmu, je tedy možné, že Mrázek použil ve svém filmu také záběry nasnímané Eduardem Sigrotem a Vladimírem Holomkem během jejich cesty po Iráku.

Z roku 1960 pochází dokumentární reportáž Drahoslava Holuba *Deset z tisíce a jedné noci*, jež zaznamenává konání šestého kongresu Mezinárodního svazu studentstva v Bagdádu. Irák je v expozici uveden jako „kolébka lidské civilizace“ a jako místo neodlučně spjaté s Ali Babou a Šeherezádou. Toto exotizující představení je záhy komentářem popřeno, že se jedná již o moderní zemi, bližší charakteristiky Irácké republiky se však divák ale nedočká. Pozornost je dále výhradně věnována konané konferenci, která dle komentáře představuje „společný hlas boje proti bezpráví“. Ke slovu se ve filmu dostává mluvčí ze Sovětského svazu, jenž klade důraz na světový mír a odzbrojování, referát zde přednáší i Jiří Pelikán, předseda Mezinárodního svazu studentstva. Film akcentuje témata proslovů, využívá k tomu jednostranného, ideologicky zabarveného komentáře a záběrů na autentické potlesky a úsměvy, které významy projevů umocňují. To, že se však událost koná právě v Iráku, není dále nikterak reflektováno. Večerní posezení při opékání ryb tak není spojováno s lokální kulturou, nýbrž s trávením času v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka. Ústředním tématem filmu je tak demonstrace socialistické kultury a to bez ohledu na vzdálenost či povahu země, do níž je film situován.

Československo od roku 1961 sledovalo vývoj v Iráku s nedůvěrou a vzájemné styky započaly pomalu ustávat.³³⁵ To se odrazilo i na produkci československých krátkometrážních filmů pojednávajících o Iráku, jež v následujících letech zcela ustala. V roce 1962 se Zdeněk Kopáč ještě jednou vrátil k irácké tematice a připravil pro Československý filmexport stříhový film *Ovoce jižního slunce*, který pojednává „o pěstování, zpracování a vývozu iráckých datlí“.³³⁶ Je dosti pravděpodobné, že Kopáč do filmu začlenil záběry nasnímané Miroslavem Zikmundem a Jiřím Hanzelkou, kteří předchozího roku dokončili poučný film *Zač je datle v Iráku* o „oplodňování datlových palem v Iráku“.³³⁷ Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka natočili v Iráku na počátku 60. let také další dokumentární snímky, *Mezi nebem a vodou*, pojednávající „o cestě z přístavu Basra do Karáčí“³³⁸ či přírodopisný film *Irácký Kurdistan*. Dokumentární série v režii Zdeňka Kopáče tak zůstala osamoceným filmovým počinem reflektujícím oficiální československo-irácké styky, neboť ty byly roku 1963 přerušeny vojenským převratem v Iráku. V druhé polovině 60. let Československo nicméně s Irákem udržovalo započaté obchodní styky a uzavíralo s ním kontrakty týkající se především vyzbrojování. V omezené formě pokračovala i vědecko-technická spolupráce, stipendisté byli však do Československa vysíláni výhradně na doporučení Komunistické strany Iráku.³³⁹ Zřejmě i proto byl ke studiu na FAMU v období 50. až 60. let přijat pouze jediný student z Iráku. Byl jím Kasim Al Saadi, jenž se zde v druhé polovině 60. let věnoval studiu dokumentární tvorby. Z jeho školních prací tak lze například zmínit osmiminutový imaginativní dokument o výtvarné činnosti dětí ve škole v Dubé, nazvaný *Zrození kresby*.

³³⁵ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 93–95.

³³⁶ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

³³⁷ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

³³⁸ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

³³⁹ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 95–101.

5.5 Viděno filmem: Čechoslováci v Sýrii, Syřané v Československu

Intenzita československo-syrských oficiálních styků v 50. a 60. letech byla odvislá od často se proměňující politické situace v syrské oblasti. Vzájemná spolupráce v hospodářské oblasti probíhala však téměř bez ustání. Sýrie od druhé poloviny 50. let odebírala československé zbraně, najala rovněž řadu československých techniků a montérů. Ti v Sýrii postavili například ropnou rafinerii, továrnu na obuv či cukrovar.³⁴⁰ Československé krátkometrážní filmy se tak Sýrii věnovaly především v souvislosti s těmito hospodářskými průniky. Na počátku 60. let za spolupráce Technoexportu vznikly v režii Josefa Šurana barevné dokumentární filmy *Cesty vedou do Homsu* a *Crude Refinery*, jenž se soustředí na rafinerii v Homsu, vystavěnou Čechoslováky. Film *Cesty vedou do Homsu* v úvodu krátce představuje syrské pamětihodnosti, posléze se věnuje ale již jen prezentaci československé práce odvedené v Homsu. Výkladový voice-over komentář popisuje množství na stavbě se podílejících československých podniků, přičemž jejich práci označuje za „nejmodernější dílo“. Kamera snímá v statických celcích a detailech rafinerii a okolní krajinu, záběry však slouží jako pouhá ilustrace, která obrazem nedokládá tvrzení pronášená komentářem.

V roce 1964 byl za spolupráce Technoexportu natočen v režii Jaroslava Šikla dokumentární snímek *Vyslanci v montérkách*. Film opět prezentuje práci odvedenou československými montéry v Sýrii, ale také v Brazílii a Indii. Observační pasáže jsou prokládány občasným výkladovým komentářem. Kamera sleduje ženy, které se v Kalkatě podílí na stavbě „největšího podniku v historii československého exportu“, všímá si také československých expertů, kteří v živelné Brazílii projektují cementárnu, neboť „Brazílie potřebuje cementu víc, mnohem víc“. V závěru filmu je představena Sýrie, která je podle slov komentátora zemí, kde „kočovní beduíni stále žijí ve stanech bičovanými

³⁴⁰ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 272–281.

pískem“, a kde místní lidé nevědí o Československu zhola nic. Komentář při záběru na skupinu techniků poté pronáší:

„Jaroslav Marek zítra jede domů, co vše ale viděl? Antické památky a rafinerii v Homsu.“

Dokument se tak vyznačuje jistou ahistoričností, nikterak nereflektuje dobovou situaci a nepoužívá ani obvyklých socialistických aluzí. Soustředí se výhradně na demonstraci jedinečnosti a užitečnosti československé práce, jež proklamovaně přináší užitek po celém světě.

Československá krátkometrážní tvorba zabývající se ve sledovaném období Sýrii vznikala pouze ojediněle a mimo výše uvedených propagačních snímků je proto zastoupena již jen dvěma filmy kulturně-historického a přírodopisného charakteru. Josef Šuran v roce 1960 natočil při přípravách propagačních snímků o rafinerii v Homsu barevný dokumentární film *Křižovatka věků*, který pojednával o syrských pamětihodnostech. V roce 1961 přivezli ze Sýrie cestopisnou reportáž také Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund, kteří ve filmu *Noria* představili divákovi velká vodní kola, jež na řece Orontes čerpají vodu do městských akvaduktů.³⁴¹ V letech 1961 až 1962 projednávala československá ministerstva popřání syrského ministerstva kultury, které je žádalo o vyslání československého filmového kameramana a režiséra na dobu dvou let do Sýrie. Úkolem těchto filmařů mělo být filmování krajinných krás, měst a syrského folklóru.³⁴² Tou dobou pro syrské ministerstvo pracovali tři jugoslávští filmaři, s nimiž ale nebyla syrská strana spokojena a nechtěla jim proto prodloužit smlouvu. Československý zastupitelský úřad v Damašku přikládal této nabídce zásadní politicko-propagační význam, Polytechna, podnik zabývající se vysíláním československých odborníků do zahraničí, však striktně odmítal přistoupit na podmínky syrské strany. Polytechna argumentovala, že by vysláním filmařů došlo

³⁴¹ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

³⁴² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Dopis ministerstva zahraničních věcí Polytechně, Praha, leden 1962.

k devizovým ztrátám a že nemůže ani připustit, aby filmaři pobírali v Sýrii další honoráře, které by nebyly předem přesně určeny.³⁴³ Z rozjednané spolupráce na základě těchto výhrad proto sešlo.

Československo-syrské průsečíky v oblasti filmové produkce lze ale doložit školskou spoluprací, ke které však došlo spíše důsledkem řady náhod než-li skrze plánovaný stipendijní program. V první polovině 60. let byl ke studiu režie na FAMU přijat Nabil Maleh, který původně zamýšlel v Československu studovat jadernou fyziku. Mezi Malehovu studentskou tvorbu patří například manželské drama z roku 1962 *Jedna noc*, v němž hlavní role ztvárnili Ilja Racek a Emma Černá, či absolventský film *Pozor! Dítě?* z roku 1964, anotovaný v dobové příručce jako „příběh o citovém založení školáků“.³⁴⁴ *Pozor! Dítě?* přináší civilně vyprávěný příběh dvou dětí, Aleny a Ládi, jež našly během letních prázdnin v sobě zalíbení. Poté, co si dají tři nevinné pusy, Láďa s vážností zvolá: „Aleno, já viděl v televizi, jak jedna paní líbala jako my a dostala dítě!“ Malehova filmová hříčka vychází z poetiky dětské uvolněnosti, náklonnosti a moudrosti kombinované s jazykovým klišé bojácných dospělých. Po absolvování studia se Maleh vrátil do Sýrie, kde z počátku mj. spolupracoval se státní filmovou organizací podléhající syrskému ministerstvu kultury a národní orientace a posléze se věnoval vlastní filmové tvorbě. V druhé polovině 60. let byl přijat na FAMU další Syřan, Moris Issa, jehož bratrance tou dobou rovněž studovali v Československu. Issa pod pedagogickým vedením Elmara Klose započal studovat režii a jako výstup z ateliérového cvičení natočil v roce 1967 snímek *Kočka v dešti*, pojednávající o netečném vztahu muže a ženy za líného deštivého dne v hotelové restauraci. V roce 1969 završil svá studia absolventským filmem *Pukrylukri*, doplňovaný též o podtitul *Putování Kryštofa, Lucinky a Kristýnky po celém světě*. Film byl komponován jako rozprava dětí, jejichž fantazijní vidění

³⁴³ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1, Režisér a kameraman pro Sýrii, Dopis Polytechny ministerstvu zahraničních věcí, Praha, 16. 1. 1962.

³⁴⁴ Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

okolního světa je protkáno tázáním se, jenž je premisou každého poznání. Kryštof sběratel a Kristýnka spisovatelka však spolu nemluví tváří v tvář, jejich dialog probíhá bez ohledu na vnější časoprostor. Nejedná se však o užití klasického komentáře, nýbrž o poetizující stylotvorný prvek, který pravděpodobně vznikl důsledkem dodatečného ozvučení filmu. Dodatečně mohl být Issovi poskytnut i barevný filmový materiál, neboť některé části snímku jsou černobílé, jiné barevné či tónované. Moris Issa vzpomíná na realizaci tohoto filmu a především na svého učitele, Elmara Klose, následovně:

„Poslední moje školní zkušenost s ním byla až dojemná. Jako cizinec jsem neměl nárok na regulérní absolventský film, a tak mi pan profesor vymohl pár stovek metrů černobílého celuloidu, vypllal se mnou můj scénář hříčky pro tři malé děti, a když se výsledek ukázal jako slibný, zařídil možnost jeho dodatečného ozvučení i profesionální kopie. Vznikl dvacetiminutový filmeček, který na festivalu krátkých filmů v německém Mannheimu v roce 1969 získal zvláštní cenu poroty a FAMU ho prodala do řady evropských zemí.“³⁴⁵

V roce 1969 natočil Moris Issa pro Studio dokumentárního filmu snímek *Posmrtný život stromů*, v němž oživuje Třebechovický Proboštův betlém. V následujících letech čekaly Issu problémy spjaté s možnostmi jeho dalšího pobytu v Československu. Teprve v roce 1989 tak mohl Issa natočit pod záštitou Elmara Klose celovečerní snímek s prvky sci-fi nazvaný *Bizon*.

5.6 Filmy o osvobozujícím se Alžírsku

V roce 1954 vypukla alžírská válka za nezávislost. Československo si z počátku udržovalo od alžírské Fronty národního osvobození politický odstup, postupně s ní však navázalo styky a od roku 1957 jí začalo poskytovat dodávky zbraní a další materiální pomoc, což se posléze negativně odrazilo na

³⁴⁵ Issa, Moris (2011): Elmar Klos a FAMU. In: Lukeš, Jan (ed.): *Černobílý snář Elmara Klose*. Praha: Národní filmový archiv, s. 106–107.

československo-francouzských vztazích následujících let.³⁴⁶ Na konci 50. let byl do Československa vyslán Frontou národního osvobození Mohammed Lakhdar-Hamina, člen guerillové filmové komunity. Ten zde krátce studoval na FAMU, posléze získával kameramanskou praxi ve Filmovém studiu Barrandov a v roce 1961 se podílel na vzniku československo-tuniských koprodukčních snímků.³⁴⁷ Lakhdar-Hamina, který se v polovině 70. let proslavil snímkem *Kronika žhavých let*, reflektoval svou zkušenost s československou kinematografií v tuniském tisku takto:

„Pro mne bylo velmi nesnadné přizpůsobit se čs. filmům, ale ne proto, že by české filmy byly špatné. Nejvíce mně i všem mým africkým přátelům vadil pomalý dějový spád. To je snadno vysvětlitelné. Na rozdíl od prudkosti a nesoustředěnosti Afričana má Čech charakter metodický, střízlivý a spolehlivý. Reakce Tunisana a Čecha na stejný film je rozličná. Vzniká zde důležitá otázka filmové výchovy. Myslím si, že každý divák by měl mít snahu vidět filmy nového druhu. A tuniský divák, který nikdy neměl možnost vidět český film, by se s ním měl seznámit a snažit se všemi prostředky porozumět řeči svých českých přátel. Nemluvě o českém předválečném filmu myslím, že čs. moderní film se může řadit mezi přední evropské kinematografie. V duchu socialistického realismu volí většinu svých námětů ze současného života, plného radostí a bolestí moderního člověka, ze života prostých lidí – ze života každého z nás.“³⁴⁸

Mezitím byly z Alžírsko-Československému filmu zasílány filmové záběry z bojů za nezávislost a především z tavných výcvikových táborů. Studio dokumentárních filmů bylo proto pověřeno sestříhat z těchto materiálů krátkometrážní film, jenž by byl promítán v běžných kinech a přiblížil by československému divákovi alžírskou odhodlanost k získání svobody. Příprava filmu byla ale nejprve konzultována s příslušnými odděleními ministerstva zahraničních věcí a ÚV KSČ.

³⁴⁶ Zidek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 21–41.

³⁴⁷ Leaman, Oliver (ed.) (2001): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge, s. 464–465.

³⁴⁸ Týden československých filmů v Tunisku (1961). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 35–36 [cit. Mohammed Lakhdar-Hamina, *Le Petit Matin*, Tunis, 9. 4. 1961].

Ministerstvo zahraničních věcí doporučilo, aby film ideově vycházel z projevu Nikity Sergejeviče Chruščova věnovaného Alžírsku a pověřilo svého zaměstnance, jenž se na ministerstvu věnoval problematice Alžírsku a měl navíc osobní filmové zkušenosti, aby na připravovaný snímek odborně dohlédl. Jméno příslušného pracovníka ani účast ministerstva však neměly být v titulcích filmu uvedeny, čímž se ministerstvo distancovalo od veřejné zahraničně-politické proklamace.³⁴⁹ Ve skutečnosti však mělo nad filmem nezanedbatelnou ideovou kontrolu. Archiválie se však nezmiňují, jak se připravovaný film měl jmenovat, ani kdo jej měl vytvořit. Je však nanejvýš pravděpodobné, že se jednalo o film *Země touží po svobodě*, který vznikl v roce 1960 v režii Josefa Kořána a pojednával právě o alžírských bojích za nezávislost.³⁵⁰

V roce 1961 došlo v oblasti kinematografie k dalšímu prohloubení československé podpory udílené bojujícímu Alžírsku. Studio dokumentárního filmu bylo toho roku pověřeno, aby na náklady Československého filmexportu pomohlo dokončit tři filmy, jež natočil alžírský filmař Djamal Chanderli. Z této spolupráce tak vzešly stříhové filmy *Hlas lidu*, *Yasmina* a *Pušky svobody*, které Chanderli připravoval pro Alžírskou prozatímní vládu jako její argumentační podklady k jednáním s francouzskou vládou v Evianu.³⁵¹ Na filmech se podílel také Mohammed Lakhdar-Hamina, pobývajícím tou dobou stále v Československu.³⁵² V roce 1962 se Československý filmexport finančně podílel na dokončení dalšího snímku Djamala Chanderliho, jehož ústředním tématem byla tentokrát doprava zbraní přes poušť. Na vzniku tohoto Chanderliho dokumentu nazvaného *Sahara* se podílel opět Mohammed Lakhdar-Hamina, jenž byl jak spoluautorem scénáře, tak kameramanem, neboť v době vzniku filmu

³⁴⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dokumentární film o Alžírsku, Záznam vypracovaný ministerstvem zahraničních věcí, Praha, 1960.

³⁵⁰ Havelka, Jiří (1974): *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: Československý filmový ústav, s. 458.

³⁵¹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu Československému filmexportu, Tunis, 10. 5. 1961.

³⁵² AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Zaslání dopisu ministerstva informací Alžírské prozatímní vlády, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury a Československému filmexportu, Tunis, 12. 5. 1961.

pobýval v Tunisku s československým štábem natáčejícím československo-tuniské koprodukční filmy.³⁵³ Výše zmíněné československo-alžírské filmové spolupráce byly dojednávány nejčastěji skrze československý zastupitelský úřad v Tunisu, ale také během konání Týdne československého filmu v Tunisku, jehož se účastnili také zástupci československé kinematografie.³⁵⁴

V roce 1962 vznikl v československé produkci pod režijním vedením Bruna Šefranky stříhový film *Co po Evianu...?*, který pojednával o alžírsko-francouzském příměří. V bezprostředně následujících letech se však československá tvorba již Alžírskem nezabývala vzhledem ke komplikované situaci v Alžírsku, kde proti sobě bojovaly různé frakce národně osvobozenického odboje. Teprve v roce 1967 byl v režii Jiřího Papouška natočen snímek *Aspoň kousek suché země*, který přinesl zcela apolitickou reoprtáž z Alžírsko a Tuniska. Snímek vznikl za spolupráce Československých aerolinií a nejspíše i proto se film vyznačoval exotizujícími observačními záběry. Mimo krás alžírských a tuniských měst se však snímek neobvykle soustředil také na turisty, kteří si v záběrech lebedili na písččných plážích, popíjeli drinky a kouřili cigarety. Komentář tyto záběry nikterak nedoprovázel kritikou či jízlivostí, naopak oslavoval lidskou radost a představoval možnosti, které zde turisté mají. Snímek tedy využíval reklamních praktik, ty však kombinoval s neotřelými záběry Alžírsko i Tuniska, jež nebyly v ostatních československých filmech obvyklé. K lehkovážnému tónu snímku *Aspoň kousek suché země* jsou tak dokumentární filmy Aloise Svobody z roku 1968 v příkrém kontrastu. *Mars kráčí pískem* demonizoval dobový život v Alžírsku, ale ani o něco politicky mírnější dokument *Mezi Atlasem a oázami* neodpovídal tvorbě pozdních 60. let. Reálný zvuk okolí byl ve filmech potlačen a nahrazen rytmickou podkresovou hudbou. Hlavní informace státní opěť na

³⁵³ Týden československých filmů v Tunisku (1961). Připravovaná československo-tuniská koprodukce. *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 40 [cit. Le Petit Matin, Tunis, 8. 4. 1961].

³⁵⁴ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1, Zaslání dopisu ministerstva informací Alžírské prozatímní vlády, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu školství a kultury a Československému filmexportu, Tunis, 12. 5. 1961.

výkladovém komentáři. Československo-alžírské průniky ve filmové tvorbě tak lze charakterizovat jako politicky apelativní. Rozdílem však bylo, že na počátku 60. let měly vzniklé snímky napomoci alžírskému boji za nezávislost, kdežto filmy druhé poloviny 60. let sloužily výlučně pragmatictějšími ekonomickým a zahraničně-politickým zájmům Československa.

5.7 Koprodukční filmy o tuniských památkách

K rozkvětu československo-tuniských diplomatických styků došlo v roce 1959, kdy byly v obou zemích zřezeny zastupitelské úřady na úrovni velvyslanectví. Vzájemné kontakty se dále rozšířily zejména po tunisko-francouzské krizi z první poloviny roku 1961. Do Tuniska tak začalo mimo zboží proudit i značné množství československých odborníků.³⁵⁵ Mezi těmito pracovníky vyslanými do Tuniska byli rovněž filmaři. Na počátku roku 1960 zahájila svou činnost filmová společnost SATPEC, jež měla v plánu pro tuniské ministerstvo informací a turismu natočit krátkometrážní snímky propagující tuniské krásy. Není zřejmé, za jakých okolností SATPEC navázal kontakt právě s představiteli československé kinematografie, ale již v roce 1961 během Týdne československého filmu v Tunisu byla mezi ním a československou stranou podepsána smlouva o výrobě dvou koprodukčních snímků, nazvaných *Homérův ostrov* a *V království Neptunově* (posléze přejmenovaném na *Znamení Neptuna*).³⁵⁶ Realizace filmu přímo v Tunisku se ujal režisér A. F. Šulc, kameraman Svatopluk Malý a vedoucí výroby František Hanus. Alžírský filmař Mohamed Lakhdar-Hamina byl z počátku pověřen sepsáním scénáře, v závěru byl

³⁵⁵ Zídek, Petr – Sieber, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 290–293.

³⁵⁶ Týden československých filmů v Tunisku (1961). Připravovaná československo-tuniská koprodukce. *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 40 [cit. Le Petit Matin, Tunis, 8. 4. 1961].

však uveden pouze jako autor námětů těchto filmů.³⁵⁷ Československý filmový štáb natočil v Tunisku nad rámec původní smlouvy ještě jeden film, nazvaný *Poklad z Mahdie*,³⁵⁸ jenž tvořil s dvěma předchozími snímky sérii nazvanou *Moře*.

Barevný poučný film *Homerův ostrov* byl nasnímán na tuniském ostrově Džerba, jenž byl divákovi představen prostřednictvím poetizujících bájí a působivých obrazových záběrů. Dopravný komentář kladl důraz na práci Džerbanů, na jejich boj s přírodou a jejich náboženskou toleranci. Užití komentáře a doprovodné orientální hudby se místy prolínalo s reálně natočenými zvuky, především v podobě hlasů prodejců na trhu či modliteb a zpěvů židovského procesí. Záběry beduínské rodiny, jež v poušti poslouchá tranzistorové rádio, pak byly dokladem toho, že film neorientalizoval viděné a slyšené, nýbrž reflektoval, jak se modernost a tradičnost prolínají. *Homérův ostrov* se tak vyznačoval nezvyklým etnografickým zaujetím a respektem k tradiční kultuře, k níž mají Tunisané úctu. Druhý koprodukční snímek, *Znamení Neptuna*, se pak zabýval starobylými památkami Kartága. Film byl uveden a zakončen záběry na moře, u něž pracovali rybáři a slunili se turisté. Historizující sekvence pak byly pojety výhradně skrze statické záběry muzeálního charakteru. Kamera snímala nasvícené točící se exponáty obklopené jednobarevným pozadím, detailně natáčené mozaiky pak byly ožívovány za pomoci výkladového komentáře. Třetí snímek *Poklad z Mahdie* v úvodu diváka uvedl do děje prostřednictvím informace, že se u Mahdie kdysi potopila loď plující z Athén. Snímek se poté opět vyznačoval silnou staticností a muzeálním charakterem. V roce 1962 na popud československého ministerstva školství a kultury vznikly z výše natočených záběrů dva nové stříhové filmy. V režii Vladimíra Šilhana tak byly připraveny snímky *Antika v Tunisu* a *Na pobřeží Tuniska*, které byly v úvodních titulcích představeny jako

³⁵⁷ Týden československých filmů v Tunisku (1961). Připravovaná československo-tuniská koprodukce. *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 3, č. 5, s. 40 [cit. Le Petit Matin, Tunis, 8. 4. 1961].

³⁵⁸ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Československo-tuniská filmová koprodukce, Dopis Československého filmexportu ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Tunisu, Praha, 15. 12. 1962.

školní filmy a jejichž výstavba se značně odlišovala od výše uvedených snímků A. F. Šulce. *Antika v Tunisu* byla opět založena na prezentaci muzeálních exponátů a mozaik, záběry byly však doplněny o svižný výkladový komentář, který usiloval o předání co nejvíce konkrétních informací v krátkém čase. Druhý stříhový film, *Na pobřeží Tuniska*, pak netradičně využil nasnímané zvuky přírody, moře a dalšího okolního prostoru jako výrazového prostředku. Observační záběry na rybáře, jejich sítě, ulovené ryby či na těžbu na moři působily až esejisticky. Závěrečný záběr na rudou hvězdu na plující lodi však tento ahistorický snímek časově i ideologicky ukotvil.

Tuniská společnost SATPEC si v následujících letech pro účely státních návštěv prezidenta Habíba Burgiby v zahraničí nechala vyrobit 35 mm filmové kopie snímků *Znamení Neptuna*, *Homérův ostrov* a *Poklad z Mahdie* a pro své zastupitelské úřady 16 mm filmové kopie těchto snímků v arabské, anglické a francouzské verzi.³⁵⁹ Rozvoj československo-tuniských styků pak v roce 1963 podnítil uzavření bilaterální kulturní dohody na vládní úrovni. Tato smlouva při srovnání s dalšími kulturními dohodami uzavřenými mezi Československem a jednotlivými blízkovýchodními zeměmi jako jediná obsahovala část zabývající se filmovými koprodukcemi, což odráželo skutečnost, že jak Tunisko, tak Československo mělo zájem v koprodukčních aktivitách dále pokračovat. Již v únoru 1964 tak uzavřely Československý filmexport a SATPEC smlouvu týkající se realizace nových tří koprodukčních krátkometrážních filmů.³⁶⁰ Cyklus byl tentokrát nazván *Země a lidé* a měl být složen ze snímků *Kairouan, bílé město prorokovo* o poutním městě Kairouan, *Sfax* o tuniském přístavním městě a *Země Dionýsova* o současném i dávném životě v Tunisku.³⁶¹ Z této smluvené

³⁵⁹ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Zásilka koprodukčních filmů o Tunisku, Dopis ministerstva školství a kultury ministerstvu zahraničních věcí a zastupitelskému úřadu v Tunisu, Praha, 13. 5. 1963.

³⁶⁰ AMZV, f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1, Československo-tuniská spolupráce v oblasti kinematografie, Dopis zastupitelského úřadu v Tunisu ministerstvu zahraničních věcí, Tunis, 11. 3. 1964.

³⁶¹ O československém filmu v tisku tuniském (1964). *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 6, č. 5, s. 10–11 [cit. L'Action, 22. 2. 1964].

spolupráce pak vzešly tři krátkometrážní barevné snímky nazvané *Cestou k oáze* o „životě Tunisánů od pobřeží až do Sahary“, *Rolníci moře* o „životě rybářů na Kerkerském soostroví u přístavu Sfax“ a *Země Dionýsova* o „o zašlé civilizaci kartaginské a římské na území Tunisu“.³⁶²

Tyto snímky z druhého koprodukčního cyklu, natočené opět v režii A. F. Šulce, rozvíjí téma lidské práce. Dokument *Cestou k oáze* tak divákovi přibližuje každodenní lidskou námahu a boj s přírodními podmínkami. Snímek se vyznačuje vizuálními kvalitami záběrů, reálný zvuk okolí je ale stále potlačen. Snímek je zakončen slovy poukazujícími na osamělost tuniských beduínů žijících v pustém kraji Sahary. Rovněž *Země Dionýsova* deklaruje, že zápas člověka s přírodou je věčný boj. Snímek se však chvílemi soustředí na antické památky a na historii tuniského území, poté zobrazuje záběry plodů či vyprahlé půdy a končí zkouškou hostujícího francouzského baletu. Nenastiňuje však mezi těmito zobrazovanými sekvencemi vzájemné vztahy, čímž se snímek stává chaotickým. Natočené filmy již ale nepůsobily jako oslava tuniských reálií, spíše prezentovaly, jak těžký je v Tunisku každodenní život, spjatý s přírodou a svázaný více s minulostí než s přítomností. Tyto dva koprodukční cykly o *Moři a Lidech a zemi* byly i přes různou kvalitu natočených snímků vrcholem československo-tuniských filmových styků. Byly výsledkem komerční spolupráce, která zredukovala užítí politizujících či jinak hodnotících komentářů na minimum, filmy však byly vystavěny jako ahistorické výpovědi. Československé krátkometrážní snímky se Tuniskem dále zabývaly ještě v roce 1967. *Stretnutie s Tunisom* Vladimíra Kubenka však opět pojednával o historických památkách Kartága a *Aspoň kousek suché země* Jiřího Papouška se sice zabýval dobovým Tuniskem, přinesl však exotizující reportáž lákající turisty k pobytu v Tunisku a využití služeb Československých aerolinií.

³⁶² Havelka, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

6. Závěr

Výzkumným záměrem předkládané diplomové práce bylo zrekonstruovat proces navazování filmových kontaktů mezi Československem a vybranými zeměmi Blízkého východu v 50. a 60. letech a objasnit, jaké mocenské, zahraničněpolitické, zahraničněobchodní a kulturně-společenské vlivy formovaly podobu uskutečněných spoluprací. Práce se soustředila na blízkovýchodní země, s nimiž Československo uzavřelo ve zkoumaném období bilaterální kulturní dohodu. Důležitost těchto dohod spočívala v oboustranném vládním schválení rozvíjet spolupráci v oblasti kultury a v právním zaštitění těchto velmi křehkých kulturních styků neustále ovlivňovaných aktuálními vnitrostátními a mezinárodními událostmi. Ukázalo se, že nejen podpis, ale i životnost těchto kulturních dohod byla závislá na úrovni vzájemných diplomatických, politických a obchodních styků. Vztah mezi realizovanými filmovými aktivitami a podepsanými kulturními dohodami byl proto spíše formální, neboť přerušení politických styků mezi jednotlivými zeměmi zpravidla znamenalo i přerušení těchto oficiálně vedených kulturních spoluprací. Předkládaná práce se proto soustředila na vývoj československo-blízkovýchodních filmových kontaktů před i po uzavření bilaterální kulturní dohody.

První část práce se zabývala československým pronikáním filmem na Blízký východ, které probíhalo v několika fázích. V letech 1953–1955 byly pořádány československými zastupitelskými úřady v Egyptě a v Íránu první představení československých snímků, jejichž stálými diváky byli tituláři z ostatních socialistických států. Publikum bylo postupně rozšiřováno o hosty z vládních a kulturních kruhů jednotlivých blízkovýchodních zemí. K rozmachu pořádání filmových projekcí zastupitelskými úřady při mnoha rozličných příležitostech došlo po roce 1955, kdy Sovětský svaz pobídl své satelity, aby se zaměřily na dění v třetím světě. Československo následovalo tuto sovětskou zahraničněpolitickou linii a započalo aktivně hledat cesty, jak proniknout se svými filmy k blízkovýchodním divákům. Již v roce 1956 uskutečnil zástupce

Československého filmexportu první oficiální cestu do Egypta, aby zde jednal jak o možnostech výměny výchovných filmů s egyptským ministerstvem, tak o podmínkách komerčního uvádění s egyptskými distributory. Československé zastupitelské úřady v jednotlivých zemích usilovaly o totéž – navázat filmové styky nekomerčního, avšak státně-propagačního charakteru a rozšířit povědomí o československé kinematografii, s cílem posílit její komerční potenciál. V této době docházelo také ke střetu zahraničněpolitických a hospodářských priorit u prováděných filmových aktivit.

V letech 1956–1964 byly postupně navázány první filmové styky se všemi zkoumanými zeměmi, v oboustrannou spolupráci se rozvinuly ale jen málokteré z nich. Mezi nejvýznamnější československé kulturně-politické aktivity na Blízkém východě tohoto období patřily intenzivní spolupráce s režimem Abdala Karíma Kásima v Iráku či recipročně organizované reprezentační přehlídky československé kinematografie v Egyptě a egyptské kinematografie v Československu a posléze též navázání dlouhotrvající spolupráce s egyptskou televizí. Význačnou událostí bylo také uspořádání Týdne československého filmu v Tunisku v roce 1961, během kterého byla podepsána první smlouva o realizaci československo-tuniských koprodukčních filmů, a během kterého byly rovněž posíleny československé styky s alžírskou prozatímní vládou. V druhé polovině 60. let docházelo k pozvolnému utlumení oficiálního zájmu o Blízký východ, zastupitelské úřady nicméně pokračovaly ve svých propagačních aktivitách, jejichž prostor se rozšířil nově o televizní obrazovky. Československo-blízkovýchodním filmovým průnikům v tomto období dominovaly televizní spolupráce (v případě Egypta a Alžírka) a pořádání filmových týdnů (v Egyptě, Alžírsku a Tunisku).

Druhá část diplomové práce se zabývala československou krátkometrážní filmovou tvorbou 50. a 60. let, jež měla buďto produkční či tematický vztah k Blízkému východu. Jednalo se o rozmanitou kolekci snímků zastávajících stanoviska zadavatele. V případě spolupráce s Alžírskem se jednalo o politicky

angažovanou bojovnou tvorbu, výsledkem koprodukčních spoluprací s Tuniskem byly naopak apolitické filmy propagující tuniské reálie. Snímky natočené blízkovýchodními stipendisty v Československu se pak vyznačovaly imaginativním a hravým vyprávěním. Československé filmy o Blízkém východě byly často natáčeny jako reakce na tamní válečné či politické krize, doplněné hodnotícím komentářem zpravidla odpovídajícímu sovětským zahraničněpolitickým stanoviskům. O Blízkém východě vznikaly ale také společensko-kulturní, historizující a přírodopisné reportáže, přičemž pro mnohé z nich bylo typické okouzlení tímto nevšedním prostředím. Charakteristické ale také bylo, že v druhém plánu značné části těchto filmů byla prováděna propagace života v socialistickém státním zřízení či bylo vyzdvihováno československé pracovní úsilí v zahraničí. Tyto snímky se vztahem k Blízkému východu vznikaly plánovitě od konce padesátých let do první poloviny let šedesátých, což odpovídalo období zesíleného československého zájmu o pronikání do tohoto strategicky významného teritoria. V druhé polovině šedesátých let zájem o dění na Blízkém východě postupně slábl, arabsko-izraelské války v roce 1967 byly nicméně opět důvodem k vyjádření kritického stanoviska rovněž prostřednictvím československého filmu.

Československé zahraničněpolitické průniky prostřednictvím kinematografie na Blízký východ byly nahlíženy v kontextu studené války. Práce si všímala strategií uvádění československých filmů a vlivu československo-blízkovýchodních styků na podobu filmové produkce. Pro obě tyto oblasti bylo typické úsilí, aktivně propagovat atributy socialismu a budovat mezinárodní identitu Československa. V centru pozornosti byl československý vztah k šesti vybraným zemím, s nimiž byly vedeny oficiální kulturní styky. Bylo ale zjištěno, že Československo udržovalo filmové styky i s dalšími zeměmi Blízkého východu, a to například s Izraelem, oficiálním protivníkem státu. Otevírá se zde proto pole pro výzkum zaměřený na ostatní blízkovýchodní státy, který by rozšířil předkládanou práci o další perspektivu a ověřil by dosavadní dílčí závěry.

7. Zdroje

7.1 Literatura

- AXWORTHY, Michael (2009): *Dějiny Íránu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- DEJMEK, Jindřich (2012): *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha: Academia.
- DEJMEK, Jindřich (2013): *Diplomacie Československa. Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918 – 1992)*. Praha: Academia.
- GOMBÁR, Eduard (1994): *Úvod do dějin islámských zemí*. Praha: Najáda.
- GRIEVESON, Lee – MacCabe, Colin (eds.) (2011): *Film and the End of Empire*. Houndmills – Basingstoke - Hampshire: Palgrave Macmillan.
- KLIEMAN, Aaron S. (1970): *Soviet Russia and the Middle East*. Baltimore - London: The John Hopkins Press.
- KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol. (2011): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha: Academia.
- LEAMAN, Oliver (ed.) (2001): *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. London: Routledge.
- LEWIS, Bernard (1997): *Dějiny Blízkého východu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- MACEK, Zdeněk (1994): *Kapitoly z obecných dějin 20. století II. Blízký a Střední Východ po roce 1945 (1. část)*. Plzeň: ZČU.
- MACEK, Zdeněk (1996): *Kapitoly z obecných dějin 20. století III. Blízký a Střední Východ po roce 1945 (2. část)*. Plzeň: ZČU.
- MENDEL, Miloš – OSTŘANSKÝ, Bronislav – RATAJ, Tomáš (2007): *Islám v srdci Evropy. Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Nakladatelství Academia.
- MISSLER, Jan (2008): Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: Bočák, Michal – Rusnák, Juraj (eds.): *Médiá a text II*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 118–124.
- ORT, Alexandr (2010): *Zamyšlení nad českou diplomacií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- SARD, Hamid Reza (2006): *Iranian Cinema: A Political History*. London: I. B. Tauris.

SAID, Edward W. (2008): *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha – Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka.

SHAFIK, Viola (2007): *Arab Cinema. History and Cultural Identity*. 2nd ed. Cairo: The American University in Cairo Press.

ŠMÍDRKAL, Václav (2009): *Československý armádní film 1951–1999*. Praha: Naše vojsko.

PETERKOVÁ, Jana (2008): *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina (2010): *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.

ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel (2009): *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

7.2 Prameny

7.2.1 Archivní prameny

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Praha

f. TO-O 1960-1964, Alžírsko, k. 1.

f. TO-O 1945-1959, Irák, k. 1.

f. TO-O 1960-1964, Irák, k. 1.

f. TO-O 1945-1959, Írán, k. 7.

f. TO-O 1960-1964, Írán, k. 1.

f. TO-O 1945-1959, SAR, k. 6.

f. TO-O 1960-1964, SAR, k. 1.

f. TO-O 1945-1959, Sýrie, k. 2.

f. TO-O 1960-1964, Sýrie, k. 1.

f. TO-O 1960-1964, Tunisko, k. 1.

7.2.2 Publikované prameny

7.2.2.1 Dobové příručky a zprávy

Art Centrum – Czechoslovak centre of fine arts: foreign trade corporation (1984). Prague: Art Centrum.

Cinéma production cinématographique 1957-1973 [1974]. [Alger]: Ministère de l'Information et de la Culture.

Dokumenty k národně osvobozenkému hnutí 1955 – 1961 I (1963). Praha: Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii – Nakladatelství politické literatury.

Dokumenty k národně osvobozenkému hnutí 1955 – 1961 II (1963). Praha: Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii – Nakladatelství politické literatury.

Dokumenty k otázce Blízkého a Středního východu (1963). Praha: Ministerstvo zahraničních věcí - Nakladatelství politické literatury.

EICHENBERGER, Ambros - MARTIN, Roland – SCHLEGEL, Hans-Joachim (1978): *Der Afrikanisch-Arabische Film. Eine Dokumentation*. [Mannheim]: [Internationalen Filmwoche Mannheim].

HAVELKA, Jiří (1974): *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: Československý filmový ústav.

HAVELKA, Jiří (1975): *Čs. filmové hospodářství 1961–1965*. Praha: Československý filmový ústav.

HAVELKA, Jiří (1976): *Čs. filmové hospodářství 1966–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

HAVELKA, Jiří (1977): *Československé krátké filmy 1945–1970*. Praha: Československý filmový ústav.

Komplexní rozbor za r. 1969 (1970). Praha: Československý filmexport.

SADOUL, Georges (1966): *The Cinema in the Arab Countries. Anthology prepared for UNESCO*. Beirut: Interarab Centre of Cinema and Television.

SOUKUP, Jan (1958): *Asijský film*. Praha: Orbis.

The Motion Picture Industry in Egypt (1975). [Káhira]: Ministry of Culture. Cinema, Theatre and Music Organisation.

TILLOVÁ, Alena – STRUSKOVÁ, Eva (eds.) (1961): *Dny filmů o Africe*. Praha: Ústřední půjčovna filmů.

Tunisia works (1960). [Tunis]: Secretariat of State for Information of the Tunisian government.

Zpráva o činnosti Komise pro propagaci filmem v roce 1960 (1961). Praha: [b.j.].

7.2.2.2 Paměti a reportáže

BOSSÉNO, Christian (1985): *Youssef Chahine l'Alexandrin*. Paris: Cerf.

HOFFMEISTER, Adolf (1957): *Vyhliídka s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa*. Praha: Československý spisovatel.

ISSA, Moris (2011): Elmar Klos a FAMU. In: Lukeš, Jan (ed.): *Černobílý snář Elmara Klose*. Praha: Národní filmový archiv, s. 106–107.

KOŘÁN, Josef (1996): *Bylo to jinak*. Praha: Národní filmový archiv.

MATĚJČEK, Hubert S. (2003): *Suměním do celého světa. Manažerské vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Ivo Ulrych – Růžičkův statek.

PAHLAVÍ, Farah (2004): *Paměti*. Praha: Argo.

PUTÍK, Jaroslav (1957): *Pod egyptským půlměsícem*. Praha: Mladá fronta.

7.2.2.3 Právní nařízení

Smlouva o vzájemné spolupráci Československého filmu s Československou televizí (1964). Praha: [b. j.].

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 28. srpna 1957 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Egyptskou republikou, 49/1958 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 27. října 1960 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Iráckou republikou, 170/1960 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 21. září 1965 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou, 103/1965 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 4. listopadu 1964 o Dohodě o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a Alžírskou demokratickou lidovou republikou, 200/1964 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 16. října 1967 o Kulturní dohodě mez vládou Československé socialistické republiky a vládou Syrské arabské republiky, 104/1967 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 20. června 1968 o Kulturní dohodě mezi vládou Československé socialistické republiky a císařskou vládou Íránu, 114/1968 Sb. In: *Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

7.2.2.4 Periodika

Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku, 1959–1970

Film a doba

Film v přehledu zahraničního tisku, 1954–1956

Filmové informace, 1960–1969

Filmový přehled, 1956–1969

Kino

Nový orient, 1945–1970

Rudé právo, 1959–1969

Svět v obrazech

Zpravodajství ústřední správy Československého filmu

7.2.2.5 Bibliografické a filmografické zdroje

Digitální knihovna Národního filmového archivu. Praha: Národní filmový archiv. <<http://library.nfa.cz/kramerius/Welcome.do;jsessionid=E9D2586ABFB1E8EA932A143D6C74B42C>>

Pedagogové a absolventi 1951–2005. Praha: Filmová a televizní fakulta akademie múzických umění v Praze. <<https://www.famu.cz/fakulta/historie/pedagogove-a-absolventi-1951-2005/>>

Portál veřejné zprávy. Vyhledávání v zákonech. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. <<http://portal.gov.cz/app/zakony/>>

Souborný katalog České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky. <<http://www.caslin.cz/>>

Vyhledávání smluv. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. <http://www.mzv.cz/jnp/cz/vyhledavani_smluv/index.html>

7.3 Filmografie

7.3.1 Analyzované filmy

Africká přátelství (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Vlastimil Poseděl. **Kamera:** Přemysl Prokop. **Zvuk:** Antonín Kleisner. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvil:** Albert Mareček. **Vedoucí výroby:** Václav Hájek. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 208 m.

Afrika bude svobodná (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Miloslav Hrubý. **Kamera:** Jaroslav Šulc a archivní záběry. **Zvuk:** Josef Franěk. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič, Felix le Breux. **Vedoucí výroby:** Pavel Beneš. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 168 m.

Afrika v boji za oslobodenie (ČSSR 1963)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Dušan Kulíšek. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Eugen Kiss. **Střih:** Alfréd Benčíč. **Komentář namluvil:** Dionýz Hirko. **Vedoucí výroby:** Rudolf Silný. **Odborný poradce:** Ladislav Boňo. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 470 m.

Afrika volá (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář: Miloslav Hrubý. **Kamera:** Jaroslav Šulc. **Zvuk:** Josef Franěk. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Václav Hájek. **Odborný poradce:** Věra Šťovíčková. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 508 m.

Akademik prof. Lexa (ČSR 1957)

Režie, scénář, autor komentáře: Ivan Frič. **Kamera:** Ivan Frič, Lubomír Mikula. **Zvuk:** Josef Franěk. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvil:** Antonín Zíb. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 206 m.

Antika v Tunisu (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář: Vladimír Šilhan. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Jan Kindermann. **Střih:** Dana Stehlíková. **Autor komentáře:** Jiří Frel. **Komentář namluvil:** Jiří Šrámek. **Vedoucí výroby:** Karel Šilhánek. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 342 m.

Aspoň kousek suché země (ČSSR 1967)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Jiří Papoušek. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** archivní (Jiří Šust). **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Vlasta Styblíková. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Zdeněk Novák. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 435 m.

Bagdad (ČSR 1959)

Režie: Jiří Mrázek. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Josef Pejsar. **Autor komentáře:** Jiří Mrázek, Miloslav Drtílek. **Komentář namluvil:** Albert Mareček. **Vedoucí výroby:** Jaroslava Nekvasilová. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 221 m.

Cestou k oáze (ČSSR 1965)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: A. F. Šulc. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** archivní (Miloslav Kuba). **Zvuk:** Karel Cajthaml. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Vladimír Brabec. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Výrobce:** Krátký film, SATPEC. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 374 m.

Cesty vedou do Homsu (ČSSR 1960)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Josef Šuran. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** archivní (Emil Ludvík). **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Marie Čulíková. **Komentář namluvil:** Karel Hlušička. **Vedoucí výroby:** Jan Stibral. **Odborný poradce:** ing. Josef Šafránek. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 332 m.

Civilizace na vodě (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Alois Svoboda. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Josef Pejsar. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 546 m.

Co po Evianu ... ? (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Bruno Šefranka. **Kamera:** Míla Vích a archivní záběry. **Zvuk:** Antonín Kleisner. **Střih:** Gita Galanová, Marta Geržabková. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Odborný poradce:** Jaroslav Černý. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 360 m.

Crude Refinery (ČSSR 1960)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Josef Šuran. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** archivní (Emil Ludvík). **Zvuk:** Miroslav Letenský, Benjamin Astrug. **Střih:** Marie Čulíková. **Komentář namluvil:** Herbert Lass. **Vedoucí výroby:** Jan Stibral. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 643 m.

Čerpací stanice Amira v Egyptě (ČSR 1953)

Výrobce: Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 200 m., úf.

Čs. průmyslová výstava v Káhiře (ČSR 1955)

Režie, scénář, autor komentáře: Jiří Jahn. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** archivní (Zdeněk Liška). **Střih:** Ludvík Pavlíček. **Komentář namluvili:** Jiří Šrámek, Ludmila Burešová. **Vedoucí výroby:** Stanislav Koláček. **Odborní poradci:** Karel Chaloupka, dr. Jiří Hora, Bohumil Stroff. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 789 m.

Dávným Egyptem (ČSR 1959)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Ludvík Toman. **Kamera:** Pavel Hrdlička. **Zvuk:** Miroslav Letenský. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Rudolf Pellar. **Vedoucí výroby:** Oldřich Pavlíček. **Odborný poradce:** dr. Zbyněk Žába. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 398 m.

Den v Káhiře (ČSR 1956)

Režie, námět, scénář: Jiří Jahn. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** archivní (Zdeněk Liška). **Střih:** Ludvík Pavlíček. **Autor komentáře:** Edvard Valenta. **Komentář namluvil:** Jiří Šrámek. **Vedoucí výroby:** Stanislav Koláček. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 324 m.

Deset z tisíce a jedné noci (ČSSR 1960)

Režie, scénář, autor komentáře: Drahoslav Holub. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Miroslav Letenský. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvil:** Otakar Brousek. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 446 m.

Dva týdny v zemi pyramid (ČSSR 1967)

Režie, námět, scénář, autor komentáře, kamera: Vladimír Holomek. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Sylva Lainová. **Komentář namluvili:** Heda Čechová, Vladimír Fišer. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Odborný poradce:** ing.

František Novotný. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 310 m.

Egypt 1956 (ČSR 1956)

Režie, kamera: Ivan Frič. **Zvuk:** Josef Franěk. **Střih:** Jaromír Janáček. **Komentář namluvil:** Otakar Brousek. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 376 m.

Egyptské rozjímání (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Emanuel Kaněra. **Kamera:** Míla Třešňák. **Zvuk:** Miroslav Letenský. **Střih:** Vlasta Styblíková. **Komentář namluvil:** Felix le Breux. **Vedoucí výroby:** Zdeněk Novák. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 473 m, širokoúhlý.

Hlas lidu (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář: Djamal Chanderli. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Vlasta Styblíková. **Komentář napsal a namluvil:** Serge Michel. **Vedoucí výroby:** Pavel Beneš. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 502 m.

Homérův ostrov (ČSSR 1965)

Režie, scénář: A. F. Šulc. **Námět:** Mohammed Lakhdar-Hamina. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** Miroslav Ponc. **Zvuk:** Jan Kindermann, Adolf Nacházel. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Rudolf Pellar. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Výrobce:** Krátký film, SATPEC. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 539 m.

Hranice světadílů (ČSR 1958)

Režie: Jiří Sequens. **Scénář, autor komentáře:** Jiří S. Kupka. **Kamera:** Rudolf Milič. **Hudba:** Miloš Vacek (Fisyo). **Zvuk:** Dobroslav Šrámek. **Střih:** Jan Chaloupek. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Milan Mach. **Vedoucí výroby:** Zdeněk Oves. **Výrobce:** Filmové studio Barrandov – Tvůrčí skupina Šmída / Kunc. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 655 m.

Irácký Kurdistan (ČSSR 1962)

Režie: Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jaroslav Novotný. **Scénář, autoři komentáře, kamera:** Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka. **Hudba:** Zdeněk Liška. **Zvuk:** František Strangmüller. **Střih:** Antonín Štrojsa. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Bohumil Křížek. **Vedoucí výroby:** Karel Hutěčka. **Odborný poradce:** dr. Míla Krása. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 401 m.

Íránské miniatury (ČSR 1956)

Režie: Nosratallah Karimi. **Scénář:** Petr Balgha, Nosratallah Karimi. **Kamera:** V. Preobraženskij. **Hudba:** Jan Malý. **Vedoucí výroby:** Miroslava Jasná. **Odborní poradci:** dr. V. Kubičková, dr. M. Šaki. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 259 m.

Jedna noc (ČSSR 1962)

Režie, scénář: Nabil Maleh. **Námět:** Nabil Maleh, dr. Josef Pohl. **Kamera:** Andrej Barla. **Zvuk:** Oldřich Tichý. **Hrají:** Ilja Racek, Emma Černá. **Vedoucí výroby:** Jana Kresslová. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 260 m.

Jste moji starší bratři (ČSSR 1961)

Režie: Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jaroslav Novotný. **Kamera:** Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka. **Hudba:** Zdeněk Liška (Fisyo). **Zvuk:** František Strangmüller. **Střih:** Antonín Štrojsa. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Bohumil Křížek. **Vedoucí výroby:** Karel Hutěčka. **Odborný poradce:** Miloslav Krása. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 203 m.

Kočka v dešti (ČSSR 1967)

Režie, scénář: Moris Issa. **Námět:** podle povídky Ernesta Hemingwaye. **Kamera:** Antonín Kovacs. **Zvuk:** Oldřich Tichý. **Hrají:** Dana Smutná, Jiří Pleskot, Štěpánka Řeháková, Vladimír Klos. **Vedoucí výroby:** Jiří Hodek. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 424 m.

Křižovatka věků (ČSSR 1960)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Josef Šuran. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** archivní (Emil Ludvík). **Zvuk:** Benjamin Astrug, Dobroslav Šrámek. **Střih:** Marie Čulíková. **Komentář namluvil:** Zdeněk Švinger. **Vedoucí výroby:** Jan Stibral. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 521 m.

Mars kráčí pískem (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Alois Svoboda. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Josef Pejsar. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 889 m.

Město u pyramid (ČSR 1955)

Režie, scénář: Jiří Jahn. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** Zdeněk Liška. **Střih:** Ludvík Pavlíček. **Autor komentáře:** Edvard Valenta. **Komentář namluvil:** Václav Voska. **Vedoucí výroby:** Stanislav Koláček. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 372 m.

Mezi Atlasem a oázami (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář: Alois Svoboda, Eduard Sigrot. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr, Josef Franěk. **Střih:** Gita Galanová. **Autor komentáře:** Alois Svoboda. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 547 m.

Mezi dvěma epochami (ČSR 1959)

Režie, námět, autor komentáře: Zdeněk Kopáč. **Kamera:** Eduard Sigrot, Vladimír Holomek. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Rudolf Pellar. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 413 m.

Mezi nebem a vodou (ČSSR 1961)

Režie: Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jaroslav Novotný. **Kamera:** Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka. **Hudba:** Zdeněk Liška (Fisyo). **Zvuk:** František Strangmüller. **Střih:** Antonín Štrojsa. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Bohumil Křížek. **Vedoucí výroby:** Karel Hutěčka. **Odborný poradce:** Miloslav Krása. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 306 m.

Na pobřeží Tuniska (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář: Vladimír Šilhan. **Kamera:** archivní (Miloslav Kuba). **Střih:** Dana Stehlíková. **Vedoucí výroby:** Karel Šilhánek. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 170 m.

Nad oblaky (ČSR 1958)

Režie, námět, scénář: Kurt Goldberger. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** Emil Ludvík. **Zvuk:** Miroslav Letenský. **Střih:** Marie Čulíková. **Autoři komentáře:** Bohumil Bílek, Kurt Goldberger. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Zdenka Procházková. **Vedoucí výroby:** Josef Soukup. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 404 m.

Nilskou deltou do Alexandrie (ČSR 1956)

Režie, námět, scénář: Jiří Jahn. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** Zdeněk Liška. **Střih:** Ludvík Pavlíček. **Autor komentáře:** Edvard Valenta. **Komentář namluvil:** Václav Voska. **Vedoucí výroby:** Stanislav Koláček. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 454 m.

Noria (ČSSR 1961)

Režie: Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jaroslav Novotný. **Kamera:** Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka. **Hudba:** Zdeněk Liška (Fisyo). **Zvuk:** František Strangmüller. **Střih:** Antonín Štrojsa. **Komentář namluvili:** Václav Voska, Bohumil Křížek. **Vedoucí výroby:** Karel Hutěčka. **Odborný poradce:** Miloslav Krása. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 112 m.

Od severu k jihu (ČSSR 1960)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Zdeněk Kopáč. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 566 m.

Osvobození Suez (ČSR 1956)

Režie: Václav Táborský. **Kamera:** archivní záběry. **Střih:** Marie Křížková, Marta Geržabková. **Vedoucí výroby:** Ludvík Dvořák. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 130 m.

Ovoce jižního slunce (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Zdeněk Kopáč. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvila:** Dora Slabá. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 303 m.

Pavilon reků a krasavic (ČSR 1956)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Josef Kořán. **Kamera:** Lubomír Mikula. **Hudba:** Ladislav Vachulka, Albert Pek. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvili:** Marta Kučírková, Miroslav Doležal. **Vedoucí výroby:** Lubor Marek. **Odborní poradci:** dr. Hájek, dr. Kubíčková. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 165 m.

Poklad z Mahdie (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: A. F. Šulc. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Otakar

Brousek. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Odborný poradce:** Abdellaziz Driss. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 250 m.

Poklady Tutanchámonovej hrobky (ČSSR 1967)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Ladislav Kudelka. **Kamera:** Leopold Bródy. **Hudba:** Ilja Zeljenka. **Zvuk:** Alexander Pallós. **Střih:** Anna Forischová. **Komentář namluvil:** Karol Machata. **Vedoucí výroby:** Pavel Forisch. **Odborní poradci:** ing. Ján Bajla, ing. Ján Příbyl, ing. Bohumil Procházka. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 243 m.

Posmrtný život stromů (ČSSR 1969)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Moris Issa. **Kamera:** Josef Pešek. **Hudba:** Josef Ceremuga. **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvil:** Eduard Cupák. **Vedoucí výroby:** Jiří Fabián. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 300 m.

Pozor! Dítě? (ČSSR 1969)

Režie, námět, scénář: Nabil Maleh. **Kamera:** Jiří Šimůnek. **Hudba:** Maxmilián Wittman (Fisyo). **Zvuk:** Oldřich Tichý. **Střih:** Jan Chaloupek. **Vedoucí výroby:** Karel Fiala. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 399 m.

Přátelství (ČSSR 1967)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: František Lukáš. **Kamera:** Josef Pivnička, Eduard Sigrot. **Zvuk:** Gustav Houdek. **Střih:** Jana Janochová. **Komentář namluvila:** Nina Martinicová. **Vedoucí výroby:** Václav Hájek. **Odborný poradce:** M. Djarah. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 430 m.

Pukrylukri (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář: Moris Issa. **Kamera:** Lubomír Vladár. **Hudba:** Jiří Šust. **Zvuk:** Oldřich Tichý. **Hrají:** Jiří Jäger, Kateřina Bártová, Zuzana Zýková. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 792 m.

Rafinerie Suez (ČSSR 1964)

Režie: Svatopluk Studený. **Kamera:** Vlastimil Kosík. **Střih:** Anna Bumbová. **Vedoucí výroby:** Ivan Vojta. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 270 m.

Rolníci moře (ČSSR 1964)

Režie, scénář, autor komentáře: A. F. Šulc. **Námět:** Hamouda Ben Halima. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Otakar Brousek. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Výrobce:** Krátký film, SATPEC. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 508 m.

Sahara (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář: Djamal Chanderli, Mohammed Lakhdar-Hamina. **Kamera:** Mohammed Lakhdar-Hamina. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Vlasta Styblíková. **Komentář namluvili:** Djamal Chanderli (arab.), Serge Loubuenga. **Vedoucí výroby:** Máša Charouzová. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 875 m.

Setkání světadílů (ČSSR 1962)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Vojtěch Količ. **Kamera:** Pavel Hrdlička. **Hudba:** Robert Císař. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr, Miloslav Hůrka. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvili:** Milan Friedl, Běla Jurdová, Karel Hlušíčka. **Vedoucí výroby:** Oldřich Pavlíček. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 450 m.

Stretnutie s Tunisom (ČSSR 1967)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Vladimír Kubenko. **Kamera:** Rudolf Ferko. **Zvuk:** Alexander Pallós. **Střih:** Anna Forischová. **Komentář namluvil:** Dionýz Hirko. **Vedoucí výroby:** Miloš Stašík. **Odborný poradce:** dr. Jozef Štěpánek. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 241 m.

To byla expedice (ČSSR 1969)

Režie, námět, scénář, kamera: Petr Polák. **Zvuk:** Karel Cajthaml. **Střih:** Zdeněk Stehlík. **Komentář namluvil:** Jan Přeučil. **Vedoucí výroby:** Jan Fulín. **Výrobce:** Armádní film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 650 m.

Umírající město (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář: Alois Svododa. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Míla Šimečková. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 303 m.

Útok na Egypt (ČSR 1956)

Režie, autor komentáře: Otakar Wünsch. **Kamera:** archivní záběry. **Střih:** Marta Geržabková, Vlasta Styblíková. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Jan Vaniš. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 131 m.

V zemi bez legend (ČSR 1959)

Režie, kamera: Miroslav Fojtík. **Hudba:** archivní (Miloš Vacek). **Zvuk:** Karel Cajthaml. **Střih:** Vlasta Plotěná. **Autoři komentáře:** Miroslav Fojtík, Vladimír Michna. **Komentář namluvil:** Jiří Šrámek. **Vedoucí výroby:** Erik Hubáček. **Výrobce:** Armádní film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 372 m.

Voda, voda, voda (ČSR 1959)

Režie, námět, autor komentáře: Zdeněk Kopáč. **Kamera:** Eduard Sigrot, Vladimír Holomek. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 411 m.

Vůdce a lid (ČSR 1959)

Režie, námět, autor komentáře: Zdeněk Kopáč. **Kamera:** Eduard Sigrot, Vladimír Holomek. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Dana Lukešová. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 1255 m.

Vyslanci v montérkách (ČSSR 1964)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Jaroslav Šikl. **Kamera:** Vladimír Holomek. **Hudba:** Štěpán Koníček. **Zvuk:** Josef Franěk. **Střih:** Josef Pejsar. **Komentář namluvil:** Rudolf Pellar. **Vedoucí výroby:** Antonín Vaněk. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 697 m.

V zemi bílého nosorožce (ČSSR 1968)

Režie, námět, scénář: Alois Svododa. **Kamera:** Eduard Sigrot. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Gita Galanová. **Vedoucí výroby:** Josef Tejchman. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 431 m.

Yasmina (ČSSR 1961)

Režie, námět, scénář: Djamel Chanderli. **Kamera:** archivní záběry. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr. **Střih:** Květa Styblíková. **Komentář napsal a namluvil:** Serge Michel. **Vedoucí výroby:** Pavel Beneš. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 596 m.

Zač je datle v Iráku (ČSSR 1961)

Režie: Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka, Jaroslav Novotný. **Kamera:** Miroslav Zikmund, Jiří Hanzelka. **Hudba:** Zdeněk Liška (Fisyo). **Komentář namluvili:** Václav Voska, Bohumil Hutěčka. **Odborný poradce:** Miloslav Krása. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 119 m.

Zde začala historie (ČSSR 1966)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Bruno Šefranka. **Kamera:** Vlastimil Kosík. **Hudba:** Václav Výtvar. **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Anna Bumbová. **Komentář namluvil:** Felix le Breux. **Vedoucí výroby:** Miloš Čálek. **Odborný poradce:** dr. Zbyněk Žába. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 383 m.

Země Dionýsova (ČSSR 1965)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: A. F. Šulc. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** Otmar Mácha. **Zvuk:** Benjamin Astrug. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Jiří Adamíra. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Odborný poradce:** Abdelazis Driss. **Výrobce:** Krátký film, SATPEC. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 375 m.

Země touží po svobodě (ČSSR 1960)

Režie, námět, scénář, autor komentáře: Josef Kořán. **Kamera:** Oldřich Payer. **Zvuk:** Miroslav Letenský. **Střih:** Marie Křížková. **Komentář namluvil:** Richard Honzovič. **Vedoucí výroby:** Jaroslava Nekvasilová. **Výrobce:** Krátký film. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 409 m.

Znamení Neptuna (ČSSR 1961)

Režie, kamera: A. F. Šulc. **Námět:** Mohammed Lakhdar-Hamina. **Scénář:** Mohammed Lakhdar-Hamina, A. F. Šulc. **Kamera:** Svatopluk Malý. **Hudba:** Miloslav Ponc. **Zvuk:** Jaroslav Šlingr, Benjamin Astrug. **Střih:** Milada Sádková. **Komentář namluvil:** Josef Červinka. **Vedoucí výroby:** František Hanus. **Odborný poradce:** Abdellazis Driss. **Výrobce:** Krátký film, SATPEC. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** b., 508 m.

Zrození kresby (ČSSR 1966)

Režie, scénář, střih: Kasim Al Saadi. **Námět:** Miroslav Kudrna, Kasim Al Saadi. **Kamera:** Jiří Jelínek. **Zvuk:** Oldřich Tichý. **Vedoucí výroby:** Karel Fiala. **Výrobce:** FAMU. **Archiv:** Národní filmový archiv. **Formát:** čb., 212 m.

7.3.2 Citované filmy

- Akce Kalimantan* (režie Vladimír Sís, ČSSR – Indonésie 1962)
- Anděl na horách* (režie Bořivoj Zeman, ČSR 1955)
- Andělský kabát* (režie Eduard Hofman, ČSR 1948)
- Árie prémie* (režie Jiří Trnka, ČSR 1949)
- Atentát* (režie Jiří Sequens, ČSSR 1964)
- At' žije družba* (režie Jiří Kořán, ČSSR 1960)
- Až přijde kocour* (režie Vojtěch Jasný, ČSSR 1963)
- Bajaja* (režie Jiří Trnka, ČSR 1950)
- Barevný svět Otakara Nejedlého* (režie Jiří Lehovec, ČSR 1954)
- Baron Prášil* (režie Karel Zeman, ČSSR 1961)
- Bezpečnost při dopravě na stavbách* (režie Jan Fuksa, ČSR 1953)
- Bitva míru* (režie Drahoslav Holub, ČSR 1953)
- Bizon* (režie Moris Issa, Elmar Klos, ČSSR 1989)
- Bloudění* (režie Antonín Máša, Jan Čuřík, ČSSR 1965)
- Bomba* (režie Jaroslav Balík, ČSR 1957)
- Bramborářství I – II* (režie Jiří Jeřábek, ČSR 1952)
- Byl jednou jeden král* (režie Bořivoj Zeman, ČSR 1954)
- Cement* (režie Josef Pinkava, ČSR 1949)
- Cesta do pravěku* (režie Karel Zeman, ČSR 1955)
- Cirkus bude!* (režie Oldřich Lipský, ČSR 1954)
- Cirkus Hurvínek* (režie Jiří Trnka, ČSR 1955)
- Císařův pekař a pekařův císař* (režie Martin Frič, ČSR 1951)
- Císařův slavík* (režie Jiří Trnka, Miloš Makovec, ČSR 1948)
- Co řekne žena* (režie Jaroslav Mach, ČSR 1958)
- Černý prapor* (režie Vladimír Čech, ČSR 1958)
- Černý Petr* (režie Miloš Forman, ČSSR 1963)
- Člověk je tvor společenský* (režie Josef Kábrt, ČSSR 1961)
- Člověk v mém životě* (*Rajul fi hayati*, režie Youssef Chahine, Egypt 1961)
- Deň budujúcej vlasti* (režie Vlado Kubenko, ČSR 1953)
- Děti* (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1960)

Dezertér (režie Jiří Brdečka, ČSSR 1965)
Dílo prof. Hrozného (režie A. F. Šulc, ČSR 1951)
Dny bez lásky (*Ayyam bala hub*, režie Houssam El-Din Mustafa, Egypt 1962)
Dobry vojak Švejk (režie Jiří Trnka, ČSR 1954)
Dobry vojak Švejk (režie Karel Steklý, ČSR 1956)
II. celostátní spartakiáda (Jiří Papoušek, ČSSR 1960)
Džamila (*Djamilah*, režie Youssef Chahine, Egypt 1958)
Eva (*Ah min hawaa*, režie Fatine Abdel Wahab, Egypt 1962)
Fantazie pro levou ruku a lidské svědomí (režie Pavel Hobl, ČSSR 1960)
Fikmik (režie Jan Karpaš, ČSR 1959)
Goha (*Goha*, režie Jacques Baratier, Francie – Tunisko 1958)
Hlavní nádraží (*Bab el hadid*, režie Youssef Chahine, Egypt 1958)
Hlavní výhra (režie Ivo Novák, ČSR 1958)
Honba za hektary (režie Josef Bílek, ČSR 1954)
Hrály dudy (režie Ladislav Rychman, ČSR 1953)
Hranice světadílů (režie Jiří Sequens, ČSR 1958)
Hra o život (režie Jiří Weiss, ČSR 1956)
Hvězda zvaná Pelyněk (režie Martin Frič, ČSSR 1964)
Chlapec a srna (režie Zdeněk Sirový, ČSSR 1962)
Inspirace (režie Karel Zeman, ČSR 1949)
Intimní osvětlení (režie Ivan Passer, ČSSR 1965)
Jablůňka se zlatými jablky (režie Eduard Hofman, ČSR 1952)
Já, spravedlnost (režie Zbyněk Brynych, ČSSR 1967)
Jak se kalila ocel (*Kak zakaljalas stal*, režie Julij Rajzman, Mark Donskoj, ŠSSR 1942)
Jánošík I., II. (režie Paľo Bielik, ČSSR 1962)
Kam čert nemůže (režie Zdeněk Podskalský, ČSR 1959)
Kapr (režie Jiří Hanibal, povídka z filmu *Povídky o dětech*, ČSSR 1964)
Každý mladý muž (režie Pavel Juráček, ČSSR 1965)
Kde alibi nestačí (režie Vladimír Čech, ČSSR 1961)
Kdyby tisíc klarinetů (režie Ján Roháč, Vladimír Svitáček, ČSSR 1964)

Kopaná I – IV (režie Jiří Jahn, ČSR 1952–1954)
Kotě (režie Miloš Makovec, ČSR 1959)
Krakatit (režie Otakar Vávra, ČSR 1948)
Královna sportů spartakiádě (režie František Papoušek, ČSSR 1960)
Kristove roky (režie Juraj Jakubisko, ČSSR 1967)
Kronika žhavých let (*Chronique des années de braise*, režie Mohammed Lakhdar-Hamina, Alžírsko 1975)
Křik (režie Jaromil Jireš, ČSSR 1963)
Křižník Potěmkin (*Bronenosets Potjomkin*, režie Sergej M. Ejzenštejn, SSSR 1925)
Lásky jedné plavovlásky (režie Miloš Forman, ČSSR 1965)
Lenin v Praze (režie Drahoslav Holub, ČSR 1951)
Lidé nad čertovou stěnou (režie Emanuel Kaněra, ČSSR 1962)
Lidé tvoří (režie Ludvík Baran, ČSSR 1960)
Limonádový Joe (režie Oldřich Lipský, ČSSR 1964)
Loutky Jiřího Trnky (režie Bruno Šefranka, ČSR 1955)
Majster Pavol z Levoče (režie František Kudláč, ČSR 1955)
Mám 20 rokov (režie Ctibor Kováč, ČSSR 1964)
Měli jsme na vybranou (režie František Papoušek, ČSSR 1960)
Město u pyramid (režie Jiří Jahn, ČSR 1955)
Město v noci (režie Bruno Šefranka, ČSSR 1960)
Mladé dny (režie Jindřich Puš, Elmar Klos, ČSR 1955)
Mládí a krása (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1960)
Mrtvý mezi živými (*Bidaya we Nihaya*, režie Salah Abouseif, Egypt 1960)
Mučedníci lásky (režie Jan Němec, ČSSR 1966)
Musíte to vidět (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1964)
Muž na provaze (*Man on a Tightrope*, režie Elia Kazan, USA 1953)
Muž v našem domě (*Fi baitina rajul*, režie Abdulláh Barakát, Egypt 1961)
Muž z prvního století (režie Oldřich Lipský, ČSSR 1961)
Naděje (režie Karel Kachyňa, ČSSR 1963)
Na naší ulici tehdy po ránu (režie Pavel Blumenfeld, ČSSR 1960)

Napříč Československem (režie Milan Tichý, ČSSR 1962)
Na shledanou v Praze (režie Hugo Huška, ČSR 1959)
Navštivte Československo (režie Václav Táborský, Otakar Wunsch, ČSR 1957)
Němá barikáda (režie Otakar Vávra, ČSR 1949)
Neporažení (režie Jiří Sequens, ČSR 1956)
Nepřítel plevel (režie Jan Kouba, ČSR 1953)
Nikdo se nebude smát (režie Hynek Bočan, ČSSR 1965)
Nilskou deltou do Alexandrie (režie Jiří Jahn, ČSR 1956)
Nová krev, nové srdce (režie Jaroslav Šikl, ČSSR 1961)
Obchod na korze (režie Ján Kadár, Elmar Klos, ČSSR 1965)
Ocel a čas (režie Josef Plíva, ČSSR 1962)
Ocel pro zítřek (režie Josef Plíva, ČSSR 1961)
O místo na slunci (režie František Vystrčil, ČSR 1959)
Ostře sledované vlaky (režie Jiří Menzel, ČSSR 1966)
Otužování kojence (režie Jiří Musil, ČSR 1952)
Ovčákův rok (režie Miloš Kolínský, ČSR 1954)
Pan Prokouk akrobatem (režie Zdeněk Rozkopal, ČSR 1959)
Past (režie Martin Frič, ČSR 1950)
Páté oddělení (režie Jindřich Polák, ČSSR 1960)
15 let (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1960)
Perličky na dně (režie Jiří Menzel, Jan Němec, Evald Schorm, Věra Chytilová, Jaromil Jireš, ČSSR 1965)
Pět holek na krku (režie Evald Schorm, ČSSR 1967)
Pevnost na Rýně (režie Ivo Toman, ČSSR 1962)
Píseň o sivom holubovi (režie Stanislav Barabáš, ČSSR 1961)
Pod žhnoucím nebem (*Siraa Fil-Wadi*, režie Youssef Chahine, Egypt 1954)
Pohlednice z ČSSR (režie Milan Tichý, ČSSR 1962)
Poklad Ptačího ostrova (režie Karel Zeman, ČSR 1952)
Policejní hodina (režie Otakar Vávra, ČSSR 1960)
Popletená planeta (režie Pavel Procházka, ČSSR, 1964)
Poslušně hlásím (režie Karel Steklý, ČSR 1957)

Postava k podpírání (režie Pavel Juráček, Jan Schmidt, ČSSR 1963)
Pozor (režie Jiří Brdečka, ČSR 1959)
Pracovní zálohy nastupují (režie Emanuel Kaněra, ČSR 1955)
Práče (režie Karel Kachyňa, ČSR 1959)
Pražské léto 65 (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1965)
Pražské nocturno (režie Hugo Huška, ČSR 1956)
Proti suchu (režie Josef Šuran, ČSR 1952)
Ročník 21 (režie Václav Gajer, ČSR 1957)
Rodná země (režie Josef Mach, ČSR 1953)
Romance (režie Jaromil Jireš, povídka z filmu *Perličky na dně*, ČSSR 1965)
Romeo, Julie a tma (režie Jiří Weiss, ČSR 1959)
Rudá stopa (režie Zdeněk Miler, ČSSR 1963)
Ruka (režie Jiří Trnka, ČSSR 1965)
Sen noci svatojánské (režie Jiří Trnka, ČSSR 1959)
Skalní v ofsajde (režie Ján Lacko, ČSSR 1960)
Smrt na Cukrovém ostrově (režie Jiří Sequens, ČSSR 1961)
Smyk (režie Zbyněk Brynych, ČSSR 1960)
Soukromá vichřice (režie Hynek Bočan, ČSSR 1967)
Spartakiáda (režie Vladimír Kabelík, ČSR 1955)
Spartakiáda 1960 (režie Drahoslav Holub, ČSSR 1960)
Spartakiáda na horách (režie Jiří Papoušek, ČSSR 1960)
Spartakiáda 65 (režie Drahoslav Holub, ČSSR 1965)
Stálá polní skupina v JZD (režie Alois Neumann, ČSR 1954)
Starci na chmelu (režie Ladislav Rychman, ČSR 1964)
Strakonický dudák (režie Karel Steklý, ČSR 1955)
Sůl země (*Salt of the Earth*, režie Herbert J. Biberman, USA 1953)
Svědectví (režie Pavel Háša, Ivo Toman, ČSSR 1961)
Štyridsatštyři (režie Paľo Bielik, ČSR 1957)
Špatně namalovaná slepice (režie Jiří Brdečka, ČSSR 1963)
Tanková brigáda (režie Ivo Toman, ČSR 1955)
Tenkrát o vánocích (režie Karel Kachyňa, ČSR 1958)

Ten pražský malíř (režie A. F. Šulc, ČSSR 1962)
Touha (režie Vojtěch Jasný, ČSR 1958)
Trápení (režie Karel Kachyňa, ČSSR 1961)
Tucet mých tatínků (režie Eduard Hofman, ČSR 1959)
Tuky a mýdla (režie Ludvík Toman, ČSR 1949)
Tvořivé ruce (režie Drahoslav Holub, ČSSR 1962)
Týden mezi přáteli (režie Zdeněk Kopáč, ČSR 1957)
Ukradená vzducholod' (režie Karel Zeman, ČSSR 1966)
Uloupená hranice (režie Jiří Weiss, ČSR 1947)
Umělci nikoli nejmenší (režie Václav Táborský, ČSSR 1960)
Únos (režie Ján Kadár, Elmar Klos, ČSR 1952)
Už nikdy nebudu plakat (*Len abki abadan*, režie Hassan Al Imam, Egypt 1957)
Vášeň (režie Jiří Trnka, ČSSR 1961)
V družstevní stáji (režie Alois Neumann, ČSR 1952)
Ve jménu civilizace (režie Miloslav Hrubý, ČSR 1959)
Velkochov drůbeže (režie Miro Bernat, ČSR 1952)
Větrná hora (režie Jiří Sequens, ČSR 1955)
Vlčí jáma (režie Jiří Weiss, ČSR 1957)
Vlčie diery (režie Paľo Bielik, ČSR 1948)
Vlněná pohádka (režie Hermína Týrlová, ČSSR 1964)
Vstanou noví bojovníci (režie Jiří Weiss, ČSR 1950)
Všichni jsou mé děti (*Kullun awladi*, režie Ahmed Diaeddin, Egypt 1962)
Všude žijí lidé (režie Jiří Hanibal, Štěpán Skalský, ČSSR 1960)
Výlet do Československa (režie Milan Tichý, ČSSR 1960)
Vynález zkázy (režie Karel Zeman, ČSR 1958)
Vysoká zeď (režie Karel Kachyňa, ČSSR 1964)
Vyšší princip (režie Jiří Krejčík, ČSSR 1960)
Vzducholod' a láska (režie Jiří Brdečka, ČSR 1948)
Vzpomínka na lásku (*Mala zekrayat*, režie Saad Arafa, Egypt 1961)
Závod míru (režie František Papoušek, ČSR 1954)
Zdravé diet'a (režie Ján Lacko, ČSR 1950)

Zdravý strom - zdravé ovoce (režie Josef Bílek, ČSR 1954)
Zelené obzory (režie Ivo Novák, ČSSR 1962)
Země touží po svobodě (režie Jiří Kořán, ČSSR 1960)
Zítřka se bude tančit všude (režie Vladimír Vlček, ČSR 1952)
Zločin v dívčí škole (režie Ivo Novák, Ladislav Rychman, Jiří Menzel, ČSSR 1965)
Znamení kouře (režie Bruno Šefranka, ČSSR 1960)
Ztracená stopa (režie Karel Kachyňa, ČSR 1955)
Zvyšujeme výnosy našich luk (režie Miloš Kolínský, ČSR 1954)
Žena na ulici (*Emraa fil tarik*, režie Ezzel Dine Zulficar, Egypt 1958)

8. Dokumentační příloha

8.1 Soupis příloh

P1. Přehled uzavřených bilaterálních kulturních dohod mezi Československem a blízkovýchodními zeměmi v 50. a 60. letech.

O1. Režisér Ivan Frič v Egyptě – kresba Adolfa Hoffmeistera, 1957.

Foto z: Hoffmeister, Adolf (1957): *Vyhliídka s pyramid. Cestopisná reportáž o novém mládí nejstarší kultury světa*. Praha: Československý spisovatel, s. 78.

O2. Fotografie z egyptského filmu *Džamila*.

Foto z: Bosséno, Christian (1985): *Youssef Chahine l'Alexandrin*. Paris: Cerf, s. 47, 84.

O3. Alžírská kinematografie v boji za nezávislost – propagační plakát.

Foto z: *Cinéma production cinématographique 1957-1973* [1974]. [Alger]: Ministère de l'Information et de la Culture, s. 141.

O4. Fotografie z Týdne československého filmu v Tunisu, 1961.

Foto z: Hovorka, Jan (2012): V zákulisí nové vlny. *Pátek Lidových novin*, 17, s. 6–12.

8.2 Písemná příloha

P1. Přehled uzavřených bilaterálních kulturních dohod mezi Československem a Blízkým východem v 50. a 60. letech.

1957

Název smlouvy: Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a **Syrskou republikou**

Datum podpisu: 18. 6. 1957

Název smlouvy: Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a **Egyptskou republikou**

Datum podpisu: 19. 10. 1957

1959

Název smlouvy: Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a **Iráckou republikou**

Datum podpisu: 7. 5. 1959

1963

Název smlouvy: Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a **Tuniskou republikou**

Datum podpisu: 6. 4. 1963

1964

Název dohody: Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou socialistickou republikou a **Alžírskou demokratickou a lidovou republikou**

Datum podpisu: 14. 5. 1964

1966

Název dohody: Kulturní dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou **Syrské arabské republiky**

Datum podpisu: 28. 11. 1966

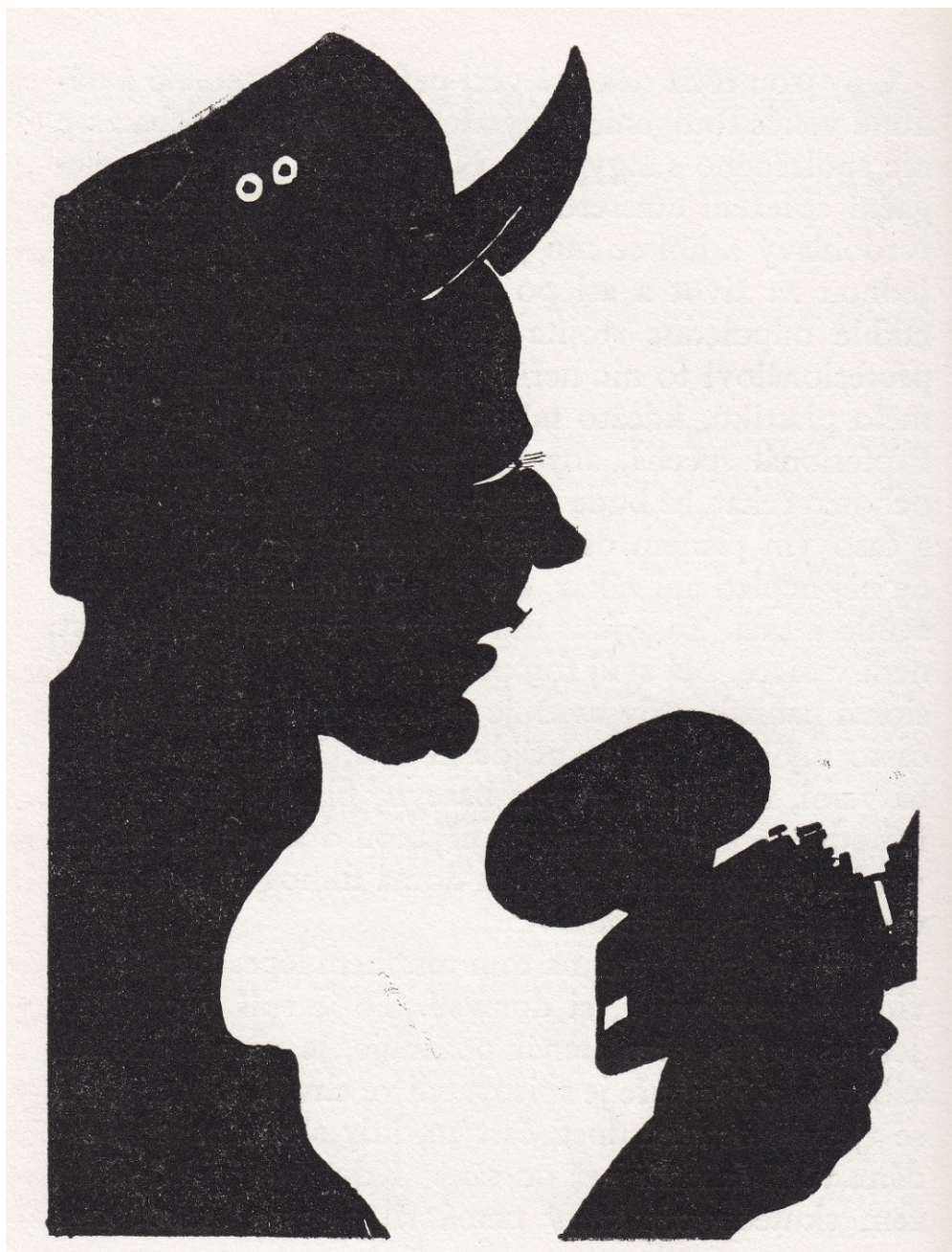
1967

Název dohody: Kulturní dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a císařskou vládou **Íránu**

Datum podpisu: 26. 5. 1967

8.3 Obrazová příloha

O1. Režisér Ivan Frič v Egyptě – kresba Adolfa Hoffmeistera, 1957.



O2. Fotografie z egyptského filmu *Džamila*.



Coll. Christian Bosséno

Djamila l'Algérienne



Coll. Magda Wassef

Djamila l'Algérienne

O3. Alžírská kinematografie v boji za nezávislost - propagační plakát.



O4. Fotografie z Týdne československého filmu v Tunisu, 1961.

Fotografie byla pořízena v roce 1961 během konání Týdne československého filmu v Tunisu. Vyslaná československá delegace se tehdy skládala z Augustína Michaličky, Ladislava Kachtíka, Karla Kachyni, Miriam Hynkové, Dany Smutné a Jany Hlaváčové. V roce 1962 se takováto oficiální filmová přehlídka československé kinematografie v Tunisu znovu nekonala, fotografie otištěná v *Pátku Lidových novin* je tak mylně datována rokem 1962.



9. Abstract

Czechoslovak-Middle East Relations in Cinema in the Fifties and Sixties

This master thesis focuses on the Czechoslovak-Middle East relations in cinema established in the 50s and 60s. The work concentrates specifically on Egypt, Syria, Iraq, Tunisia, Algeria and Iran; those are the countries with which the Czechoslovakia had concluded bilateral agreements on cooperation in the field of culture in that period. This kind of agreement has expressed a significant governmental confirmation of established mutual relations. Therefore, this thesis deals with issues regarding the conditions under which initial cinema contacts were established between Czechoslovakia and the particular countries; who was the initiator of those collaborations, which shape and extent had those co-operations and which role did the cultural agreements play in those relations? The work also processes how power interests, political events, economic forces or socio-cultural influences affected these ideologically defended breakthroughs. Furthermore, it has also focused on the Czechoslovak self-promotional efforts in the international area, which were specifically implemented in a wide range of activities in the cinematic field.

In the first part, the thesis deals with strategies of Czechoslovak films showing in the Middle East. These activities include organizing film screenings at embassies, lending films for noncommercial purposes, mediating films for commercial exhibitions as well as television broadcasting and arranging representative film festivals. These cultural-political activities were accompanied by a considerable number of organizational problems and obstructions on which this thesis also concentrates. It also covers the promotional role of embassies, actively executing the Czechoslovak foreign-cultural policy abroad.

In the second part, the thesis provides a discourse analysis of Czechoslovak short films produced in the 50s and 60s, directly connected with the Middle East. It includes films made by the Czechoslovak film crews during their official trips into the Middle East, Czechoslovak films edited from the materials shot by the Middle Eastern filmmakers, film co-productions, but also films made by the Middle Eastern scholars studying at FAMU. The work thus deals with mutual relations in the film production area and places particular analyzed films into the period context. This master thesis is based on the archival research and represents the contribution to the unexplored part of the history of the foreign political and state promotional role of the Czechoslovak cinematography.